

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Bc. JANA PÝCHOVÁ

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Ústav historických věd

**Diplomované porodní báby a asistentky: Absolventky
pražské babické školy od poloviny 19. století do 20. let
20. století**

Bc. Jana Pýchová

Diplomová práce

2025

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Pýchová**
Osobní číslo: **H22384**
Studijní program: **N0222A120033 Historie**
Specializace: **Historie – Gender History**
Téma práce: **Porodní báby a porodní asistentky v Čechách od poloviny 19. do poloviny 20. století.**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Výuka porodních bab do poloviny 19. století; změny v příslušné legislativě a její dopad na pomocnou praxi porodnickou od poloviny 19. století do roku 1948; sociální a kulturní aspekty pomocné praxe porodnické v uvedeném období.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Prameny:

porodní babičky | Databáze porodních babiček (upce.cz)

aj.

Literatura:

HANULÍK, Vladan. *Porodila šťastně děvče...: porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017, 218 s. ISBN 978-80-7560-111-7.

LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4475-2.

STOKLASOVÁ, Hana. *Porodní bába? Asistentka?: porodní deníky z let 1898-1954*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018, 317 s. ISBN 978-80-7560-196-4.

TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát: zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha: Argo, 2010, 669 s. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0223-9.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2024**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2025**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem Diplomované porodní báby a asistentky: Absolventky pražské babické školy od poloviny 19. století do 20. let 20. století jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

.....

Jana Pýchová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce paní prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc. za odborný dohled, cenné rady a připomínky k práci, a hlavně za trpělivost. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům a pracovnícím v archivech a knihovnách, za jejich ochotu a pomoc při získávání pramenů a literatury. Jmenovitě ještě děkuji paní PhDr. Janě Vaněčkové za spolupráci a pomoc při bádání.

Anotace

Práce se zabývá životem a činností absolventek pražské babické školy z období od poloviny 19. století do 20. let 20. století. Cílem je přiblížit prostřednictvím metody kolektivní biografie skupinu žen, které prošly pražskou babickou školou, a zmapovat jejich místo v měnícím se porodnickém systému. Práce se zaměřuje nejen na vzdělávání, ale i na motivace ke studiu, podmínky výkonu profese, vykonávanou praxi, místa působnosti či zapojení do spolkové činnosti. Výzkum vychází z metodologického rámce genderové historie a využívá metodu kolektivní biografie, která umožňuje identifikovat společné rysy v životních drahách absolventek této školy. Hlavním pramenným základem je Databáze porodních babiček vzniklá v rámci výzkumného projektu Univerzity Pardubice, doplněná dobovou odbornou literaturou, legislativními prameny, učebnicemi a periodiky. Výzkum se zaměřuje nejen na motivace ke studiu a charakteristiku jednotlivých žen, ale také na každodenní praxi, pracovní podmínky, rozložení působišť a zapojení do profesního života skrze spolky a odborné sjezdy. Absolventky pražské babické školy jsou nahlíženy jako významná součást zdravotnického systému dané doby, jejich role však byla postupně oslabována rostoucí dominancí lékařského stavu a institucionalizací porodní péče.

Klíčová slova: porodnictví, porodní báby, porodní asistentky, historie babictví, pražská babická škola, vzdělávání žen, 19. století, 20. století, české země 19.–20. století

Title: Certified midwives: Graduates of the Prague Midwifery School from the mid-19th century to the 1920s

Annotation

The work examines the lives and professional careers of graduates from the Prague Midwifery School from the mid-19th century to the 1920s. Using the method of collective biography, it aims to examine a group of women who completed their training at this institution and to map their place within the evolving obstetric system. The study focuses not only on their education, but also on their motivations for studying, working conditions, practical experience, geographical placement, and involvement in professional associations. The research is grounded in the methodological framework of gender history and applies collective biography to identify common patterns in the life trajectories of the school's graduates. The principal source base is the Midwives' Database, developed as part of a research project at the University of Pardubice, supplemented by contemporary professional literature, legal documents, textbooks, and periodicals. The research focuses not only on the motivations for studying and the characteristics of individual women, but also on their daily practice, working conditions, the distribution of their workplaces, and their involvement in professional life through associations and expert congresses. The graduates of the Prague Midwifery School are presented as an integral part of the healthcare system of their time, whose role was gradually diminished by the growing dominance of the medical profession and the institutionalisation of childbirth practices.

Keywords: Midwifery, Midwives, History of midwifery, Midwifery school of Prague, women's education, 19th century, 20th century, the Czech lands in the 19th and 20th centuries

Obsah

Úvod.....	1
1 Porodnictví a babictví.....	9
1.1 Vývoj porodnictví v Evropě.....	9
1.2 Vývoj v českých zemích	13
<i>Před polovinou 19. století</i>	13
<i>Mezi polovinou 19. století a 20. léty 20. století</i>	15
<i>Mezi 30. a 50. léty 20. století</i>	20
1.3 Porodníci, učitelé porodních bab a asistentek	22
<i>Pražská babická škola</i>	22
<i>Ostatní školy</i>	24
<i>Státní ústavy</i>	26
1.4 Povinnosti porodních bab a asistentek	27
1.5 Sociální potenciál profese	28
<i>Spolky</i>	28
<i>Časopisy</i>	30
<i>Sjezdy</i>	31
2 Absolventky pražské babické školy	32
2.1 Získání diplomu	33
<i>Diplom jako pramen</i>	33
<i>Motivace ke studiu</i>	38
<i>Věk absolventek</i>	41
2.2 Realita praxe	44
<i>Praktikování před kurzem</i>	44
<i>Odvedené porody</i>	46
<i>Mezi domovem a prací</i>	49
<i>Hierarchie a plat</i>	53
2.3 Působíště	57
<i>Obvod a přeprava</i>	57

<i>Migrace</i>	59
2.4 Spolková činnost	59
Závěr.....	61
Resumé.....	64
Použité zdroje.....	66
Seznam příloh.....	75
Přílohy	76

Úvod

Porodní báby představují specifickou profesní skupinu žen, jejichž role v péči o těhotné ženy, rodičky, nedělky a novorozence byla po staletí nepostradatelná. V českých zemích se začalo jejich vzdělávání a činnost zásadně proměňovat od počátku 19. století. Významným mezníkem v tomto procesu bylo rozdělení porodnické kliniky v Praze v roce 1891 na dvě samostatné části, kliniku pro lékaře a kliniku pro porodní báby. Po tomto osamostatnění pražská babická škola vzdělávala porodní báby a asistentky až do roku 1920, kdy došlo k uzavření školy. V průběhu této doby porodní báby a asistentky vykonávaly svou činnost pod dohledem lékařů a jejich samostatnost tak měla hranice. Porod mohl probíhat pod jejich dohledem pouze v případě, že se jednalo o běžný porod bez komplikací. V průběhu 19. století se porody začaly přesouvat do rukou lékařů. Otevíralo se čím dál více porodnic, jež byly větší, prostornější a plně vzdělaných porodníků. Zavádění institucionální péče o rodičky postupně omezovalo prostor pro činnost porodních asistentek. Ve sledované době však takovéto problémy ještě nenastaly. Vzdělávání porodních bab a asistentek se rozšiřovalo a inovovalo, ženy utvářely nové spolky a časopisy za cílem shromažďování a zlepšování své situace.

Při studiu problematiky porodnictví vycházím z několika klíčových odborných publikací. Zásadní je především práce Mileny Lenderové a kolektivu autorů *Ženy s kufříkem a nadějí*.¹ Dále využívám monografii Daniely Tinkové *Tělo, věda, stát* spolu se studií Hany Jadrné Matějkové „*Neznalé*“ *báby a „vzdělání“ lékaři*.² Pro širší historické a lékařské souvislosti čerpám z prací Petra Svobodného a Ludmily Hlaváčkové *Dějiny lékařství v českých zemích* a z kolektivní monografie *Velké dějiny země Koruny české* v tematické řadě Lékařství.³ V otázkách právního ukotvení se opírám o vydané zákony a předpisy z období Rakousko-Uherské monarchie a Československé republiky.

Pramennou základnu práce tvoří především *Matrika fakulty medicínské* uložená v Archivu Univerzity Karlovy, která zachycuje absolventky z let 1828-1879. O samostatné pražské babické škole vypovídá složka *Babická škola* v Národním archivu. Informace

---

¹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4475-2.

² JADRNÁ MATĚJKOVÁ, Hana. „*Neznalé*“ *báby a „vzdělání“ lékaři: konstrukce (ideální) porodní báby a strategie vytváření autority ve spisech autorek a autorů raně novověkých porodnických příruček z německojazyčných oblastí*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-506-2.

³ SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.; ANDĚL, Michal – ČERNÝ, Karel – DIVIŠOVÁ, Bohdana – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – KRÍŽOVÁ, Eva et al. *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada, Lékařství. Praha: Paseka, 2023. ISBN 978-80-7637-331-0.

o zaměstnankyních pražské porodnice a konkurzech vypisovaných pro hlavní město se dochovaly ve fondu Magistrátu hlavního města Prahy, konkrétně ve složce *Okresní lékaři a dozorcí zdravotní*. Pro detailnější výzkum byly zásadní také fondy státních okresních archivů, využity byly například archivy v Jičíně a Rychnově nad Kněžnou. Při čerpání z periodik jsem pracovala především s *Věstníkem věnovaným zájmům porodních asistentek, Československou gynekologií a Československou nemocnicí*.⁴ Z dobové literatury využívám převážně učebnice babictví od Antonína Jana Jungmanna a Jana Strenga.⁵

Zájem o porodní báby a asistentky v odborné literatuře se začal výrazněji projevovat teprve v posledních letech. Většina dosavadních publikací se soustředila spíše na vývoj porodnictví jako celku, zatímco samotné působení a život těchto žen zůstávaly často na okraji zájmu. Krátkou zmínku o porodních bábách přinesla na přelomu 20. a 21. století Milena Lenderová ve své knize *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*.⁶ Následující dvojdílná publikace *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století* od stejné autorky spolu s Tomášem Jiránekem a Hanou Doušovou se tématu porodních bab také několikrát věnovala.⁷ Osudy některých konkrétních žen působících v oblasti porodní asistence, zachytil lékař Antonín Doležal ve své publikaci *Od babictví k porodnictví*.⁸ Následně vyšel sborník příspěvků pod vedením Mileny Lenderové a Kateřiny Ptáčkové, který se výrazněji zaměřoval na problematiku porodních bab a asistentek.⁹ V roce 2009 byly vydány dvě publikace, které se opět okrajově dotkly tématu žen působících v porodní asistenci. Problematiku 19. století přibližovala kniha *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, jejími autory byli Milena Lenderová, Tomáš Jiránek a Marie Macková. Druhou publikací byla práce Mileny Lenderové a kolektivu autorů *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, která zkoumá proměny ženské role

---

⁴ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. Praha: Zemská jednota porodních babiček, 1917-1941. ISSN 1804-1981.; RUBEŠKA, Václav. Příspěvky k dějinám porodnictví v Čechách. In *Československá gynekologie*, 1968, roč. 33.; ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, Eva. Vznik babických škol v Československu. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19. ISSN: 2694-8222.

⁵ JUNGMANN, Antonín Jan. *Umění porodnické, k užítku ženám při porodu obsluhujícím*. Tábor, 1842.; STRENG, Jan. *Knihy babická: ku prospěchu žen babictví se učících*. Praha: Nákladem knihkupectví Bedřicha Ehrlicha, 1859.

⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

⁷ Táž - TOMÁŠ JIRÁNEK - HANA DOUŠOVÁ a Univerzita Pardubice. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století, I. díl: Dějiny hmotné kultury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. ISBN 80-7194-414-9.; LENDEROVÁ, Milena a Univerzita Pardubice. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století, II. díl: Život všední i sváteční*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005.

⁸ DOLEŽAL, Antonín. *Od babictví k porodnictví*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0277-6.

⁹ Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie (2006: Pardubice, Česko) et al. *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-920-5.

v dlouhém historickém vývoji.¹⁰ O dva roky později vyšel sborník pod vedením Jany Kutnohorské s názvem *Historie ošetrovatelství v kontextu historie medicíny a porodní asistence*, který zasazuje problematiku do širšího rámce dějin zdravotnických profesí.¹¹ První publikací, která se ve výraznějším rozsahu věnovala porodním bábám, se stal titul vydaný v roce 2012. Jednalo se o regionálně zaměřený přehled vývoje zdravotní péče na Blanensku, Kunštátsku a Boskovicku od nejstarších zmínek až do roku 1950. Publikace autorů Blahomila Grundy a Jitky Ševčíkové nese název *Ranhojiči, lékaři a porodní báby Blanenska, Kunštátska a Boskovicka*.¹² O čtyři roky později byla vydána studie Hany Jadrné Matějkové, která, jak již bylo zmíněno, mapovala vývoj mocenského střetu a proměn, jež nastaly v rámci takzvaného kompetenčního sporu mezi porodními bábami a lékaři v 18. století. Autorka svou pozornost zaměřila především na německojazyčné oblasti tohoto období.¹³ V následujícím roce vyšla publikace Pavly Státníkové a Prokopa Remeše, která prostřednictvím osudu jedné zkoušené porodní báby sledovala proměny porodnictví v širším kontextu.¹⁴ Doposud nejnovější publikací věnující se tématu porodních bab a asistentek je zatím jediná domácí syntéza mapující postavení těchto žen v období mezi polovinou 19. a 20. století. Kniha *Ženy s kufříkem* se zaměřuje na proměny legislativního rámce vymezujícího jejich profesní i osobní život, sleduje proces institucionalizace babického vzdělávání a analyzuje vývoj vztahů mezi porodními bábami a církví. Věnuje také pozornost proměnlivosti vztahu porodních bab a lékařů a zkoumá genderové stereotypy, které jejich postavení ovlivňovaly. Publikace je svým rozsahem i záběrem ojedinělá nejen v českém, ale i ve středoevropském kontextu.¹⁵

Ve 20. a na počátku 21. století vznikaly v českých zemích odborné a vzdělávací publikace zaměřené na porodnictví a jeho historii. Jedním z prvních autorů byl Václav Rubeška se studií *Příspěvky k dějinám porodnictví*.¹⁶ Postupně vznikaly další časopisecké studie zabývající se vývojem a historií porodnictví na našem území. Tématice porodnictví se částečně věnovali

---

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.

¹¹ KUTNOHORSKÁ, Jana (ed.). *Historie ošetrovatelství v kontextu historie medicíny a porodní asistence: sborník z 1. mezinárodního kongresu : Zlín 18.-19.5.2011*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut zdravotnických studií, 2011. ISBN 978-80-7454-121-6.

¹² GRUNDA, Blahomil - ŠEVČÍKOVÁ, Jitka. *Ranhojiči, lékaři a porodní báby Blanenska, Kunštátska a Boskovicka*. Blansko: Nemocnice, 2012. ISBN 978-80-260-0884-2.

¹³ JADRNÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělání“ lékaři.

¹⁴ STÁTNÍKOVÁ, Pavla – REMEŠ, Prokop. *Ludmila Kapalínová – porodní bába sobínská: od sousedské asistence k institucionalizovanému porodnictví v Praze a okolí*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2017.

¹⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*.

¹⁶ RUBEŠKA, Václav. Příspěvky k dějinám. In *Československá gynekologie*. 1968, roč. 33.; podrobněji LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 423.

autoři publikace *Tělo mezi medicínou a disciplínou*.¹⁷ Na dějiny lékařství na našem území se zaměřily dvě stěžejní publikace, které se tak částečně dotkly tématu porodnictví. Jedná se o *Dějiny lékařství v českých zemích* a *Velké dějiny země Koruny české* v tematické řadě lékařství.¹⁸ V souvislosti s pokračujícím výzkumem se v posledním desetiletí začínají vycházet také edice. Jedná se o práce s důrazem na historickou stránku výzkumu. V medicínském prostředí byl přístup k problematice odlišný. Na historii porodnictví se zaměřovali v knihách určených pro výuku a vzdělávání, často se však jednalo o krátké či strohé zmínky. Ke specifickým případům patří práce Radmily Sedláčkové a Věry Vránové, jež byly sepsány ke studiu porodnictví, jejich hlavním účelem je poučení čtenáře, nikoliv osvětlení příčin a následků, pro hlubší výzkum zde není prostor. Jedná se tak spíše o výčet faktů v chronologickém sledu uspořádaném do tematických okruhů, výpovědní hodnota je navíc oslabena absencí poznámkového aparátu.¹⁹

Zájem o dějiny porodních bab a asistentek se odrazil i v odborných periodikách, kde se této problematice věnovaly například příspěvky Mileny Lenderové, publikované v časopisech *Theatrum historiae* a *Historia Scholastica* pod názvem *Od porodní báby k porodní asistentce*.²⁰ Osudy konkrétních žen sledovala Lenka Nebeská ve svém příspěvku publikovaném v *Genealogických a heraldických listech*.²¹ Tématem vzniku a vývoje porodní asistence se poté zabývala Kateřina Trtíková ve své bakalářské práci.²²

Se zaměřením na porodní báby a asistentky vyšly také dvě významné edice. První z nich komentuje rukopisné porodní deníky, prostřednictvím nichž sleduje proměny vnímání babického povolání a jeho sociálně-kulturní reflexi v české společnosti 19. století.²³ Druhá publikace přináší soubor šestnácti studií zaměřených na konkrétní porodní báby, jejichž

---

¹⁷ LENDEROVÁ, Milena – TINKOVÁ, Daniela – HANULÍK, Vladan. *Tělo mezi medicínou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-313-6.

¹⁸ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*.; ANDĚL, M. – ČERNÝ, K. – DIVIŠOVÁ, B. a kol. *Velké dějiny*. Lékařství.

¹⁹ SEDLÁČKOVÁ, Radmila. *Historie babictví v Čechách a na Moravě*. Brno, 1973.; VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1764-6.

²⁰ Táž. *Od porodní báby k porodní asistentce*. In *Theatrum historiae 1. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISSN 1802-2502.; Táž. *Od porodní báby k porodní asistentce*. In Markéta Pánková (ed.). *Historia Scholastica 4*. Praha, 2018. ISSN 2336-680X.

²¹ NEBESKÁ, Lenka. *Tři generace porodních babiček ze Sopotnice*. In *Genealogické a heraldické listy*, r. 35, č. 4 (2015). ISSN 1212-9631.

²² TRTÍKOVÁ, Kateřina. *Profesní organizace porodních asistentek*. Bakalářská práce. Lékařská fakulta Masarykovy univerzity. Brno, 2014.

²³ HANULÍK, Vladan (ed.). *Porodila šťastně děvče...: porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-111-7.

profesní činnost je přibližována prostřednictvím dochovaných deníků z první poloviny 20. století, uložených v českých a moravských archivech.²⁴ Obě edice vycházejí z dosud nevyužitých a neznámých pramenů, tedy z povinně vedených deníků porodních bab a asistentek, které vznikaly v průběhu přibližně jednoho století.

Za účelem vzdělávání porodních bab vznikaly od konce 18. století v českém jazyce učebnice babictví. Jednalo se o první literaturu na téma porodnictví, která nebyla určena pouze lékařům. K předním autorům učebnic pro pražské účastnice kurzů patřil lékař a porodník Antonín Jan Jungmann,²⁵ lékař a profesor pražské porodnické kliniky Jan Streng,²⁶ lékař a profesor porodnictví Ferdinand Weber, rytíř z Ebenhofu,²⁷ a lékař a profesor gynekologie a porodnictví Václav Rubeška.²⁸

V roce 2017 byl na Univerzitě Pardubice zahájen rozsáhlý grantový projekt s názvem *Porodní báby: profesionalizace, institucionalizace a výkon historicky prvního ženského kvalifikovaného povolání v průběhu dvou staletí. 1804-1948*. Projekt se zaměřil na výzkum dějin porodních bab a asistentek v českých zemích v časovém rozpětí od počátku 19. století až do poloviny 20. století. Jeho hlavním cílem bylo zkoumat proměny profese porodní báby ve vztahu k procesu medikalizace společnosti, tedy k postupnému přebírání kontroly nad těhotenstvím a porodem ze strany lékařů a zdravotnických institucí. Projekt se soustředil především na otázky vzdělávání a profesionalizace této ženské profese, ale také na praktické působení porodních bab v terénu, jejich vykonávanou činnost, společenské postavení a míru profesní nezávislosti.²⁹

Rozsáhlá pozornost byla věnována také sporu o vedení porodu, který probíhal mezi porodními bábami a lékaři, jenž se odehrával nejen na úrovni odborné praxe, ale i v rovině legislativní, institucionální a symbolické. Projekt ukázal, že autonomie porodních bab a asistentek se v průběhu času proměňovala, od poměrně silné pozice v první polovině

---

²⁴ STOKLASOVÁ, Hana (ed.). *Porodní bába? Asistentka?: porodní deníky z let 1898-1954*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-196-4.

²⁵ JUNGSMANN, Antonín Jan. *Úvod k babení*. Praha, 1804.; Týž. *Umění babické*. Praha, 1814.; Týž. *Umění porodnické*. Tábor, 1842.

²⁶ STRENG, Jan. *Kniha babická*. Praha, 1859.; Týž. *Učebná kniha o porodnictví pro babičky*. Praha: J. Streng, 1870.

²⁷ WEBER Z EBENHOFU, Ferdinand. *Učebná kniha porodnictví pro babičky*. V Praze: I.L. Kober, 1871/1877/1890.; Týž. *Antiseptické ošetřování rodiček a nedělek: návod pro babičky, jak mohou novým protihnilobným způsobem ošetřování zameziti veškerou nákažu rodiček a šestinedělek, a poučení pro matky, jak mohou být ušetřeny před zhoubnými nemocemi šestineděli*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1880/1886.

²⁸ RUBEŠKA, Václav. *Porodnictví pro babičky*. Praha, 1893/1897/1903/1910/1919.

²⁹ STARFOS. *Projekt GA17-14082S Porodní báby: profesionalizace, institucionalizace a výkon historicky prvního ženského kvalifikovaného povolání v průběhu dvou staletí. 1804-1948*. [online] © 2022, TA ČR [cit. 2025-2-28]. Dostupné z: <https://starfos.tacr.cz/cs/projekty/GA17-14082S>.

19. století až po postupné oslabování jejich kompetencí v důsledku rozvoje nemocniční péče a odborné lékařské kontroly.

Mezi klíčové výstupy projektu patří edice vybraných historických pramenů *Porodila šťastně děvče a Porodní bába? Asistentka?*.³⁰ V roce 2018 byl rovněž uspořádán mezinárodní workshop s názvem *History of Midwives 1800–1950: Social, Cultural and Economic Aspects of Childbirth*, který se konal v Kutné Hoře a jehož výstupy byly následně publikovány.³¹ Závěrečným výstupem celého výzkumu se stala publikace *Ženy s kufříkem a nadějí* od Mileny Lenderové.³²

Za zvláště cenný výsledek projektu lze považovat vznik Databáze porodních babiček, která představuje klíčový pramenný základ i této práce. Databáze zahrnuje biografické údaje o více než 1100 porodních babách a asistentkách, které působily na území českých zemí. Zjištěné informace o jednotlivých ženách byly čerpány z pestré škály historických pramenů, od deníků samotných porodních bab, přes uzavřené farní matriky, údaje z matrik Univerzity Karlovy (kde probíhaly do roku 1891 babické kurzy) až po fondy zemských, krajských, okresních, městských a obecních úřadů a fondy nemocnic. Cenné údaje poskytly také osobní pozůstalosti, vydané prameny osobní povahy a dobové časopisy pro porodní báby a asistentky, jejichž součástí byly často využívané medailonky. V některých případech byly zdrojem i genealogické studie či sekundární literatura. A v desítkách případů se rovněž ozvali sami uživatelé databáze a poskytli další cenné údaje.

Diplomová práce vychází z metodologického rámce genderové historie a sociálně zaměřeného historického výzkumu. V centru pozornosti stojí skupina 140 žen, absolventek pražské babické školy, jejichž profesní životy jsou zkoumány především jako součást širších strukturálních procesů v oblasti práva, vzdělávání, zdravotnictví a proměny ženské pracovní sféry. Klíčovým nástrojem pro analýzu zvoleného tématu je metoda kolektivní biografie, která umožňuje sledovat společné rysy a vzorce v životních drahách porodních bab a asistentek, a tím odhalit jejich místo v měnícím se porodnickém systému. Využití této metody přispívá k hlubšímu porozumění profesní identity žen v oblasti péče o mateřství a porody a zároveň poskytuje cenný vhled do každodenní praxe i sociální dynamiky této ženské profese.

---

³⁰ HANULÍK, V. (ed.). *Porodila šťastně děvče.*; STOKLASOVÁ, H. (ed.). *Porodní bába? Asistentka?*.

³¹ *History of Midwives: Social, Cultural and Economic Aspects of Childbirth*. In *Theatrum historiae*. Pardubice: Ústav historických věd, Univerzita Pardubice, 2019, č. 25. ISSN 1802-2502. Dostupné také z: https://ff.upce.cz/sites/default/files/public/vlha3310/th25_2019_173054.pdf.

³² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*.

Přístup je vhodný zejména proto, jelikož se nezaměřuje na jednotlivé výjimečné osudy, ale naopak na identifikaci společných rysů a vzorců v životních a profesních drahách žen, které se staly porodními bábami či asistentkami. Kolektivní biografie tak nabízí možnost propojit individuální zkušenosti s širšími strukturálními proměnami ve společnosti, medicíně a ženské profesní sféře. Díky této metodě je možné zmapovat sociální a demografický profil zkoumané skupiny, tedy zjistit, odkud ženy pocházely, jakého byly věku při nástupu ke studiu, jaké měly rodinné či ekonomické zázemí a zda měly předchozí zkušenosti s porody ještě před absolvováním kurzu. Součástí výzkumu je také rekonstrukce profesních drah těchto žen, tedy kde působily po dokončení studia, jak dlouho v oboru pracovaly, kolik porodů odvedly a zda byly nuceny se přemísťovat za výkonem své profese. Metoda kolektivní biografie také umožňuje pozorovat míru zapojení absolventek do veřejného a odborného života skrze jejich účast v profesních spolcích.

Záměrem práce je analyzovat profesi porodních bab a asistentek, se zaměřením na absolventky pražské babické školy v období od poloviny 19. století do 20. let 20. století. Studie sleduje jejich vzdělávání, profesní motivace, vykonávanou praxi a oblasti působení. Pomocí metody kolektivní biografie se snaží představit skupinu žen spojených s touto institucí a zmapovat jejich postavení v kontextu proměňujícího se porodnického systému. Práce se zaměřuje nejen na vzdělávání, ale i na motivace ke studiu, podmínky výkonu profese, vykonávanou praxi, místa působnosti či zapojení do spolkové činnosti. Absolventky školy jsou vnímány jako ženy, které působily v odborném i společenském prostředí a musely se vyrovnávat s rostoucí dominancí lékařského stavu i s proměnami vnímání ženské práce a autority v oblasti zdravotní péče.

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola se věnuje širšímu historickému kontextu vývoje porodnictví a babictví. Nejprve nastiňuje evropské souvislosti a proměny porodnické péče v rámci modernizace zdravotnictví, poté se zaměřuje na vývoj v českých zemích. Vývoj je zde členěn do tří časových úseků, na období před polovinou 19. století, kdy se začaly utvářet první centrální zdravotní úřady a porodnictví se stávalo samostatnou lékařskou disciplínou. Dále na období mezi polovinou 19. století a 20. léty 20. století, pro které byly charakteristické změny v politické, sociální a kulturní sféře, spolu se snahami o modernizaci zdravotní správy. Poslední byla doba mezi 30. a 50. lety 20. století, jež zahrnovala období protektorátu a následnou radikální přestavbu zdravotnického systému s cílem o centralizaci a zestátnění zdravotnictví po obnovení Československé republiky. Kapitola se také věnuje osobám, které sehrály klíčovou roli ve vzdělávání porodních bab, tedy

porodníkům a učitelům, a podrobněji rozebírá vedení, fungování a vývoj pražské babické školy, ale i jiných škol a státních ústavů. Pozornost je věnována rovněž povinnostem porodních bab a asistentek, tedy jejich spolupráci s lékaři a úřady a respektování předpisů. Na závěr kapitoly jsou přiblíženy jejich společenské činnosti, které provozovaly za účelem profesního sdružování, jež probíhaly prostřednictvím spolků, časopisů a odborných sjezdů. Cílem bylo podporovat členky a zlepšovat vzdělávání a pracovní podmínky porodních bab a asistentek.

Druhá kapitola přechází od obecného vývoje k samotným absolventkám pražské babické školy. Úvodní část se zabývá podobou vydávaného diplomu a jeho proměnami v průběhu let na základě konkrétních příkladů. Následuje analýza motivací, které vedly ženy ke studiu spolu s přehledem věku, v němž kurz ukončily. Další část kapitoly se věnuje realitě jejich každodenní praxe, tedy zda a jak dlouho ženy pracovaly ještě před zahájením kurzu, kolik porodů během své kariéry provedly, a podrobně analyzuje dostupné údaje o těchto porodech. Následující podkapitola se soustředí na osobní život absolventek. Sleduje proměny jejich rodinného stavu, sociální zázemí, počet dětí a soulad těchto skutečností s vykonávanou praxí. Pozornost je věnována i působišti těchto žen spolu s velikostí jejich obvodu, možnostmi přepravy a důvody případné migrace. Závěrečná část se věnuje spolkové činnosti absolventek a jejich aktivnímu zapojení do sdružování v rámci profese.

1 Porodnictví a babictví

Porodnictví je naukou o porodu a všem k němu náležícím, zabývá se tedy i dobou těhotenství a šestinedělí. Rozlišuje průběh těchto jevů na pravidelný a nepravidelný a určuje následné postupy. Porodnictví od počátku obstarávaly starší zkušené ženy, které samy prodělaly množství porodů.³³

Bába porodní, jinak nazývaná *babička*, byla žena, jež asistovala při porodu. Od konce 18. století měla prodělat zkoušku na státem zřízené porodnické škole po několikaměsíčním výcviku. V případě úspěšného splnění zkoušky obdržela žena diplom, který potvrzoval její schopnost ošetřovat matky a novorozence v období těhotenství, porodu i šestinedělí. Pokud nastaly komplikace, zodpovídala za přivolání lékaře, sama zasahovala pouze, když se lékař nemohl dostat.³⁴ Koncem 19. století se začala jako osoba zdravotní zodpovídat příslušnému ministerstvu, dozorem nad ní byly pověřeny obecní a okresní úřady či magistrát.³⁵

Porodní asistentka byl termín, jež začal být využíván na našem území od počátku 20. století. Během první republiky postupně plně nahradil pojmenování porodní báby. K přechodu na nové označení došlo v průběhu 20. let 20. století. Zákon z roku 1928 udělil ženám oficiálně právo využívat označení porodní asistentka. Použití jakýchkoliv jiných názvů bylo stanoveno jako nepřipustné.³⁶

Babictví, neboli *nauka o babení*, byl název pro pomoc a asistenci nejen při porodu, ale i v době, která mu předcházela a následovala. Jedná se o činnost, kterou mohly vykonávat ženy díky nabytým znalostem a schopnostem. Jejich působení muselo být v souladu se zákonem a lékařskou vědou. Vzdělání zakončené diplomem mohly získat ve státem zřizovaných školách, které bývaly umístěny v porodnicích.³⁷

1.1 Vývoj porodnictví v Evropě

Narození dětí bývalo většinou velkou rodinnou událostí, která po převážnou část našich evropských dějin zůstávala pouze v režii žen. Tradici přivádění nového života na svět si mezi

---

³³ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: J. Otto, 1903. sv. 20, s. 253.

³⁴ *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1890. sv. 3, s. 5.

³⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 52.

³⁶ Česká republika. 200/1928 Sb. *Zákon o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic)*.; viz. ASPI. *Zákon 200/1928 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: [https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4723/1/2/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic](https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4723/1/2/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic).

³⁷ *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1890. sv. 3. s. 10.

sebou ženy předávaly, mladší ženy postupně získávaly zkušenosti od těch starších. Od konce středověku do této intimní záležitosti začala zasahovat také církev, z její strany došlo k zavedení povinnosti křtu z nouze.³⁸ O porod a jeho průběh projeví později zájem také lékaři, jež začali vytvářet knihy pro vzdělávání porodních bab. Z počátku se však jednalo pouze o soupis teoretických znalostí, které později prohloubili chirurgové, kteří usilovali o poznání jeho anatomické stránky. Skrze studování výsledků pitev se u lékařů postupně zlepšovala teoretická znalost anatomie a začaly z jejich strany vycházet podněty pro kontrolu činnosti porodních bab.³⁹ Apely na jejich přezkoušení lze sledovat již od konce 17. století, realizace však nebyla vůbec jednoduchá. Původně se mělo jednat pouze o teoretickou zkoušku se zaměřením na anatomii a fyziologii.⁴⁰

Snahy o vzdělávání porodních bab probíhaly po celé Evropě. První porodnická škola vznikla ve Francii v druhé polovině 17. století, nazývala se Maternité de l'Hôtel-Dieu a nacházela se v Paříži.⁴¹ Francouzské porodnictví upřednostňovalo využívání nástrojů a stálo v opozici anglickému přirozenému způsobu porodu.⁴² Jedna z prvních porodnických příruček byla sepsána v 18. století profesorem medicíny Jeanem Astrucem, také v Paříži. V 60. letech 18. století se zde zrodila iniciativa pořádat kurzy pro venkovské báby. Kurzy byly převážně určeny pro vdovy starší 50 let.⁴³ S Velkou francouzskou revolucí nastala řada změn, vznikl nový plán na vzdělávání bab v provinciích a postupně nastala i nová organizace výuky. Začal být také kladen důraz na vzdělávání mladých žen.⁴⁴ Z Francie se začínal šířit termín „accoucheur“,⁴⁵ jednalo se o chirurga, který se specializoval na porody.⁴⁶

V sousední Anglii nastávaly pokusy o reformu babického vzdělávání již od počátku 17. století. I přes iniciativu ze strany hugenotské rodiny Chamberlainů a bab samotných ke změnám nedošlo ihned, trvalo to dalších sto až sto padesát let.⁴⁷ Během 18. století se však

---

³⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 25.; Porodní báby získávají odpovědnost za spasení duše novorozence v případě možného úmrtí po porodu.

³⁹ JADRNÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělání“ lékaři. s. 25-26.

⁴⁰ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 108.

⁴¹ Tamtéž. s. 111.

⁴² JADRNÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělání“ lékaři. s. 109.

⁴³ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. 112.

⁴⁴ Tamtéž. s. 113-114.

⁴⁵ Česky také akušér (porodník)

⁴⁶ LENDEROVÁ, M. – TINKOVÁ, D. – HANULÍK, V. *Tělo mezi medicínou a disciplínou*. s. 128-129.

⁴⁷ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 114.

vzdělávání nových porodních bab stalo normou.⁴⁸ V anglickém porodnictví byl kladen důraz na přirozený průběh porodu, stojí tak v opozici k francouzskému způsobu.⁴⁹

Ve Wormsu nacházejícím se na německých územích byla lékařem Euchariem Rösslinem v 16. století sepsána první příručka pro porodní báby a pro těhotné a rodící ženy. Lékaři však nebyli jediní, na přelomu 17. a 18. století zde vydaly také porodní báby pár děl zabývajících se porodnictvím.⁵⁰ Na těchto územích docházelo k rozvoji porodnictví a k utváření babických škol a kurzů v průběhu 18. století. První babická škola vznikla ve Štrasburku. Největší nárůst počtu vzdělávacích zařízení nastal během 60. až 70. let 18. století.⁵¹

V italských státech se vlivem habsburských zdravotnických reforem vytvořilo v druhé polovině 18. století několik porodních škol, nejvíce jich vzniklo na severu.⁵² Do této doby jmenoval porodní bábu místní farář, vybíral si z nejstarších způsobilých vdov. První babické školy byly otevřeny v Benátkách, Terstu a Turíně.⁵³ Na konci 60. let 18. století vznikla v Miláně babická škola inspirovaná Paříží. Zájemkyně o studium musely být vdané a starší 18 let, postupně došlo k omezení věku na 22 až 32 let a upřednostňování vdov. Reformy se zde uváděly do pohybu jen velice pomalu a s ostražitostí obyvatel. Městské báby se školily ve městech a venkovské často jen přezkušoval chirurg.⁵⁴

V habsburské monarchii nastaly největší změny za vlády Marie Terezie a Josefa II. Současně s reformami univerzit došlo k reformování porodnictví.⁵⁵ Do procesu porodu a těhotenství se ve větší míře začali zapojovat také lékaři. Výuka pro porodní báby probíhala společně s chirurgy, z počátku byly problémy se zajištěním praktické výuky. V českých zemích zajišťovala přezkušování porodních bab pražská lékařská fakulta, avšak tyto zkoušky byly po dlouhou dobu využívány jen zřídka.⁵⁶ Od konce 17. století bylo možné v některých městech využít kromě normální výuky také soukromé vyučování, poskytované chirurgy.⁵⁷ Porodnictví se v průběhu 18. století ustálilo jako lékařská disciplína a začal být vyvíjen tlak na

---

⁴⁸ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 115.

⁴⁹ JADRNÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělání“ lékaři. s. 11,109.

⁵⁰ Tamtéž. s. 10-11.

⁵¹ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 115.

⁵² Tamtéž. s. 117.

⁵³ Tamtéž s. 119.

⁵⁴ Tamtéž. s. 117-118.

⁵⁵ Tamtéž. s. 115.

⁵⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 26-27.

⁵⁷ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 115.

kontrolu porodních bab.⁵⁸ V polovině 18. století došlo k zavedení nových a standardizovaných učebnic k výuce porodních bab, obratem se jim také dostalo překladu do českého jazyka.⁵⁹

Vzdělávání se neprosazovalo lehce, ale postupem času se stalo normou ve většině Evropy. Hlavním účelem vzdělávání porodních bab bylo nahrazení tradičních přístupů novými vědeckými poznatky. Výsledkem bylo přerušení původní tradice předávání zkušeností z jedné generace na druhou. Během 18. století se běžnou součástí výuky stala také praktická část.⁶⁰ V několika oblastech Evropy se začaly utvářet vzdělávací iniciativy ze strany porodních bab. V průběhu století se začalo porodnictvím ve větší míře zabývat zřízení země, které dohlíželo na činnost porodních bab. Určité praktiky jim byly zapovězeny a náležely pouze do kompetence lékařů, chirurgů a dalších odborníků. Úkolem porodní báby byla pouze asistence u přirozených porodů, v případě komplikací měl přejít porod do rukou lékaře. V tomto období začaly vznikat asociace lékařů se zaměřením na porodní komplikace, přítomnost chirurga u porodu tak z počátku byla považována za předzvěst neštěstí. V rozporu s tímto míněním se však v průběhu století začal rozšiřovat zvyk povolávat k porodu porodníka, nejdříve se jednalo spíše o zámožné a privilegované rodiny, časem se tato praxe rozšířila i do dalších vrstev.⁶¹ Skutečností však zůstává, že většinu porodů prováděly až do počátku 20. století porodní báby.⁶² Dohledem nad porody byla pověřena městská správa, v případě porušení nařízení hrozily vysoké sankce.⁶³ Velkým problémem však zůstává nedostatek porodních bab na venkově.⁶⁴

V průběhu 17. a 18. století se také měnily požadavky na uchazečky o kurz. Většinou byla požadována schopnost číst a psát. Postupně přestávalo být nutností, aby žena byla vdaná či ovdovělá. Věkové požadavky se také měnily, postupně se snižovala věková hranice pro přijetí. Délky kurzu se lišily podle území, v německých zemích probíhaly okolo 3 až 6 měsíců, mohly však trvat 1 až 2 roky.⁶⁵

---

⁵⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 30.

⁵⁹ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 116-117.

⁶⁰ JADRŇÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělaní“ lékaři. s. 11.

⁶¹ LENDEROVÁ, M. – TINKOVÁ, D. – HANULÍK, V. *Tělo mezi medicínou a disciplínou*. s. 128-129.

⁶² JADRŇÁ MATĚJKOVÁ, H. „Neznalé“ báby a „vzdělaní“ lékaři. s. 31.

⁶³ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 108.

⁶⁴ Tamtéž. s. 113.

⁶⁵ Tamtéž. s. 121.

1.2 Vývoj v českých zemích

Před polovinou 19. století

Jedním z prvních výnosů zabývajících se porodnictvím byl řád z roku 1711, který zavedl pro porodní báby standardní tříletý kurz.⁶⁶ Během vlády Marie Terezie došlo k velkým změnám v oblasti zdravotnického zákonodárství skrze osvícenské reformy, cílem bylo vybudování jednotného systému zdravotní správy.⁶⁷ Výsledkem byly dvorské dekrety, jež se zaměřovaly na problematiku porodů, jedná se o dvorské dekrety z let 1745, 1748 a 1749. Skrze první dekret došlo nejdříve k zavedení přednášek anatomie na pražské univerzitě pro porodní báby a umožnění účasti na pitvě ženského těla.⁶⁸ V roce 1748 na něj navázal druhý dekret, jenž založil povinnost přezkoušení pro porodní báby, buď na lékařské fakultě nebo na krajské úrovni.⁶⁹ Poslední dekret z roku 1749 se zasazoval o povinnou demonstraci anatomie skrze pitvy mrtvých ženských těl.⁷⁰

Za účelem centralizace byly utvořeny první centrální zdravotnické úřady, došlo také k úpravě právních předpisů. V roce 1752 byl vydán Generální zdravotní řád pro Moravu a o rok později i pro Čechy a Slezsko, obsahoval základní normy v oblasti zdravotnictví,⁷¹ měl také vést ke zvýšení kontroly nad porodnictvím a jeho rozvojem.⁷² Roku 1770 na něj navázal celoříšský zákon, kterým došlo ke jmenování orgánů státní zdravotní správy. Do čela jednotlivých zemí byly nově dosazeny zemské zdravotní komise řízené zemským protomedikem.⁷³ Ustanovení z roku 1774 zavedlo možnost vyučovat a přezkušovat porodní báby v hlavních městech krajů, měli tak činit lékaři, kteří byli vyučeni ve Vídni.⁷⁴ V této době byla také započala výuka babictví na Moravě. Původně se mělo vyučovat v Olomouci, ale roku 1778 proběhlo přemístění moravské univerzity do Brna. O čtyři roky později se však univerzita navrátila z Brna zpět a výuka nových porodních bab tak pokračovala opět v Olomouci. Kurzy zde byly vyučovány výhradně v němčině, a to až do počátku nového století, kdy byla teoretická část kurzu rozdělena na českou a německou.⁷⁵ Další zákonná úprava babictví proběhla v roce 1783 dekretem, v němž došlo k úpravě pravidel na přezkoušení. V případě, že báby nechtěly

---

⁶⁶ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 115.

⁶⁷ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 93.

⁶⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 27.

⁶⁹ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 116.

⁷⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 27.

⁷¹ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 93.

⁷² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 27.

⁷³ Tamtéž. s. 28.

⁷⁴ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 116.

⁷⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. 39-40.

působit ve velkých městech a městečkách, stačilo jim pouze přezkoušení od krajského fyzika.⁷⁶ V roce 1786 byla v krajích zavedena pozice krajské porodní báby.⁷⁷ Během 18. století se porodnictví ukotvilo jako věda a také samostatná lékařská disciplína. Struktura výuky se v průběhu století začala měnit, původně se jednalo o tříletý kurz. V rámci říše probíhalo během 18. století stíhání a trestání nekvalifikovaných bab, které provozovaly činnost bez přezkoušení. Jednotlivá nařízení v průběhu století postupně navyšovala tresty za nedodržování zákonů ve snaze o zlepšení situace.

V roce 1804 vyšel dvorský dekret zaměřený na ustanovení pevného programu výuky pro porodní báby. Výuka probíhala v češtině i němčině a navazovala na ni praxe v porodnici o délce dvou měsíců. Závěrečná zkouška se skládala z demonstrace porodu, ukázky zručnosti, potřebná byla také znalost teoretického, praktického a soudního lékařství. Za zkoušku musela zájemkyně zaplatit, výjimkou byly pouze báby, které získaly stipendium.⁷⁸ Požadované výuky však nebylo lehké dosáhnout, v roce 1812 na to upozornila anketa vedená guberniem. Z vyhodnocených závěrů vyplývalo, že kurz byl v mnoha ohledech pro uchazečky příliš náročný a často také neefektivní.⁷⁹ Gubernium odpovědělo nařízením, jež mělo tyto problémy zlepšit. V únoru stejného roku došlo také k zákazu zkoušení od krajských fyziků.⁸⁰ Pokud chtěla porodní bába vykonávat beztrestně svoji činnost, musela absolvovat kurz v Praze. Od roku 1808 začaly vycházet instrukce určené přímo pro porodní báby, skrze ně docházelo k přesnému určení jejich povinností.⁸¹ Ve snaze zajistit jejich znalost a dodržování byly instrukce otištěny do učebnic. Roku 1810 stanovil dvorský dekret požadované znalosti a dovednosti u zkoušení porodních bab, dále se zaměřil také na podobu získávaného diplomu.⁸² V reakci na anketu iniciovanou guberniem vychází v roce 1813 nové dvorské nařízení. Jeho cílem bylo zlepšení ekonomické, sociální a celkové životní situace porodních bab. Hlavním zjištěním ankety o porodních bábách a jejich vzdělávání byla skutečnost, že kurz v Praze je nejen příliš finančně a časově náročný, ale také velice neefektivní. Důvodem byla častá částečná až úplná negramotnost účastnic. Další problém nastal u příjmů za porody, které byly nízké, občas v naturáliích nebo nebyly poskytnuty vůbec.⁸³ Na začátku roku 1833 proběhla skrze dekret reforma lékařského studia,

---

⁷⁶ RUBEŠKA, V. Příspěvky k dějinám. In *Československá gynekologie*. 1968, roč. 33, s. 172.

⁷⁷ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 96.

⁷⁸ WIESNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek v Československu. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 7-8. s. 4.

⁷⁹ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 492-493.

⁸⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 31.

⁸¹ Tamtéž. s. 32.

⁸² Tamtéž. s. 31-32.

⁸³ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 491-500.

zabývala se redefinováním vzdělávání pro porodní báby. Do studia nyní spadal teoretický kurz porodnictví, praktický výcvik a nácvik porodnictví v porodnici.⁸⁴

V revolučních letech 1848/49 nastalo mnoho změn, některé z nich se týkaly také zdravotnictví. Od roku 1848 se záležitostmi týkajícími se zdravotnictví zabývalo ministerstvo vnitra se sídlem ve Vídni a na vzdělávání porodních bab se zaměřovalo ministerstvo kultu a vyučování.⁸⁵ Zdravotnické otázky v Čechách od roku 1849 spadaly do kompetence místodržitelství.⁸⁶ Císařské nařízení z června roku 1849 vytvořilo tzv. politické okresy, jež se staly základní územní jednotkou v zemi. V čele okresu stál okresní hejtman, který vykonával dohled nad porodními bábami.⁸⁷ Vzniklá územněsprávní organizace se zachovala i v československém státu a byla základem zdravotní správy.⁸⁸ Velká část plánovaných revolučních změn však nebyla nikdy uskutečněna, a to i přes rozsáhlou snahu.

Mezi polovinou 19. století a 20. léty 20. století

S druhou polovinou 19. století přichází období změn, a to jak ve sféře politické, sociální tak i kulturní. Hlavními hesly tohoto období se staly byrokracie, centralizace, modernizace, sekularizace a profesionalizace. Moderní společnost si žádala změnu ve zdravotní správě, na kterou se jí do poloviny 19. století nedostalo odpovědi. Navzdory velkým změnám a pokrokům, zůstává nadále vysoká mortalita novorozenců a kojenců vážným problémem. Počet obyvatelstva však nadále narůstal. Od 70. let 19. století lze sledovat postupný pokles plodnosti, k pozastavení došlo jen po první světové válce, ale poté byl pokles porodnosti ještě prudší.⁸⁹

První změny v babictví provedl výnos místodržitelství z roku 1851, skrze něj došlo na zkoušku k zavedení reformy babického studia. Původní teoretický kurz byl zrušen a místo něj byly zavedeny tři čtyřměsíční kurzy se zaměřením na teorii i praxi. Nové kurzy probíhaly i nadále v obou jazycích, tedy v češtině i němčině, české se konaly dvakrát ročně a německé jen jednou. První kurz v tomto podání proběhl v květnu roku 1854 a byl vedený v českém jazyce. Každý kurz byl určen pro zájemkyně ze stanovených krajů.⁹⁰ V reakci na zvyšující se kritiku nerovnoměrného rozmístění porodních bab vydává ministerstvem kultu a vyučování nařízení, které potvrzuje předešlé dvorské dekrety, jež stanovují svobodu výběru. Absolventky

---

⁸⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 33.

⁸⁵ ANDĚL, M. – ČERNÝ, K. – DIVIŠOVÁ, B. a kol. *Velké dějiny*. Lékařství. s. 269.

⁸⁶ Dříve gubernium

⁸⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 45-46.

⁸⁸ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 126.

⁸⁹ ŠUBRTOVÁ, Alena. *Dějiny populačního myšlení v českých zemích*. Praha: Česká demografická společnost, 2006. ISBN 80-239-8369-5. s. 135-137.

⁹⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 44.

kurzu měly možnost se usadit v místě svého výběru bez ohledu na místo studia, muselo se ale jednat o korunní zemi císařství Rakouského. Jejich povinností i nadále zůstávalo ohlášení se příslušnému úřadu.⁹¹

Velkou změnu provedlo ministerské nařízení z roku 1855, jež schválilo rozdělení pražské porodnické kliniky na dvě části, a to na lékařskou a babickou, výsledkem bylo úplné rozdělení výuky.⁹² K plnému osamostatnění babické kliniky došlo až v roce 1891 a nařízení o její separaci platilo do roku 1920.⁹³ Prosincová ústava v roce 1867 dala vzniknout zemské zdravotní radě, jež byla poradním orgánem pro zdravotnické záležitosti.⁹⁴ Po velmi dlouhé době byl také v roce 1870 přijat říšský zákon stanovující organizaci veřejné služby zdravotní. Obsah zákona nebyl v některých případech novinkou, ale věnoval se zdravotnictví jako celku, do této doby se stát zabýval jen dílčími problémy. Jedním z nových ustanovení byl vznik instituce okresních lékařů při okresních úřadech, samosprávné orgány měly vytvořit síť obecních a obvodních lékařů. Ve statutárních městech náležely porodní báby pod dohled zdravotních orgánů, na ostatních místech se zodpovídaly okresnímu lékaři. Nově také vznikla obci povinnost poskytovat porodním bábám hmotnou podporu v případě ošetřování nemajetné rodičky.⁹⁵ Navazujících zemských zákonů se dočkala Morava v roce 1884, Čechy v roce 1888 a Slezsko až v roce 1896.⁹⁶ Zemský zákon blíže určil a specifikoval předešlé požadavky, v obcích s lékařem měla být nově zřízena místnost na poskytnutí azylu pro nemocné a rodičky bez přístřeší.⁹⁷ Ačkoliv zákon požadoval hmotnou podporu pro porodní báby a poskytnutí azylu pro osoby bez přístřeší, ve většině případů se tak do přelomu století vůbec nedělo.⁹⁸ Od roku 1884 byli pověřeni dohledem nad porodními bábami také obecní a obvodní lékaři, dále je měli poučovat o předpisech a dohlížet na vedení porodnické dokumentace.⁹⁹

V reakci na obsáhlý říšský zákon z roku 1870 začala vycházet nařízení zaměřující se na konkrétní problémy. V roce 1874 byla vydána od ministerstva vnitra instrukce pro porodní báby. Vyplývá z ní, že porodní báby náleží ke „kategorii osob zdravotních“ a spadají tak pod

---

⁹¹ WIESNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 9, s. 8.

⁹² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 45.

⁹³ Tamtéž. s. 46.

⁹⁴ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 126.

⁹⁵ Rakousko-Uherská monarchie. *68/1870 Zákon o organizaci veřejné služby zdravotní.*; viz. Společnost hygieny. *Zákon 68/1870*. [online] © 2025, SHKM ČLS JEP [cit.2025-2-9]. Dostupné z: http://www.spolecnost-hygieny.cz/dokumenty/zakon-68_1870.pdf.

⁹⁶ ANDĚL, M. – ČERNÝ, K. – DIVIŠOVÁ, B. a kol. *Velké dějiny*. Lékařství. s. 321.

⁹⁷ *Zákoník zemský království Českého*. Praha: Statthaltereii - Buchdruckerei, 1907, 1906(1-148). s. 53.

⁹⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 48.

⁹⁹ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 103.

dozor úřadu I. instance, tedy pod magistrát či okresní hejtmanství. Báby zde byly povinny nahlásit místo svého usazení a předložit získaný diplom, poté jim vydali potvrzení, že tak učinily. Starosta obce měl nárok na kontrolu úředního potvrzení, dále musel být obeznámen s působením a místem pobytu porodní báby. Své bydliště byla bába povinna opatřit tabulkou, která obeznamovala s její činností.¹⁰⁰ V roce 1881 přišla revize této instrukce, jejím přínosem byl zákaz aktivně ošetřovat více než jednu rodičku. Porodní bába byla povinna ohledat mrtvý plod, nebo případně dítě, které zemřelo při porodu, a při jakémkoliv podezření vše nahlásit policejnímu úřadu. Skrže revizi bylo také bábám přikázáno vedení porodních deníků. Úřední lékaři získali nově povinnost kontroly stavu a čistoty nástrojů, které porodní báby používaly.¹⁰¹ Opět zde nastával problém s respektováním nařízení, požadavky často nebylo možné dodržovat, a to hlavně kvůli nedostatku porodních bab.¹⁰² Zemský zákon pro Čechy z roku 1888 byl o rok později upřesněn prováděcím nařízením, které se zaměřovalo na problém nedostatku porodních bab. V případě nedostatku zkoušených bab v kraji mělo okresní zastupitelstvo zájemkyně o kurz finančně podpořit.¹⁰³

S přelomem století přišla i poslední nařízení vydaná za rakouské monarchie. V roce 1897 vyšly z ministerstva vnitra Služební předpisy pro porodní báby, jejich součástí byl detailní návod k zápisu informací do nových porodních deníků a porodních výkazů.¹⁰⁴ Zavedeny byly také tzv. úřední dny, báby se v tyto dny musely dostavit na okresní hejtmanství a předložit ke kontrole svou porodnickou brašnu, ověřeny měly být také jejich znalosti. Realita se opět trochu lišila, úřední dny sice probíhaly, ale ne všechny báby se na ně dostavily. Báby měly také zakázáno provozovat porody ve svém bydlišti. Pokud zde z nějakého důvodu porod proběhl, bylo povinností porodní báby vše nahlásit obecnímu úřadu a zapsat informaci do porodního deníku.¹⁰⁵ Platila pro ně i povinnost nahlašovat podezření na potraty. Trestání a stíhání porodních bab za neuposlechnutí zákonů probíhalo poté nadále. V nařízení byly stanovené pokuty či doba, kterou měly strávit ve vězení. V případě opakovaného přečinu jim bylo odebráno povolení k vykonávání porodnické praxe.¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 52.

¹⁰¹ *Nařízení vydané od c. k. ministerium záležitostí vnitřních dne 4. června 1881*, jímž to se vydává revidovaná instrukce bábám porodním. C. k. tiskárna dvorská a státní, 1881. s. 4.

¹⁰² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 52.

¹⁰³ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 71.

¹⁰⁴ Služební předpisy pro porodní báby vydané nařízením c. k. ministerstva věcí vnitřních ze dne 10. září 1897.

¹⁰⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 54.

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 55.

Na základě nařízení ministerstev z roku 1898 proběhla úprava vyučování. Zaměřovala se na dohled na školách, podobu výuky a možnosti poskytnutí výuky.¹⁰⁷ Samotné vyučování muselo být poskytováno zájemkyním bezplatně v obou zemských jazycích. Do kurzu mohly být přijaty ženy mladší 40 let, pokud byla žena svobodná, musela dosáhnout alespoň 24 roků. Nařízení kladlo důraz na předchozí vzdělání uchazeček a požadovalo gramotnost. Žadatelky musely před přijetím doložit určité dokumenty, bez kterých přijetí nebylo možné. Po všech uchazečkách byl požadován rodný list, zdravotní osvědčení a osvědčení o očkování či přeočkování. Výuku babictví vedl profesor s pomocí asistentů a školních porodních bab. Minimální stanovená délka výuky byla pět měsíců. Účastnice kurzů mohly být v průběhu vyloučeny v případě jejich nezpůsobilosti či při hrubém porušení řádu. Zákon upravoval také způsob výuky, průběžné zkoušení vědomostí a závěrečnou zkoušku, tedy její předběžnou verzi a následující finální verzi. Tzv. zkouška přísná probíhala před tříčlennou komisí a teprve po jejich úspěšném absolvování získaly budoucí porodní báby diplom.¹⁰⁸ Do první světové války probíhala debata o problémech babictví a nutnosti jejich řešení, z čehož vyplynuly požadavky na novelizaci zdravotního zákona. Za rakouské monarchie však už ke změnám nedošlo.

Se vznikem nové Československé republiky dochází k přebírání původní legislativy, ale také k její přeměně. Velkou změnou v oblasti zdravotnictví byl vznik samostatného ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy.¹⁰⁹ Dále následovaly zákony zaměřující se na přenesení obecních zdravotnických záležitostí do státní správy. Kvůli velkým rozdílům mezi jednotlivými částmi nově vzniklé republiky probíhaly snahy o jejich vyrovnání. V rámci zdravotnictví tato činnost probíhala formou šíření osvěty, hygienický dozor a snahu o zlepšení péče o děti a mládež.¹¹⁰ Výsledky se brzy pozitivně projevíly, jedním z hlavních ukazatelů bylo snížení kojenecké úmrtnosti.

Nadále však přetrvávala potřeba nové legislativy s ohledem na babictví. Debaty na toto téma probíhaly již od konce 19. století. Za hlavní problém bylo považováno špatné rozmístění porodních bab, v určitých oblastech jich byl přebytek a v jiných nedostatek. Výuka v babické škole probíhala spolu s babickými kurzy až do roku 1920, kdy byla výuka babictví v Československu zákonem přerušena na čtyři roky. Jako důvod byla udána nadbytečnost

---

¹⁰⁷ Rakousko-Uherská monarchie. *Nařízení ministerstva vyučování ve shodě s ministerstvem vnitra, z 27. ledna 1898 č. ř. z. 35 o všeobecném regulativu pro vyučování a službu na školách pro báby porodní. viz. Zdravotnický věstník: příloha Časopisu lékařů českých věnovaná veřejnému zdravotnictví, orgán lékařské komory pro Král. České. r. 10, 1898. s. 160-161, 172-174.*

¹⁰⁸ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví.* s. 666-671.

¹⁰⁹ ANDĚL, M. – ČERNÝ, K. – DIVIŠOVÁ, B. a kol. *Velké dějiny.* Lékařství. s. 375.

¹¹⁰ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství.* s. 162.

porodních asistentek, pokles jejich využívání a celkové upřednostňování lékařské péče.¹¹¹ Nařízení předcházelo uzavření kurzů v Brně a Olomouci, na kterém se nezávisle na státu dohodlo vedení obou škol.¹¹² V roce 1922 ustanovil zákon zákaz výkonu porodnické činnosti pro asistentky z jiných zemí. Ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy vypracovalo návrh na úpravu vzdělávání porodních asistentek, kvůli rozdílnému postoji odborníků a asistentek však zákon nebyl uveden v platnost.¹¹³

Ve snaze o upokojení asistentek vznikl v roce 1922 zákon, který měl zajistit úhradu porodní asistence obcí u chudých rodiček.¹¹⁴ Nešlo o zcela nový princip, avšak jeho důsledné uplatňování v praxi naráželo na značné obtíže. Mnohé obce odmítaly náklady hradit, pokud rodička neměla v dané obci domovské právo.¹¹⁵ Částečné zlepšení finanční situace porodních asistentek přinesl zákon z roku 1924, zaměřující se na pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Samotný zákon se na asistentky přímo nevztahoval, k výhodám, které zákon poskytoval, se však ženy mohly dostat nepřímo, pokud byl jejich manžel pojištěncem. Podle zákona měly pojištěnky nárok na bezplatnou péči porodní asistentky, a v případě potřeby také na následnou lékařskou pomoc. Veškeré náklady byly hrazeny porodním asistentkám prostřednictvím pojišťovny.¹¹⁶ Velké množství žádostí okresních úřadů a humanitárních institucí zapříčinilo ve stejném roce obnovení výuky porodních asistentek. Vzdělávání probíhalo formou provizorní babické kurzy v Brně a od roku 1926 také v Olomouci.¹¹⁷ Do Prahy se již výuka v této době nevrátila.

Po dlouhém boji za novelizaci zákonů vztahujících se k tématu porodnictví a úpravě vzdělávání porodních asistentek, byl v roce 1928 schválen nový zákon. Vydáním zákona *O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek* byla zrušena všechna předcházející nařízení. V § 1 zákon definoval pomocnou praxi porodnickou, činnost porodní asistentky zahrnovala péči o ženu při pravidelném těhotenství, porodu a šestinedělí. Nezapomnělo se ani na dítě, do povinností asistentky spadalo také ošetřování novorozenců

---

¹¹¹ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

¹¹² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. 98.

¹¹³ Tamtéž. s. 60-62.

¹¹⁴ Československá republika, 236/1922 Sb. *Novela zákona, jímž stát přejímá výkony zdravotně-policejní*, IV. oddíl: Opatření zvláštní, § 15.; viz. *Zákony pro lidi. Novela zákona 236/1922 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1922-236>.

¹¹⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 62.

¹¹⁶ Československá republika, 221/1924 Sb. *Zákon o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*, III. část: O pojistných dávkách, I. oddíl: O dávkách pojištění nemocenského, Povinné dávky, § 95 a § 96.; viz. *ASPI. Zákon 221/1924 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: [https://www.aspi.cz/products/lawText/1/3702/1/2/zakon-c-221-1924-sb-o-pojisteni-zamestnancu-pro-pripad-nemoci-invalidity-a-stari](https://www.aspi.cz/products/lawText/1/3702/1/2/zakon-c-221-1924-sb-o-pojisteni-zamestnancu-pro-pripad-nemoci-invalidity-a-stari/zakon-c-221-1924-sb-o-pojisteni-zamestnancu-pro-pripad-nemoci-invalidity-a-stari).

¹¹⁷ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

a kojenců. Následoval výčet požadavků pro výkon praxe v § 2. Zákon potvrdil právo na provozování porodnické praxe pro porodní báby, které vykonávaly činnost před jeho vznikem. Nově měly ženy právo používat označení porodní asistentka nebo porodní pomocnice v § 4. Využívání jiných názvů, jako porodní bába, bylo nepřipustné. V zákoně bylo popsáno, jak má probíhat zahájení praxe a její výkon. Zmíněny byly také případy, ve kterých dojde k odebrání diplomu, ať již jen dočasně či trvale. Na definování pomocné praxe porodnické navázal II. oddíl zaměřující se na vzdělání a výcvik porodních asistentek. Nově stanovená doba výcviku pro porodní asistentky nesměla být kratší než 10 měsíců. Podle § 8 mohly diplomy od této doby vydávat jen státní ústavy pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Stanoveny byly také podmínky pro účast na opakovacích kurzech. Na závěr byly ustanoveny tresty v případě neuposlechnutí daného zákona.¹¹⁸

Zákon byl postupně doplňován a upravován dalšími výnosy. V roce 1929 vyšlo důležité nařízení pro porodní asistentky upravující podmínky přijetí ke vzdělávání a výcviku, přijímací zkoušky, školné, zkoušení a podobu diplomu a slibu.¹¹⁹ V reakci na zákon bylo v roce 1930 rozhodnuto o zřízení Státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek. Nově vznikly dvě školy, v Pardubicích pro české zájemkyně a v Liberci pro německé. O tři roky později byl založen ústav také v Moravské Ostravě.¹²⁰ Mimo české země se otevíraly školy také na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Mezi 30. a 50. léty 20. století

Za protektorátu bylo nejvyšší instancí v oblasti zdravotnictví ministerstvo sociální a zdravotní správy, tedy až do roku 1942, kdy došlo k jeho zrušení. Jeho kompetence přešly na jiná ministerstva a úřady.¹²¹ Výkon činnosti porodních asistentek ovlivnila směrnice

---

¹¹⁸ Československá republika, 200/1928 Sb. *Zákon o pomocné praxi porodnické.*; viz. ASPI. *Zákon 200/1928 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4723/1/2/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic>.

¹¹⁹ Československá republika, 154/1929 Sb. *Vládní nařízení o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu.*; viz. ASPI. *Vládní nařízení 154/1929 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z:

[https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4906/1/2/vladni-narizeni-c-154-1929-sb-o-podminkach-pro-prijeti-do-statnich-ustavu-pro-vzdelani-a-vycvik-porodnich-asistentek-o-zkouskach-prijimacich-o-vysi-skolneho-vysi-zkusebnich-tax-o-zkouskach-prospechovych-a-o-zkousce-zaverecne-o-zneni-diplomu-a-zneni-slibu](https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4906/1/2/vladni-narizeni-c-154-1929-sb-o-podminkach-pro-prijeti-do-statnich-ustavu-pro-vzdelani-a-vycvik-porodnich-asistentek-o-zkouskach-prijimacich-o-vysi-skolneho-vysi-zkusebnich-tax-o-zkouskach-prospechovych-a-o-zkousce-zaverecne-o-zneni-diplomu-a-zneni-slibu/vladni-narizeni-c-154-1929-sb-o-podminkach-pro-prijeti-do-statnich-ustavu-pro-vzdelani-a-vycvik-porodnich-asistentek-o-zkouskach-prijimacich-o-vysi-skolneho-vysi-zkusebnich-tax-o-zkouskach-prospechovych-a-o-zkousce-zaverecne-o-zneni-diplomu-a-zneni-slibu).

¹²⁰ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství.* s. 184.

¹²¹ ANDĚL, M. – ČERNÝ, K. – DIVIŠOVÁ, B. a kol. *Velké dějiny.* Lékařství. s.405-406.

ministerstva sociální a zdravotní správy z roku 1939, která institucionalizovala poradny pro matky a děti. Péči o novorozence a kojence měla vykonávat podle předchozích nařízení porodní asistentka, tomu však směrnice nevěnovala pozornost. Po kritice ze strany odborné veřejnosti došlo k zapojení asistentek do poradenské činnosti.¹²²

Po druhé světové válce nastal v oblasti zdravotnictví návrat ke strukturám z první republiky. Na pozadí však začaly probíhat změny, jejichž výsledkem měla být radikální přestavba zdravotnického systému. Cílem byla centralizace a zestátnění zdravotnictví a institucí do něj spadajících.¹²³ Pro toto období byla typická vysoká kojenecká úmrtnost. Během války se snížily počty porodních asistentek, jejich nedostatek byl hlavně v pohraničí z důvodu odchodu asistentek německých. Znatelný byl návrat téměř k před prvorepublikovým přístupům, porody vykonávaly porodní asistentky, pouze v případě komplikací byl přivolán lékař.¹²⁴ Na žádost ministerstva zdravotnictví mělo dojít k vytvoření nemocnic II. typu v každém okrese.¹²⁵ V případě, že počet obyvatel přesahoval 200 tisíc, měla být zřízena nemocnice I. typu.¹²⁶ Na základě podnětů ze strany státu došlo ke zvýšení návštěvnosti prenatálních poraden.¹²⁷

Nová ústava z roku 1948 zavedla řadu změn. Občané získali na základě § 29 právo na pojištění a veřejnou zdravotní a sociální péči.¹²⁸ Výsledkem byl zákon o národním pojištění, a právě přes něj byly zajištěny příspěvky pro porodní asistentky, jež nahrazovaly původní naturální dávky.¹²⁹ Ve stejném roce byl uveden v platnost zákon zaměřující se na činnost porodních asistentek. Zavedl rajonizaci, po které se volalo již od první republiky, a také fixní plat.¹³⁰ Jeho uplatnění znamenalo konec samostatnosti pro porodní asistentky, které se staly

---

¹²² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 72.

¹²³ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 217.

¹²⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 75.

¹²⁵ Součástí byly čtyři oddělení: chirurgické, interní, gynekologicko-porodnické, pediatrické.

¹²⁶ Podobné fakultní nemocnici.

¹²⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 76.

¹²⁸ Československá republika, 150/1948 Sb. Ústavní zákon, *Ústava Československé republiky*, Podrobná ustanovení ústavy, Kapitola první: Práva a povinnosti občanů, Práva sociální, § 29.; viz. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. *Ústavní zákon 150/1948 Sb.* [online] Praha, [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html.

¹²⁹ Československá republika, 99/1948 Sb. *Zákon o národním pojištění*, VIII. část: Přejídná a závěrečná ustanovení, II. oddíl: Přejídná ustanovení nemocenského pojištění, § 264.; viz. ASPI. *Zákon 99/1948 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-11]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/17293/1/2/zakon-c-99-1948-sb-o-narodnim-pojisteni/zakon-c-99-1948-sb-o-narodnim-pojisteni>.

¹³⁰ Československá republika, 248/1948 Sb. *Zákon o okrskových porodních asistentkách a o úpravě oprávnění k výkonu pomocné praxe porodnické*; viz. *Zákony pro lidi. Zákon 248/1948 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-248>.

zaměstnankyněmi Okresních ústavů národního zdraví. Zřízeny byly také porodnické okrsky, ve kterých působila okrsková porodní asistentka.¹³¹

Posledních pár dní před koncem roku 1950 byl uveden v platnost zákon o zdravotnických povoláních.¹³² Porodních asistentek se však týkalo až jeho navazující nařízení o středních zdravotnických pracovnících, jež bylo vydáno o necelý rok později. Nařízení definovalo činnost porodní asistentky jako péči o ženu s ohledem na mateřství. Působit měla v lůžkových ústavech a zařízeních, kde poskytovala pomoc při porodu pod dohledem lékaře. Starala se také o matku po porodu. V porodnických okrscích dohlížela na těhotné ženy a poskytovala pomoc při porodu v domácnosti. V případě jakýchkoliv komplikací zodpovídala za přivolání lékaře či transport do nemocnice. Porodní asistentky působily také ve zdravotnických střediscích.¹³³ Krátce poté na nařízení navázal zákon zaměřující se na zakládání zařízení určených pro péči o ženu a její dítě, jednalo se o porodnice, poradny, kojenecké ústavy, jesle a dětské domovy. V těchto zařízeních byla péče poskytována bezplatně.¹³⁴ S rapidně narůstajícím počtem porodic docházelo k rychlému poklesu domácích porodů. Hlavním cílem nejen v oblasti zdravotnictví se stalo sjednocení a inspirace sovětskými vzory. V této době nastal konec soukromých ordinací a jakékoliv nezávislosti ve zdravotnictví.

1.3 Porodníci, učitelé porodních bab a asistentek

Pražská babická škola

Na vzdělávání budoucích porodních bab se podílelo velké množství lékařů. Mnozí z nich se zapojili do tvorby učebnic babiectví. Lékaři se často snažili také prosazovat reformování a pokrok v oblasti porodnictví. K významným učitelům na pražské univerzitě do poloviny 19. století patřil Jan Melitsch nebo Antonín Jungmann.

V roce 1850 Antonín Jungmann ukončil svou působnost na porodnické klinice.¹³⁵ Po jeho odchodu došlo k rozdělení porodnické kliniky na dvě části, kliniku pro lékaře a kliniku pro porodní báby. Do čela každé kliniky byl ustanoven nový přednosta. Přednostou babické kliniky

---

¹³¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 79.

¹³² Československá republika, 170/1950 Sb. *Zákon o zdravotnických povoláních.*; viz. *Zákony pro lidi. Zákon 170/1950 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-170>.

¹³³ Československá republika, 77/1951 Sb. *Vládní nařízení o středních zdravotnických pracovnících*, § 4.; viz. *Zákony pro lidi. Vládní nařízení 77/1951 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-77>.

¹³⁴ Československá republika, 103/1951 Sb. *Zákon o jednotné preventivní a léčebné péči.*; viz. *Zákony pro lidi. Zákon 103/1951 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-103>.

¹³⁵ KLAUS, Karel. Antonín Jungmann a jeho škola. In *Časopis lékařů českých*. 1942, roč. 81, s. 1010.

se stal Wilhelm Lang.¹³⁶ Na podnět Langa byla v roce 1951 zavedena na zkoušku reforma babického studia. Kromě již zmíněných velkých změn byl nově počet účastnic kurzu limitován na maximálně šedesát. Upřednostňovány byly uchazečky z venkova.¹³⁷ Všechny zájemkyně musely dosáhnout minimálního věku 20 let. Na začátku musely účastnice kurzu předkládat křestní list, vysvědčení zachovalosti a vysvědčení krajského fyzika, jež dokazovalo gramotnost a schopnost vykonávat babické činnosti. Od roku 1848 nebylo povinné předkládat oddací list a kurzů se tak začaly účastnit i svobodné ženy.¹³⁸ Ve snaze o zvýšení zájmu o kurzy byly vydávány oběžníky, probíhalo také inzerování v periodikách a ve státním měřítku byly vydávány pravidelné vyhlášky.¹³⁹ Od roku 1851 začala být klinika označována jako porodnická škola, z právního hlediska k této změně došlo až později.¹⁴⁰ Na popud Langa byla vybudována samostatná posluchárna pro studentky babiectví.¹⁴¹

K významným přednostům kliniky patřil také Jan Streng, který zde působil až do roku 1870. Jednalo se o prvního českého profesora od rozdělení kliniky, jeho dosazení bylo výsledkem politické situace. Na rozdíl od rozdělené univerzity se zachovala babická klinika v celku a nedošlo zde k segregaci na českou a německou část. Výuka probíhala nadále každý rok se dvěma kurzy v češtině a jedním v němčině. Podněty pro rozdělení kliniky však byly ze strany německých politiků předkládány až do první světové války. Po celou tuto dobu byly podávány petice a návrhy s řešeními, jak by dané rozdělení mělo vypadat.¹⁴² Ve výsledku však nastávaly jen větší rozepře mezi dvěma národy a ke společné dohodě nedošlo.

Na Strenga navázal nový přednosta, Ferdinand Weber z Ebenhofu. Roku 1891 nastalo reálné oddělení babické kliniky, vznikla tak samostatná C. k. škola babická v Praze. Z organizačního hlediska nenastaly žádné změny. Ve stejném roce byl jmenován do čela nové babické školy, jako profesor porodnictví, Václav Rubeška.¹⁴³ Klinikou vedl až do jejího zrušení v roce 1920. Jednalo se o velmi uznávaného a vyhledávaného porodníka. Jeho moderní učebnice babiectví nebyla dlouhou dobu překonána a vyšla v pěti vydáních. Mezi porodními bábami na klinice byl velmi oblíbený nejen kvůli svým schopnostem výkladu. Absolvování kurzu pod jeho vedením bylo vysoce uznáváno. Nadbytku porodních asistentek

---

¹³⁶ ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, E. Vznik babických škol. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19, s. 98.

¹³⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 80.

¹³⁸ WIESNER, A. Vývoj stavu porodních asistentek. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 9, s. 8.

¹³⁹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 81.

¹⁴⁰ ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, E. Vznik babických škol. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19, s. 98.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 72.

¹⁴² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 82-83.

¹⁴³ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 147.

v Československu si byl Rubeška vědom, a proto podporoval názor pro zrušení kliniky. V době, kdy byla klinika zrušena, se nepředpokládalo její obnovení.¹⁴⁴ Její prostory a materiály začala poté využívat nová porodnicko-gynekologická klinika Karlovy univerzity v čele s Václavem Rubeškou.¹⁴⁵

Jako výsledek rozdělení kliniky došlo v roce 1861 k předání pražské porodnice s nalezincem do zemské správy.¹⁴⁶ Roku 1904 vzniklo pro porodnici samostatné ředitelství. Výuka porodních babiček a mediků však probíhala i nadále v jejích prostorách, konkrétně v jejím přízemí.¹⁴⁷ V souladu s prvorepublikovými změnami došlo ke změně názvu ze Zemské porodnice a nalezince na Zemskou porodnici a ústav pro péči o dítě v Praze.¹⁴⁸

Ostatní školy

Olomouc

Roku 1753 povolila Marie Terezie organizovat anatomické přednášky a demonstrace určené pro porodní báby, vést je měl krajský fyzik.¹⁴⁹ Po přemístění univerzity z Brna v roce 1782 byla univerzita degradována na lyceum, babické kurzy zde měly podobu dvouletého studia. Kurzy probíhaly pouze v němčině do roku 1807, kdy byly otevřeny kurzy i v češtině. Od roku 1835 probíhala výuka jednou ročně v délce jednoho semestru a skládala se z teoretické části a praktického výcviku v porodnici.¹⁵⁰ Výuka chirurgů a porodních bab probíhala na stejném místě pod záštitou univerzity až do roku 1849, kdy došlo k osamostatnění babické školy. Účastnicím kurzu se věnoval profesor spolu se svým asistentem a porodní bábou. Součástí praktické části výuky bylo ošetřování pacientek využívajících porodnici a observace porodů. Významnou osobou olomoucké výuky byl František Mošner, který vedl babickou školu od roku 1829 do poloviny 70. let 19. století.¹⁵¹ Za jeho působení nastala v roce 1857 změna ve způsobu vyučování. Do této doby se konal pouze jeden kurz pro porodní báby ročně. Pro účastnice i nadále probíhal jeden teoretický kurz, ale praktická část byla rozdělena na čtyři termíny. V roce 1859 byly z důvodu rozšíření kapacity otevřeny dva kurzy ročně, jeden probíhal v češtině a druhý v němčině.¹⁵²

---

¹⁴⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 88.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 90.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 81.

¹⁴⁷ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 147.

¹⁴⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 85.

¹⁴⁹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny university olomoucké*. Olomouc, 1947. s. 86.

¹⁵⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 40.

¹⁵¹ ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, E. Vznik babických škol. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19, s. 100.

¹⁵² LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 96-97.

Velkou změnou prošla výuka porodních bab v roce 1875, kdy se kvůli zrušení vyučování chirurgů utvořila samostatná babická škola.¹⁵³ V čele školy stál ředitel a profesor František Groh. Diplomy, které porodní báby obdržely po absolvování kurzu, byly do roku 1880 vydávány pouze v němčině. Po kritice nařídilo místodržitelství změnu na český jazyk. Nová konkurence se pro školu otevřela v Brně, kde byla zřízena další babická škola. Výuka v Olomouci však přerušena nebyla a probíhala v nezměněné podobě i nadále.¹⁵⁴

Na konci 80. let 19. století začaly vycházet inzeráty na poskytované kurzy babictví v Olomouci, a to nejen na Moravě, ale také v Národních listech v Praze. Z této skutečnosti lze odvodit, že se škola pravděpodobně potýkala s nedostatkem zájemkyň. Oproti pražské a brněnské výuce babictví měla škola určité nedostatky, jedním z jejích problémů byl nedostatek vybavení. Pokles ve kvalitě výuky dokonce vedl v roce 1888 k opakovacím kurzům, kde měla být provedena kontrola znalostí olomouckých absolventek.¹⁵⁵ Většina odborníků se postupně začala soustředit na babických školách v Praze a Brně. Na přelomu století byla v Olomouci vybudována nová porodnice, do které se výuka babictví přesunula. Kurzy i nadále probíhaly dvakrát ročně, výuka ale byla poskytována pouze v němčině. Z důvodu nadměrného počtu porodních bab byla roku 1914 výuka v Olomouci přerušena. S jistotou však víme, že v roce 1919 zde opět probíhaly další kurzy.¹⁵⁶ Výuka babictví byla v Olomouci mezi lety 1920-1926 pozastavena, poté zde vznikl nový provizorní babický kurz.¹⁵⁷

Brno

První univerzitní přednášky pro porodní báby zde začaly probíhat roku 1778, kdy byla do Brna přestěhována univerzita z Olomouce. O čtyři roky později se však moravská univerzita navrácí zpět na své původní místo.¹⁵⁸

O vznik nové babické školy se zasadil ředitel brněnské porodnice Hubert Riedinger. Roku 1891 bylo založení povoleno ministerstvem kultu a vyučování. Stejného roku byly zahájeny kurzy v délce pěti měsíců v českém jazyce.¹⁵⁹ V průběhu kurzu musely účastnice dodržovat přísný řád. Dohlíženo bylo například na zákaz provozování zaměstnání v průběhu studia. V rámci studia bylo možné získat také stipendium, ale pouze pro zájemkyně z okresů

---

¹⁵³ ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, E. Vznik babických škol. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19, s. 100.

¹⁵⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 97.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 98.

¹⁵⁷ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

¹⁵⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 39.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 101, 104.

s nedostatkem porodních bab. Původně k jeho udělení docházelo až po ukončení kurzu.¹⁶⁰ Od roku 1888 probíhala výuka v nové zemské porodnici na Obilním trhu.¹⁶¹ Roku 1914 byla výuka v Brně stejně jako v Olomouci pro nadbytečnost přerušena.

Za první republiky se stal přednostou babické kliniky Antonín Ostrčil. Proti plánovanému uzavření babických škol, hlavně té brněnské, se ohrazovaly i samotné porodní asistentky. Hlavním argumentem byla kvalita výuky, v porovnání ku příkladu s Olomoucí. Postupem času se požadavky na uchazečky zpřísnily. Pro přijetí musely zájemkyně dokončit veřejnou ošetrovatelskou školu, nižší střední nebo měšťanskou školu s dobrým prospěchem. V ostatních případech se na ně vztahovala povinnost absolvovat přijímací zkoušku. Specificky stanovené byly také požadavky na dokumentaci, požadován byl křestní list, oddací list, při ovdovění úmrtní list manžela, průkaz o státní příslušnosti, doložení očkování či přeočkování, vysvědčení o mravech a lékařské vysvědčení o tělesné a duševní způsobilosti. Po ukončení kurzu musely absolventky minimálně tři roky praktikovat ve stanoveném místě. Součástí brněnského kurzu nebylo ubytování, často jej tak navštěvovaly jen zájemkyně z Moravy.¹⁶² Výuka babictví byla v Brně mezi lety 1920-1924 pozastavena, poté zde byl otevřen nový provizorní babický kurz.¹⁶³

Státní ústavy

Při vzniku první republiky bylo na jejím území otevřeno osm babických škol. Jednalo se o školy v Praze, Olomouci, Brně, Bratislavě, Košicích, Užhorodě, Nitře a Rimavské Sobotě. Kurzy nebyly rovnoměrně rozmístěny. Podmínky k přijetí se téměř na každé škole lišily, podobně tomu bylo i s délkou kurzu. Krátce po vzniku nové republiky byly dvě školy, v Nitře a Rimavské Sobotě, kvůli nevyhovující výuce uzavřeny. Roku 1920 měla být výuka babictví přerušena, stalo se tak pouze v Praze, Olomouci a Brně. Slovenské kurzy pro nedostatek porodních asistentek nadále pokračovaly, využívaly je však i české ženy. Velkým problémem na Slovensku byla také vysoká úmrtnost novorozenců, kojenců a dětí. Ministr zdravotnictví tak vyzval porodní asistentky z Česka k pomoci. Některé tuto možnost opravdu využily a na Slovensko přesídlily.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ MUSILOVÁ, Renata. *Porodnictví v Brně od poloviny 19. století do 30. let 20. století*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice. Pardubice, 2013.

¹⁶¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 102.

¹⁶² Tamtéž. s. 103, 104.

¹⁶³ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

¹⁶⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 105-107.

Podle zákona z roku 1928 začaly být zřizovány první státní školy pro porodní asistentky.¹⁶⁵ V Čechách byla pro vzdělávání porodních asistentek otevřena škola v Pardubicích a v Liberci. V Pardubicích se vyučovalo v českém jazyce a v Liberci v německém jazyce. Pro Moravu a Slezsko vznikla škola až později v roce 1933 v Moravské Ostravě, vyučovalo se zde v českém jazyce.¹⁶⁶ Na Slovensku otevřely školy v Bratislavě a Košicích, vyučování v obou školách probíhalo ve slovenštině. Poslední z těchto škol byla v Užhorodě v Podkarpatské Rusi a vyučování probíhalo v ukrajinštině. Všechny kurzy musely probíhat po dobu deseti měsíců, každý kurz začínal s běžným školním rokem. Jednotlivé školy byly podřízeny ministerstvu zdravotnictví. Ředitelem školy se mohla stát určitá osoba pouze tehdy, pokud byla také ve vedení porodnice či nemocničního oddělení, kde probíhala praktická výuka budoucích porodních asistentek.¹⁶⁷

1.4 Povinnosti porodních bab a asistentek

Při předání diplomu skládaly účastnice babických kurzů přísahu. Ženy se tímto zavazovaly k vykonávání své činnosti pečlivě a věrně, k poskytování pomoci všem rodičkám ať chudým či bohatým, k dodržování všech nařízení, nezanedbávání své činnosti, k nahlašování všech potřebných informací danému duchovnímu, jenž vedl matriku, a hlavně k jednání jako svědomité křesťanky.¹⁶⁸ V roce 1874 však nastala změna, od tohoto roku se místo přísahy skládal slib. Příliš mnoho se nezměnilo, nadále se porodní bába zavazovala pomáhat bez rozdílu všem těhotným, rodičkám i šestinedělkám, neměla se ohlížet na majetek ošetřované ani na svou odměnu a dodržovat všechna nařízení a zákony. Na porodní báby se také vztahovalo lékařské tajemství.¹⁶⁹ Příklad přísahy, slib i nařízení, která měla porodní bába nebo asistentka dodržovat, byly součástí učebnic babictví. V učebnicích byl také stanoven obsah porodnické brašny a jeho případné změny.

Od porodních bab byla očekávaná součinnost s lékařem, který musel zasáhnout v případě komplikovaného porodu. Lékař musel být přivolán i pokud zemřela těhotná žena v pokročilém stádiu těhotenství, aby provedl císařský řez.¹⁷⁰ V případě úmrtí novorozence měla porodní bába povinnost se pokusit o jeho oživení, pokud mu nebylo pomoci, musela zavolat lékaře k ohledání. Jak již bylo zmíněno, porodní bába měla také povinnost nouzového křtu. Povinností

---

¹⁶⁵ Československá republika, 200/1928 Sb. *Zákon o pomocné praxi porodnické*. § 8.

¹⁶⁶ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

¹⁶⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 107-108.

¹⁶⁸ STRENG, Jan. *Kniha babická*. s. 326.

¹⁶⁹ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 671.

¹⁷⁰ STRENG, Jan. *Kniha babická*. s. 324-325.

porodní báby bylo pomoci opravdu všem rodičkám nehledě na věk, jejich postavení, místo bydliště nebo majetnost. Pomoc nesměla porodní bába nikdy odmítnout a musela být připravena provést porod v jakoukoliv hodinu dne i noci.¹⁷¹ Do činností báby spadala také péče o novorozence, která trvala zhruba deset dnů po porodu.¹⁷²

Do roku 1862 kontroloval porodní bábu krajský, městský nebo panský lékař, poté spadala pod dohled okresního hejtmanství a okresního lékaře.¹⁷³ V případě přemístění měla ohlašovací povinnost vůči úřadům. Okresní lékař se musel přesvědčit o platnosti jejího diplomu a stavu pomůcek.¹⁷⁴ Místo pobytu porodní báby či asistentky mělo být označeno nejdříve štítkem a později tabulkou.¹⁷⁵ Od 80. let byla zavedena povinnost vedení deníku, jeho využívání se začalo praktikovat spíše až okolo přelomu století. Na konci 19. století bylo nově nařízené vyšetření těhotné, a to jak pohmatem, tak vnitřním vyšetřením.

S narůstající kvalifikací porodních asistentek se během první republiky měnily i jejich povinnosti, nově do nich spadala i zdravotnická osvěta. Asistentka měla ženám poskytnout radu v případě podezření na jakékoliv onemocnění, její činností byla také propagace očkování. Pomoci měla matce s péčí o samotného kojence.¹⁷⁶

1.5 Sociální potenciál profese

Spolky

Porodní báby začaly se spolkovými iniciativami v Rakousku-Uhersku na konci 19. století. První spolky vznikaly na území Rakouska, nejstarším z těch, které se obracely i k českým zemím, byl *Erster allgemeiner österreichischer Hebammenverein*. K jeho založení došlo již v roce 1887 ve Vídni. Konkurencí spolku byl *Reichsorganisation und des Unterstützung Vereins für Hebammen* založený téhož roku. Jeho cílem bylo sdružovat porodní báby z Horních a Dolních Rakous, Vídně a částí Čech.¹⁷⁷ Součástí činnosti organizace bylo také vydávání časopisu, který nesl původně název *Hebammen-Zeitung*. Organ des Reichsorganisation und des Unterstützungs Vereines für Hebammen, později byl přejmenován

---

¹⁷¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 250.

¹⁷² Tamtéž. s. 253.

¹⁷³ Tamtéž. s. 246-247.

¹⁷⁴ STRENG, Jan. *Knihy babická*. s. 326-327.

¹⁷⁵ TINKOVÁ, D. *Tělo, věda, stát*. s. 309.

¹⁷⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 251.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 371-372.

na Organ des Unterstützungsvereines für Hebammen und des Reichsverbandes der Hebammen Österreichs.¹⁷⁸

Z Rakouska se myšlenky na vytvoření spolků šířily také na Moravu, zde v Brně vznikla jedna z nejstarších organizací *Spolek brněnských porodních babiček*. Jednou z žen, které byly v čele spolku, byla Anastázie Sotolářová, jež byla redaktorkou *Časopisu porodních babiček. Odborného listu porodních babiček pro Moravu, Čechy a Slezsko*.¹⁷⁹ Skrže časopis promlouval spolek k jeho čtenářkám. Organizace měla množství poboček, které se převážně nacházely na Moravě. Cílem spolku byla podpora porodních bab, kritizoval jejich špatné poměry a požadoval rozdělení do krajů podle potřeb.¹⁸⁰ Moravský spolek ještě na začátku 20. století změnil jméno na *Sdružení porodních babiček v Rakousku*, šlo o snahu udržet si České zájemkyně.¹⁸¹ Ve Spolku brněnských porodních babiček vznikl spor, jehož vyvrcholením bylo utvoření nového spolku pro porodní báby z Čech, Moravy a Slezska s názvem *Ústřední jednota českých porodních babiček*. Organizace měla velké množství poboček a postupem času sjednocovala porodní báby a asistentky ze všech českých zemí a následně i ze Slovenska. Názorově si nový spolek rozuměl se *Sdružením*.¹⁸²

V Čechách, konkrétně v Praze, se porodní báby také sdružovaly. První spolek zde vznikl již na konci 19. století, jeho název byl *Vzájemně se podporující spolek porodních babiček pro Prahu a okolí*. Spolek se nezapojoval do problémů tak aktivně jako organizace z Moravy. Původním cílem byla podpora členek, později začal také usilovat o zlepšení vzdělání a poměrů porodních bab a asistentek.¹⁸³ Další činností spolku bylo také vydávání *Kalendáře českých babiček*.¹⁸⁴ Na přelomu století došlo ke změně názvu organizace na *Podporovací spolek porodních babiček pro hlavní město Prahu a policejní obvod pražský*. Spolek provozoval svoji činnost až do roku 1928, kdy došlo k jeho zrušení.¹⁸⁵

V českých zemích se od konce prvního desetiletí 20. století začaly šířit myšlenky na vytvoření jednotné zemské organizace. K vytvoření spolku nakonec došlo roku 1912, nazýval se

---

¹⁷⁸ Reichsorganisation und Unterstützungsverein für Hebammen Mitwirkende R. *Hebammen-Zeitung des Reichsverbandes der Hebammen Österreichs und offizielles Mitteilungsblatt der Hebamengremien in Wien, Niederösterreich, Kärnten, Salzburg, Vorarlberg und Burgenland*. Schwarz-Verl., 1887-1934.

¹⁷⁹ *Časopis porodních babiček: odborný list porodních babiček pro Moravu, Čechy a Slezsko*. V Brně: Anastázie Sotolářová, 1907-1918.

¹⁸⁰ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 372-373.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 375.

¹⁸² Tamtéž. s. 377.

¹⁸³ Tamtéž. s. 379-380.

¹⁸⁴ *Kalendář českých babiček na rok 1895: ročník I*. V Praze: Spolek porodních babiček českých, 1894.

¹⁸⁵ LAŠŤOVKA, Marek a kol. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 1998. ISBN 80-902151-9-X. s. 101.

Zemská jednota porodních babiček.¹⁸⁶ Organizace vydávala svůj časopis, a to *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*.¹⁸⁷ Po vzniku republiky se začal Jiří Trapl, vedoucí lékař babické školy v Brně, pokoušet o sjednocení všech tří organizací na území Čech a Moravy. Ke sjednocení nakonec opravdu došlo v roce 1919,¹⁸⁸ kdy vznikla *Ústřední jednota porodních asistentek* se sídlem v Praze.¹⁸⁹ V souvislosti se spojením spolků vznikl nový časopis, po zrušení *Časopisu porodních babiček* se zbylé dva sjednotily ve *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*.¹⁹⁰ Časopis *Ústřední jednota* využívala nejen pro šíření nových informací z oblasti porodnictví, ale také pro oznamování nových pracovních míst. *Ústřední jednota* postupně rozšiřovala své pobočky jak v Čechách, tak i na Moravě. Spolek se opravdu stal odborovou organizací a stavěl se za hmotné zajištění profese, důstojné postavení porodních asistentek a zajištění kvalitnější výuky.¹⁹¹ S novým zákonem z roku 1928 však členky spokojeny nebyly.

Zájem o oddělení od *Ústřední jednoty* projevíly moravské porodní báby, které se v Brně přejmenovaly a vytvořily *Sdružení porodních asistentek pro Moravu, Slezsko a Slovensko*. K události došlo v roce 1927 a následně začal spolek vydávat opět svůj vlastní časopis, tentokrát však s názvem *Časopis porodních asistentek*.¹⁹² S rozdělením však spory neutichly, naopak, přesunuly se pouze na jiné místo, tedy na stránky jednotlivých periodik. *Ústřední jednota* ve své činnosti pokračovala i během války, přišla však o pobočku v Sudetech. Po válce byla *Ústřední jednota* opět sloučena se *Sdružením*.¹⁹³

Časopisy

Časopis porodních babiček vycházel mezi lety 1907-1919 v Brně. Jednalo se o měsíčník vycházející desetkrát ročně. Soustředil se převážně na oblast Moravy. Součástí časopisu byly články od lékařů, novinky z komunity, doporučená odborná literatura a další. V roce 1927 byl jeho tisk obnoven pod novým názvem *Časopis porodních asistentek*. V této podobě časopis

---

¹⁸⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 382.

¹⁸⁷ *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*. Praha: Zemská jednota porodních babiček v Království českém, 1912-1917. ISSN 1805-2665.

¹⁸⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 386.

¹⁸⁹ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.

¹⁹⁰ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. Praha: Zemská jednota porodních babiček, 1917-1941. ISSN 1804-1981.

¹⁹¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 390.

¹⁹² *Časopis porodních asistentek*. 1928-1940. Brno: Sdružení porodních asistentek pro Moravu, Slezsko a Slovensko, 1928-1940.

¹⁹³ SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství*. s. 184.; podrobněji LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 391-392.

vycházel až do roku 1941.¹⁹⁴ Konkurencí mu byl časopis *Porodní babička*, který byl českou verzí *Hebammen-Zeitung*.¹⁹⁵

Věstník věnovaný zájmům porodních babiček vycházel pod tímto názvem v Praze mezi lety 1912–1917, následovala změna titulu na *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, takto byl vydáván až do roku 1941. Poslední změnou byl přejmenován na *Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek*. Strukturou a obsahem se podobal *Časopisu porodních babiček*. Periodikum pravidelně spolupracovalo s odborníky, ale věnovalo se i příběhům porodních bab a asistentek.¹⁹⁶

Sjezdy

První velkou událostí pro evropské porodní báby byl kongres v Berlíně, který proběhl v roce 1900. Sešly se zde ženy z Dánska, Nizozemska, Rakouska-Uherska, Rumunska a Švýcarska. Před první světovou válkou proběhlo ještě pár menších setkání. V roce 1911 se ještě uskutečnil kongres v Drážďanech, kde měla projev Vilemína Kudrnová. Po válce se první kongres konal v Antverpách v roce 1923, účastnily se ho dvě členky Jednoty a redaktorka *Věstníku*. Právě redaktorka, Gabriela Čuhelová, zde pravděpodobně udělala dojem na profesora Daelsema a na jeho podnět se následující mezinárodní sjezd konal v Praze. Uskutečnil se v roce 1925 pod záštitou ministerstva zdravotnictví. Uvítání proběhlo na Staroměstské radnici, následující den probíhal v Obecním domě, kde byly představeny odborné příspěvky. Přednášelo se v českém a francouzském jazyce. Všechny prezentované přednášky byly otištěny ve *Věstníku*. Uspořádání sjezdu se povedlo a Čuhelová spolu s Hanou Liškovou-Gielingerovou byly jmenovány součástí přípravného výboru na další funkční období. Čestné předsednictví pak získal profesor Václav Rubeška. V předsednictvu usedla i Alice Masaryková jako předsedkyně Československého červeného kříže. V roce 1928 se konal kongres ve Vídni s hosty z mnoha evropských zemí. Mezinárodní sjezdy se konaly po celé Evropě nadále, před druhou světovou válkou proběhla ještě setkání v Gentu, Berlíně a v Paříži.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 393-394.

¹⁹⁵ *Porodní babička: orgán Sdružení porodních babiček v Rakousku: orgán Sdružení moravských porodních babiček se sídlem v Brně*. 1909-[1920]. V Brně: Sdružení porodních babiček v Rakousku, 1909-[1920].

¹⁹⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 396.

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 399-404.

2 Absolventky pražské babické školy

Porodníci vedoucí babickou školu v Praze vzdělávali nové porodní báby nejen pro české země, ale i pro celou Rakouskou říši. Absolventky čerpaly z podstoupeného kurzu po celou dobu vykonávané praxe. S proměnou vedení se také měnily nejen samotné kurzy, ale i jejich prestiž. V roce 1850 po odchodu Antonína Jungmanna se na babické škole v Praze vystřídali v průběhu čtyř let ve vedení tři porodníci, a to Wilhelm Lang, Franz Kiwisch a Johann Baptist Chiari. Za Langa byly zavedeny tři čtyřměsíční kurzy ročně, české kurzy byly vypisovány pro specifické kraje. Školu dále vedl Bernard Seyfert, kterého vystřídal první český profesor Jan Streng.¹⁹⁸ Od roku 1870 působil následujících dvacet jedna let ve vedení školy Ferdinand Weber z Ebenhofu. Se vznikem nové C. k. školy babické v Praze se ujal vedení uznávaný profesor porodnictví Václav Rubeška, který na této pozici působil až do uzavření školy v roce 1920.¹⁹⁹ Na přelomu století, za Rubeškova vedení, byla blíže stanovena podoba výuky, minimální doba kurzu byla pět měsíců.

Ve sledovaném období mezi rozdělením kliniky a uzavřením pražské babické školy se nám zachovaly podrobnější informace o 140 porodních babách a asistentkách, u kterých s jistotou víme, že tuto školu opravdu absolvovaly. U mnoha dalších žen je tato skutečnost sporná či není plně prokazatelná. Zkoumaný vzorek vychází z Databáze porodních babiček.²⁰⁰ Obsahuje pouze ženy, u kterých bylo potvrzeno místo získání diplomu. U dalších 116 žen není místo získání diplomu potvrzeno, je však velmi pravděpodobné, že se tak stalo právě v Praze. Nejedná se však o konečné číslo, počet se postupně navyšuje s přibývajícimi informacemi. O jednotlivých ženách se z databáze můžeme dozvědět jejich jméno a příjmení, rodné příjmení, v případě ovdovění i další příjmení, která za života získala. K dalším základním údajům patří datum a místo při narození a úmrtí. Pokud je známo, uvádí se datum a místo vydání diplomu, případně jméno školícího porodníka. Velmi důležitou informací je místo působení dané porodní báby či asistentky. U několika osob je uveden i počet porodů, které si porodní báby zaznamenávaly do svých deníků. Jakékoliv následné navazující údaje jsou obsaženy v dalších informacích, ty mohou obsahovat údaje o rodinných příslušnících, příběh života jednotlivých porodních bab, jejich spolkovou činnost, ale i mnoho dalšího. Každý záznam v databázi však

---

¹⁹⁸ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 80-82.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 84-85.

²⁰⁰ *Databáze porodních babiček – porodní babičky*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-3-28]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/porodni-babicky>.

neobsahuje kompletní údaje o porodní bábě či asistentce, často chybí údaj o počtu porodů či datum a místo úmrtí.

2.1 Získání diplomu

Diplom jako pramen

Po úspěšném absolvování kurzu, spolu se všemi průběžnými zkouškami z teorie i praxe, byly účastnice kurzu připuštěny k předběžné zkoušce. Po jejím úspěšném splnění jim už nic nebránilo v provedení závěrečné zkoušky, tzv. přísné.²⁰¹ Důkazem úspěšného absolvování a zakončení kurzu pro porodní báby a asistentky bylo obdržení diplomu. Při předávání diplomu do roku 1874 prováděly absolventky přísahu, od následujícího roku již skládaly slib.²⁰² Držitelky diplomu měly povinnost ho předkládat stanoveným úřadům a pověřeným duchovním.²⁰³ Podoba dokumentu, jež vydávala pražská babická škola, se v průběhu let výrazně měnila, a to nejen z vizuální, ale i z obsahové stránky. Diplomů se nám pro tuto dobu zachovalo jen několik.

První diplom pro námi sledovaný vzorek se dochoval z roku 1872 a udělen byl Marii Holubové z Charvatce (okres Mladá Boleslav).²⁰⁴ Vydavatelem byla lékařská fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze v čele s jejím děkanem. Ozdobným písmem byla tato skutečnost oznámena v horní části dokumentu. Dále bylo vepsáno jméno a příjmení držitelky diplomu s místem jejího původu. Rozměrná část dokumentu byla zaplněna doprovodným textem, ve kterém byl tento diplom nazván veřejným vysvědčením způsobilosti v porodnictví. Dozvíme se, že porodní bába nabyla způsobilosti k provozování činnosti ke dni vydání diplomu, tedy ke 30. dubnu 1872. Text dále pokračoval vysvětlením, že diplom žena získala pro svoji znalost lékařského řádu a způsobilost v porodnické činnosti, kterou prokázala před zkoušejícími při přísné zkoušce. Skrze diplom byla absolventka prohlášena za způsobilou bábu a byla připuštěna k přísaze. Dokument jí udělil povolení, aby dle nařízení provozovala svou činnost v celé rakouské říši. Ke konci textu byla porodní bába upozorněna, aby si udržovala své znalosti a nezapomínala na své povinnosti. Zdůrazněna byla ještě povinnost svědomitě nahlašovat duchovnímu do křestní knihy správné údaje o dítěti a matce, tedy jméno, příjmení a rodinný stav matky v době porodu. Závěrem byl diplom potvrzen vlastnoručním podpisem „děkana sboru doktorského“, v tomto případě Čeňkem Jirušem, na levé straně a notářem na

---

²⁰¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 86.

²⁰² PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 671.

²⁰³ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 145.

²⁰⁴ Srov. obr. č. 1 - Diplom porodní báby Marie Holubové z roku 1872.

straně pravé. Ještě jednou bylo zopakováno přesné datum a místo vydání diplomu a vše bylo stvrzeno pečeti lékařské fakulty.

Jen o tři roky později se vzhled a obsah diplomu výrazně změnil, třebaže se jednalo o stejnou instituci.²⁰⁵ Úvodní nápis v horní části dokumentu oznamující název univerzity se úplně přeměnil. Vydavatelem diplomu tak byla uvedena lékařská fakulta „*cis. král. university Pražské*“. Následovalo oznámení jména a příjmení držitelky diplomu. V této verzi byl přiložen údaj o rodném příjmení ženy. Doprovodný text byl v této verzi mnohem stručnější. Jako u předešlého diplomu zde bylo zmíněno místo původu absolventky, informace o podrobení zkoušce z porodnictví a způsobilost k vykonávání činnosti. Uprostřed diplomu se velkými písmeny vyjímá označení absolventky za porodní bábu. K ohraničení povoleného místa působení bylo využito označení „Rakouský stát“. V textu bylo zmíněno složení slibu, porodní bába se měla řídit podle vydaných předpisů a dodržovat jí přečtené a odevzdané instrukce. Chybí zde zmínka o jakékoliv povinnosti vůči duchovním, která se vyskytovala v závěru předešlé verze. Vydavatelem diplomu byl děkanát fakulty lékařské. Po datumu a místě vydání následoval na levé straně vlastnoruční podpis báby. Na pravé straně byl podepsán děkan a profesor porodnictví, v této době jím byl Ferdinand Weber z Ebenhofu. Diplom byl opět stvrzen pečeti.

Další zřetelné změny v podobě diplomu si lze povšimnout na dokumentu z roku 1889.²⁰⁶ Vzhled diplomu byl naprosto odlišný od předešlých verzí. Předchozí diplomy byly z části psány a otištěná část byla černobílá, nová verze již využívala barevný tisk. Dokument byl výrazně zdobený rozličnými ornamenty ve zlaté barvě. Začátek úvodního nápisu byl otištěn velkým červeným písmem a ohraničen ornamenty. Oznamoval, že osvědčení bylo vydáno děkanem lékařské fakulty C. k. české univerzity Karlo-Ferdinandovy, název univerzity byl uveden samostatně černým tiskem. Diplom byl udělen Evě Boucníkové z Křetína na Moravě ke dni 14. ledna 1889, kdy úspěšně složila zkoušku z porodnictví. Doprovodný text byl opět zřetelně zkrácen. Označení absolventky za zkušenou porodní bábu bylo v této verzi opět velkými písmeny, avšak v červené barvě a opět ohraničené ornamenty. Diplomované porodní bábě bylo uděleno právo vykonávat činnost ve všech královstvích a zemích mocnářství Rakouského. Absolventka opět skládala slib. Dokument byl zakončen ve stejném stylu jako předchozí, tedy

---

²⁰⁵ Příklad diplomu STOKLASOVÁ, H. *Porodní bába? Asistentka?*. s. 265.

²⁰⁶ Srov. obr. č. 2 - Diplom porodní báby Evy Boucníkové z roku 1889.

s podpisem držitelky diplomu, děkana a profesora porodnictví. Ke stvrzení dokumentu byla využita pečeť, v následujících verzích se však s ní již nesetkáme.

O sedm let později můžeme opět sledovat změnu v podobě diplomu, ornamenty jsou drobnější a méně bohaté.²⁰⁷ Dokument již nevydával děkan, porodní bábě vydání diplomu dosvědčoval ředitel a profesor C. k. porodnické školy pro porodní báby v Praze. Úvodní text byl opět proveden velkými písmeny v červeném tisku, oslovení, název školy pak v černém tisku. Diplom byl vydán Františce Kovářkové z Troskovic (okres Semily) a doplněn byl i jejím rodným příjmením. Opět bylo uvedeno datum, 15. ledna 1896 a místo složení zkoušky. Dokument pokračuje ve stejném duchu jako jeho předchozí verze. V závěru podpis děkana nahradil podpis ředitele, jako profesor porodnictví byl již uveden Václav Rubeška. Důvodem bylo oddělení babické kliniky od univerzity a následný vznik samostatné babické školy. Pečeť byla již u tohoto diplomu nahrazena razítkem. Do diplomu byla dodatečně dopsána kontrola od okresního lékaře, který potvrzuje, že mu diplom byl předložen.

Na dalším diplomu z roku 1904 se vzhled a obsah dokumentu úplně změnil.²⁰⁸ Opět se navrátil k původnímu černobílému tisku. Veškerý text diplomu byl ohraničen ornamenty s přírodními motivy. Dokument poprvé v této verzi začal svým názvem, tedy „*Diplom báby porodní*“. Název byl oddělen od ostatního textu diplomu. Dokument vydávalo ředitelstvo školy pro porodní báby v Praze. Držitelkou diplomu byla Františka Štaflová z Košíku u Libáně (okres Jičín). V diplomu bylo uvedeno nejen, kde se absolventka narodila, ale také kam přísluší, do jaké obce. Doprovodný text dokumentu oznamoval, že absolventka získala diplom za navštěvování kurzu na daném ústavu. Dále bylo uvedeno přesné datum 31. ledna 1904, kdy se podrobila přísné zkoušce před komisí. Nově se uváděl na diplomu také prospěch, v tomto případě prospěla porodní bába s výtečným prospěchem. Skrze zkoušku prokázala absolventka svoji způsobilost k vykonávání praxe. Činnost mohla provozovat v obvodu království a zemí zastoupených na Říšské radě. Text byl zakončen upozorněním na ohlašovací povinnost vůči příslušným úřadům v místě jejího usídlení a upomenutím na dodržování předpisů. Následovalo uvedení data a místa vydání dokumentu. Na levé straně se podepisoval profesor pro porodní báby a na pravé straně ředitel školy, jež byl zároveň předsedou zkušební komise. V levém dolním rohu dokumentu měl uvést příslušný úřad, zda se porodní bába ohlásila k provozování

---

²⁰⁷ Srov. obr. č. 3 - Diplom porodní báby Františky Kovářkové z roku 1896.

²⁰⁸ Srov. obr. č. 4 - Diplom porodní báby Františky Štaflové z roku 1904.

praxe. Do diplomu bylo dodatečně vepsáno potvrzení o kontrole okresním lékařem. Pravost dokumentu byla potvrzena razítkem.

Poslední dochovaný diplom byl z roku 1914, obsahem se příliš nelišil, vizuální stránka dokumentu však prošla mírnou změnou.²⁰⁹ Ohraničení dokumentu se změnilo, v nové verzi bylo více decentní. Diplom byl i nadále tištěn černobíle. Název dokumentu byl od doprovodného textu oddělen několika drobnými trojúhelníky. Vedle příjmení absolventky bylo ručně dopsáno její rodné příjmení. Držitelkou diplomu byla Marie Waltrová ze Svídnice (okres Chrudim), která ho získala s dostatečným prospěchem ke dni 26. května 1914. Obsah diplomu se v tištěné části nelišil od předešlé verze. Dokument byl podepsán absolventkou a stvrzen razítkem. V levém dolním rohu dokumentu bylo dodatečně přidáno razítko C. k. okresního hejtmanství v Rychnově spolu s datumem a podpisem okresního lékaře.

Diplom pro porodní báby a asistentky prošel mnoha vizuálními změnami. Příčiny změn mohly být různé, ať se jednalo o přeměny ve vedení a zřizování kurzu, či ulehčení z praktických důvodů. Dokument byl původně zpracován v černobílém ručně psaném provedení, mezi lety 1889-1896 se začal diplom tisknout barevně, poté se tisk navrátil k černobíle, avšak tištěné, variantě. Tisk byl pravděpodobně zaveden kvůli zvyšujícímu se počtu absolventek, jeho uplatnění zjednodušilo výrobu diplomu a ujednotilo vzhled. V prvním uvedeném diplomu nebylo adresování porodní báby nijak zdůrazněno. Postupně na něj byl kladen větší důraz a začalo se objevovat uprostřed diplomu psané velkými písmeny. Následovalo zdůraznění barvou, a poté se oslovení přesunulo do samotného názvu diplomu. Toho si lze povšimnout na diplomu z roku 1904, předtím byl na jeho místě v horní části dokumentu uváděn vydavatel. Oslovení tak postupně nabývalo na důležitosti. Od roku 1889 můžeme sledovat také postupné proměny ornamentů, které zdobily dokument. Zdobnost postupně ustupovala praktické stránce. Proměnou prošlo i písmo diplomu, to se postupně mění z psaného písma na tiskací. Poslední dva diplomy jsou pak psány z velké části jen velkými písmeny. Na stvrzení dokumentu přestala být v průběhu využívána pečeť, nahradilo ji razítko školy.

Obsah diplomu prošel výraznými proměnami a postupně docházelo ke zkracování obsaženého textu. Vydavatelem diplomu byla nejdříve lékařská fakulta pražské univerzity v čele s děkanem. Po oddělení babické kliniky v roce 1891 se stala vydavatelem samostatná C. k. škola babická v Praze v čele s ředitelem. U posledních dvou diplomů vydávalo diplom ředitelstvo školy pro porodní báby v Praze. Diplomy z let 1875, 1889, 1896 a 1914 obsahují

---

²⁰⁹ Srov. obr. č. 5 - Diplom porodní báby Marie Waltrové z roku 1914.

rodné příjmení, u některých z nich muselo být příjmení dopsáno ručně. U posledních dvou diplomů se začalo uvádět nejen místo narození, ale také kam porodní bába přísluší. První diplom ještě uváděl v doprovodném textu provádění přísahy, po roce 1874 se již skládal slib. Zkoušená porodní bába mohla vykonávat svoji činnost na území Rakouska-Uherska, název tohoto území prošel v rámci diplomů také svým vývojem. V prvním diplomu bylo využito označení Rakouská říše, poté Rakouský stát, dále bylo povoleno vykonávat činnost ve všech královstvích a zemích mocnářství Rakouského a poslední verzi byl obvod království a zemí zastoupených na Říšské radě. První diplom zmiňoval ohlašovací povinnost vůči duchovním pro zanesení údajů do křestní knihy, s tímto údajem se dále nesetkáváme. U posledních dvou diplomů byla však zmíněna ohlašovací povinnost porodní báby vůči úřadům. Poslední dva dokumenty zmiňovaly skládání zkoušky před komisí, jejímž předsedou byl ředitel školy. Zároveň v nich bylo prováděno slovní zhodnocení prospěchu absolventky. První diplom byl stvrzen podpisem notáře, ten byl poté nahrazen podpisem profesora porodnictví. Podpis děkana nahradil podpis ředitele. Diplomy z let 1872 a 1904 nenesou podpis své držitelky. Do posledních dvou diplomů byly vlastnoručně vepsány potvrzení o ohlášení k provozování praxe. V diplomu z roku 1904 bylo vepsáno potvrzení o kontrole okresním lékařem. V dokumentu z roku 1914 bylo dodatečně přidáno razítko C. k. okresního hejtmanství v Rychnově spolu s datem a podpisem okresního lékaře.

Postupná proměna vzhledu a obsahu diplomu byla nejen následkem změn ve vedení kurzu a změn zákonů, ale jednalo se také o praktické změny zapříčiněné postupem doby a pokroku. Diplom byl důležitým dokumentem, porodní báby a asistentky jím dokazovaly právo na vykonávání své činnosti. Postupné zkracování textu dokumentu bylo spojeno s jeho nabýváním na důležitosti a významnosti. Dříve popisná povaha diplomu tak ustoupila stručnému vysvědčení o způsobilosti. Po oddělení babické kliniky a vzniku samostatné babické školy nastala změna v náležitostech dokumentu, pravomoc ke stvrzování diplomu přešla z děkana Karlo-Ferdinandovy univerzity na ředitele školy. Se vzrůstem byrokracie byla převedena evidence narozených z kompetence duchovních do rukou úředníků. Vpisování do diplomů potvrzuje, že se jednalo o živý dokument. Porodní báby a asistentky jej předkládaly podle požadavků zákona v místě výkonu své činnosti. Nahlášení na hejtmanství bylo stvrzeno razítkem daného úřadu, nechyběl ani podpis okresního lékaře. Povinností okresního lékaře bylo

prověření platnosti diplomu spolu s kontrolou stavu pomůcek, jež potřebovala porodní bába či asistentka k výkonu své činnosti.²¹⁰

Motivace ke studiu

Největší motivací pro absolvování babické školy byla možnost finanční odměny za vykonávání babické činnosti. Řemeslo samo o sobě však nebylo příliš výdělečné a vyžadovalo časovou flexibilitu. V polovině 18. století si porodní báby přišly na skromný honorář průměrně 50 zlatých ročně.²¹¹ Velmi dlouhou dobu však přetrvávaly problémy s vymahatelností daného honoráře. Nemajetné rodičky představovaly další problém, obec měla v tomto případě porodním bábám zajistit alespoň hmotnou podporu.²¹² I přese všechny strasti, které řemeslo provázely, bylo stále žádané. Rodiny často potřebovaly další možnost přivýdělku, ať už kvůli nízkému platu manžela či narůstajícímu počtu dětí v domácnosti. Žena se mohla ocitnout v tíživé finanční situaci také z důvodu úmrtí manžela, kdy byl jakýkoli přísun peněz velmi vítaný. Nedostatek se týkal i svobodných žen, které se zúčastnily kurzu ještě před uzavřením sňatku, v některých případech se však nikdy neprovdaly.

Zájem o kurz a praktikování babictví mohly ženy projevit mimo jiné kvůli rodinné tradici. Stávalo se totiž, že dcery se přiučily řemeslu od matky a poté v něm pokračovaly. Iniciativa mohla také přijít odjinud. Pokud na určitém místě nepraktikovala žádná zkoušená porodní bába bylo i v zájmu obce, aby případnou iniciativu podpořily. Podpora obce mohla mít mnoho podob, obec se mohla zavázat k zaplacení části nebo všech nákladů za kurz.²¹³ Zákon z roku 1888 zdůrazňoval povinnost okresního zastupitelstva, jež mělo v případě nedostatku zkoušených bab v kraji zájemkyně o kurz finančně podpořit.²¹⁴ Ve většině případů se tak do přelomu 19. a 20. století však vůbec nedělo.²¹⁵ Podporu od obce na vyučení nové porodní báby mohl navrhnout i příslušný duchovní.²¹⁶ V neposlední řadě mohla studium navrhnout třetí nezávislá strana, jež například v dané osobě viděla potenciál. Samozřejmě nesmíme opomenout ani osobní důvody uchazeček, ve kterých se nejednalo o finanční stránku.

---

²¹⁰ STRENG, J. *Kniha babická*. s. 326-327.

²¹¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 220.

²¹² Rakousko-Uherská monarchie. 68/1870 *Zákon o organizaci veřejné služby zdravotní*.; viz. Společnost hygieny. *Zákon 68/1870*. [online] © 2025, SHKM ČLS JEP [cit.2025-2-9]. Dostupné z: http://www.spolecnost-hygieny.cz/dokumenty/zakon-68_1870.pdf.

²¹³ STÁTŇÍKOVÁ, P. – REMEŠ, P. *Ludmila Kapalínová*.

²¹⁴ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařizení o zdravotnictví*. s. 71.

²¹⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 48.

²¹⁶ Tamtéž. s. 206.

V případě 62 účastnic z analyzovaného vzorku je s jistotou znám jejich rodinný stav v době absolvování kurzu. Analýza dat ukazuje, že dominantní skupinu tvořily vdané ženy. U 45 absolventek, tedy přibližně 73 % ze sledované části, je prokazatelně doloženo, že vstoupily do manželství ještě před ukončením studia. Významná část z nich byla navíc v době konání kurzu již matkami. Účast na kurzu tak často znamenala nutnost opustit vlastní děti na několik měsíců. V krajním případě měla tato situace tragické následky, Františce Rázlové, rozené Jeníčkové, ze Sopotnice (okres Ústí nad Orlicí) během její nepřítomnosti zemřely dvě z dětí ještě před dokončením kurzu.²¹⁷ Je tak zjevné, že se ženy snažily zaopatřit rodinu za každou cenu. Často si ani manžel uchazečky příliš nevydělával, v krajním případě rodinu finančně vůbec nezajišťoval. Ze zdravotních důvodů se tak stalo v případě Anny Ludwigové z Prahy, jejíž manžel prodělal mrtvici. Zaopatřování jejich tří dětí tak zůstalo pouze na ní. Po kurzu se hlásila do konkurzu na okresní porodní bábu pro Prahu VIII.²¹⁸ V jiných případech donutila situace s manželem v domácnosti ženu aktuálně jednat. Marie Jedličková, rozená Saidlová, ze Štěpánova u Ledče nad Sázavou se přihlásila do kurzu ve 28 letech kvůli ztrátě majetku, mlýna, po několikaletém nešťastném manželství. Ze špatné finanční situace se nedostala až do své smrti, zemřela úplně bez prostředků.²¹⁹

Jak je zřejmé z grafu, kurzů se také účastnily vdovy, které se po smrti manžela ocitly v hmotné nouzi. Ve zkoumaném souboru bylo s jistotou identifikováno 9 vdov, které představovaly 14 % všech analyzovaných případů. U dalších absolventek nevíme, kdy přesně k ovdovění došlo. Můžeme však předpokládat, že zastoupení vdov na kurzech bylo mnohem početnější. Pět z nich doma zanechalo své děti při odchodu do kurzu. Dvě porodní báby se po absolvování kurzu opět provdaly.

Mezi absolventkami bylo také 8 svobodných žen, což představuje 13 % z celkového sledovaného počtu, jejich účast na výuce babictví byla umožněna již od roku 1848.²²⁰ Pro možnost účasti svobodných žen na kurzech byla minimální věková hranice 24 let.²²¹ Ve čtyřech případech víme, že se po ukončení kurzu provdaly, jedna z nich se však nikdy neprovdala.

---

²¹⁷ NEBESKÁ, L. Tři generace. In *Genealogické a heraldické listy*, r. 35, č. 4 (2015), s. 18-19. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/razlova> [cit. 2025-3-5].

²¹⁸ *Magistrát hl. města Prahy*, Hlavní spisovna, odd. B, sig. B 9/22–B 4/46, kar. B 950, Okresní lékaři a dozorcí zdravotní. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/ludwigova> [cit. 2025-3-5].

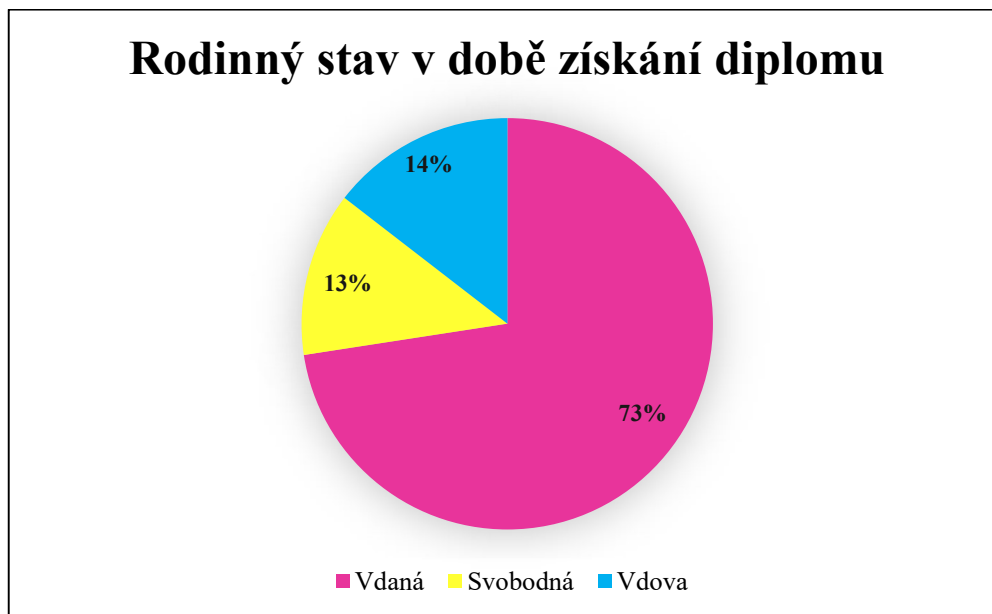
²¹⁹ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. R. XXII, č. 11, listopad 1934, s. 8-9; M71 [233] 7252. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jedlickova-1> [cit. 2025-3-6].

²²⁰ WIESNER, A. Vývoj stavu porodních asistentek. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 9, s. 8.

²²¹ PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 667.

Svobodné účastnice kurzu lze v našem případě sledovat až od roku 1889, s přelomem století se jejich počty začaly navyšovat.

Graf. č. 1 Rodinný stav absolventek kurzu v době získání diplomu

V některých rodinách se předávalo babické řemeslo z matky na dceru. Ve sledovaném vzorku celkem pět porodních bab zachovalo praktikování v rodině. Jako jeden z případů můžeme uvést porodní bábu Marii Zemanovou, rozenou Škrabalovou, ze Střelic (okres Znojmo). Krátce po sňatku se z rodných Běhařovic odstěhovala do Biskupic u Třebíče, nepůsobila tak s matkou ve stejném místě.²²²

Specifický byl příklad Růženy Havlíkové, jednalo se o porodní bábu původně z Prahy, která působila v Poříčí a Týnci nad Sázavou. Pro svůj nemanželský původ byla nechána v nalezinci, kde se jí ujali manželé Drábovi z Poříčí. Po ukončení školy sloužila v rodině MUDr. Maxery v Týnci n. Sázavou, do kurzu pro porodní báby se přihlásila na jeho podnět. Do samotného kurzu nastoupila až po uzavření sňatku.²²³

Ženy motivovalo ke studiu babictví mnoho faktorů. Nejčastěji převládala finanční motivace, ačkoliv se nejednalo o činnost příliš výdělečnou. Pokud se rodina či samotná žena ocitla v nedostatku, představovala porodní asistence naději na určité zajištění. V krajním případě mohla být žena i jedinou živitelkou rodiny v nezávislosti na tom, zda byla provdaná či

²²² Databáze porodních babiček. *Zemanová Marie*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-3-7]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/zemanova-1>.

²²³ Databáze porodních babiček. *Havlíková Růžena*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-3-8]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/havlikova-0>.

vdova. Kurz absolvovaly převážně vdané ženy, vdovy spolu se svobodnými ženami tvořily méně než jednu třetinu ze 62 absolventek, u nichž byl znám rodinný stav v době absolvování kurzu. Provdané ženy ve většině případů prodělaly před příchodem do kurzu již několik porodů a byly tak s jeho průběhem a následným šestinedělním dobře obeznámeny. V rodinách se často předávala tradice řemesla a dělo se tomu tak nejen u mužské části rodiny. Jinak tomu nebylo ani u porodních bab a asistentek. Dcera porodní báby byla s činností obeznámena již od mládí a pro kurz byla připravena lépe než většina zájemkyň. Motivací mohl být pro dceru zájem o porodnictví jako takové, nelze však opomenout praktickou stránku. Vybavení potřebné k výkonu činnosti si musela porodní bába obstarat, možnost předat výbavu k dalšímu upotřebení tak bylo pouze racionální. Nejednalo se však o příliš častý jev, u sledovaných porodních bab a asistentek byl rodinný vztah prokazatelný pouze ve dvou samostatných případech. Při nedostatku porodních bab a asistentek v oblasti mohla vzejít iniciativa ke studiu babictví ze tří možných stran. Nejčastěji se projevil zájem samotné obce, která se snažila najít vhodnou kandidátku. K návštěvě kurzu mohl vyzvat také duchovní v zájmu obce. Výjimečně mohla iniciativa přicházet od nezávislé třetí strany. Každá žena mohla mít také svoje osobní motivace, do kterých spadal i zájem o děti a péči o ně. K účasti na kurzu babictví nemusel ženy vést pouze jeden z důvodů, mohlo se jednat i o kombinaci několika podnětů.

Věk absolventek

Původně byl po uchazečkách o kurz požadován vyšší věk, nejvhodnější byly starší vdovy, které měly již zkušenosti s porody. Postupem času se však požadavky mění, v 19. století se zájem přesouval k mladším ženám, jež byly lépe schopné výuky. Podle Antonína Jungmanna byly pro činnost porodní báby nejvhodnější ženy, které byly dobrého zdraví a prostředního věku, tedy mezi 20-30 lety. Hlavním důvodem byl výkon velmi těžké práce v jakýchkoliv hodinách dne, který by starší a nemocné ženy těžce snášely. Příliš mladé ženy považoval za nepovážlivé, ztřeštěné a nedůvěryhodné. Naopak příliš staré ženy mohly zapomínat, nechovaly se statečně, byly často nevrle a plné předsudků. Do kurzu nebyly vůbec připouštěny ženy nad 50 let a v době vydání Jungmannovy učebnice nebyla výuka určena ani pro svobodné ženy.²²⁴ S těmito představami byly obeznámeny účastnice kurzů v polovině 19. století skrze své učebnice. Podobného názoru byl v druhé polovině 19. století také Jan Streng, který tvrdil, že ideální věk na studium babictví je mezi 20.-30. rokem života. Ženy v tomto věku by měly mít pevné zdraví, dostatečnou sílu a tělo bez vady a neduhů. Pro porodní bábu byl také důležitý bystrý zrak i sluch a cit v prstech. Mladší osoby se podle něj snáze a lépe učí oproti těm starším.

---

²²⁴ JUNGSMANN, Antonín Jan. *Umění porodnické*. s. 6.

Mladé porodní báby také lépe snáší náročné podmínky povolání, jako tělesnou námahu při práci ve dne i v noci.²²⁵ Skrze nařízení z roku 1898 mohly být do kurzu přijaty ženy mladší 40 let, v případě že byla žena svobodná, musela dosáhnout alespoň věku 24 let.²²⁶

U porodních bab z rozmezí let 1850-1920 známe s jistotou věk při ukončení kurzu u 118 ze 140 žen. Skrze získaná data můžeme vysledovat proměnu věku absolventek. Pokud budeme zaznamenávat tyto údaje po desetiletí, vyvstane nám u prvního desetiletí problém, tedy mezi lety 1850-1859, kde víme věk při ukončení kurzu pouze u jediné porodní báby. Podobný problém nastane u posledního roku před uzavřením babické školy. Z roku 1920 se nám zachovala informace o věku absolventek jen u dvou žen. Ze zbylého rozmezí mezi lety 1860-1919 se dozvídáme, že průměrný věk u vzorku žen se udržoval zhruba ve stejné hladině s občasnými drobnými výkyvy. Nejmladším účastnicím kurzu bylo 21 let, nejstarší nastupovaly do kurzu i po dosažení 40 let. Nejstarší sledovanou účastnicí kurzu byla Marie Čížková z Byšic (okres Mělník), která do kurzu nastoupila ve 45 letech a diplom získala v roce 1904.²²⁷

Tabulka č. 1 Věk absolventek při ukončení kurzu po desetiletích

Časový úsek	Průměrný věk	Nejmladší	Nejstarší
1850-1859	35		
1860-1869	28,22	21	36
1870-1879	31,68	23	44
1880-1889	29,91	21	40
1890-1899	30,11	21	43
1900-1909	29,65	21	45
1910-1919	30,13	22	41
1920	31	27	35

Pokud budeme data o věku absolventek pozorovat jako celek, získáme nepřilíš překvapivý výsledek. Průměrný věk absolventky pražské babické školy mezi lety 1850-1920 byl 30 let. Nejvíce byly v našem vzorku zastoupeny ženy mezi 25-34 lety. Dohromady tvoří 62 % ze sledovaného vzorku. Absolventky z věkové kategorie mezi 20-24 lety tvoří 15 %, do této kategorie spadá 18 žen. Stejně procentuální zastoupení měly nově zkoušené porodní báby ve věku 35-39 let, jednalo se o 17 žen. Nejméně zastoupenou věkovou kategorií byly ženy mezi

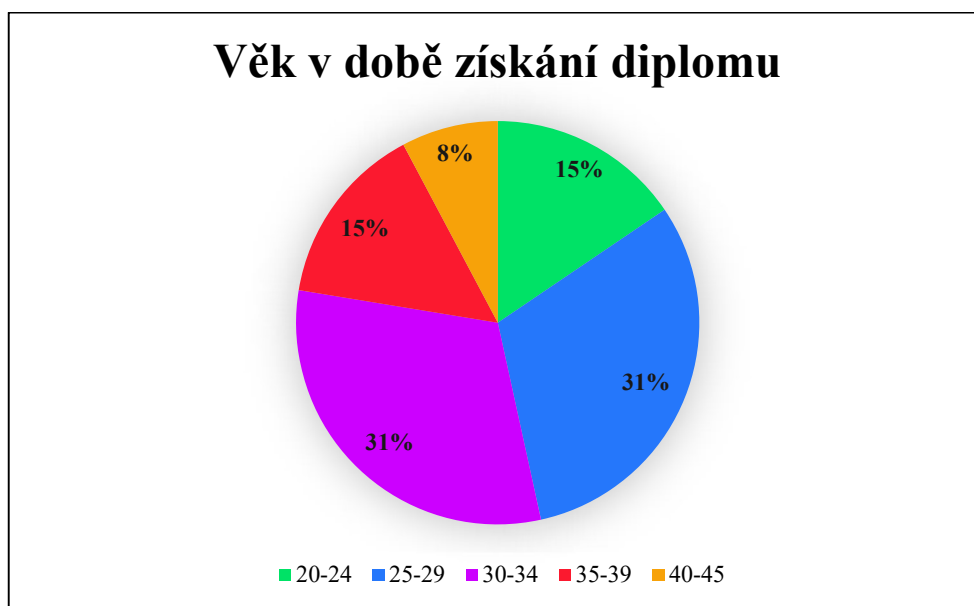
²²⁵ STRENG, Jan. *Kniha babická*. s. 3.

²²⁶ PREININGER, V. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví*. s. 667.

²²⁷ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. č. 9, 1935, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/cizkova-2> [cit. 2025-3-25].

40-45 lety s pouhými 8 %. Podle nařízení z roku 1898 měly být do kurzu přijímány ženy mladší 40 let, nevypadá však, že by tento požadavek byl příliš striktně dodržován. V roce 1902 absolvovala kurz ve věku 42 let Kateřina Balounová z Dubče (okres Říčany). Jednalo se o vdovu a matku osmi dětí, u které víme, že praktikovala ještě ve 40. letech 20. století.²²⁸ O dva roky později dokončila kurz Marie Čížková ve 45 letech.²²⁹ V roce 1912 byla absolventkou Anna Vrátná, rozená Fiedlerová, z Hořic (okres Jičín) ve věku 41 let. V době účasti na kurzu byla již vdovou, praxi mohla vykonávat pouze do roku 1930, kdy zemřela.²³⁰

Graf č. 2 Věk absolventek kurzu v době získání diplomu

Zjištěné poznatky lze porovnat s údaji, jež zmiňuje Milena Lenderová v kapitole zaměřující se na věk absolventek v českých zemích mezi lety 1773-1920.²³¹ Průměrný věk žen v době absolvování kurzu se opět pohybuje okolo třicátého roku. Postupné snižování věku absolventek však v námi pozorovaném vzorku nelze vysledovat. Účastnice starší 40 let byly v kurzu spíše raritou, s jistotou víme pouze o devíti. Nelze však vyvozovat, že by žen z této věkové kategorie postupně ubývalo.

Přesun zájmu na mladší ženy jako ideální uchazečky v průběhu 19. století byl odůvodňován převážně náročností řemesla a snazší učenlivostí. Zkušenosti vdov a manželek již nebyly považované za nutnost. Svobodné ženy mohly vstupovat do kurzu s věkovým

²²⁸ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1948, č. 12, s. 7. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/balounova> [cit. 2025-3-25].

²²⁹ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1935, č. 9, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/cizkova-2> [cit. 2025-3-25].

²³⁰ DOLEŽAL, A. *Od babictví k porodnictví*. s. 118-121.

²³¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 212-213.

omezením. Nejmladšími svobodnými ženami, jež se zúčastnily kurzu, byly Anna Houšková z Hlohoviček (okres Rokycany) ve věku 25 let a Marie Kočárková z Karlova (okres Jičín) ve věku 26 let.²³² Naopak nejstarší svobodnou absolventkou byla Marie Koblrová z Horní Kalné (okres Trutnov) ve věku 33 let. Sňatek nakonec uzavřela až o 25 let později.²³³ Výuky se účastnily ženy ve věkovém rozmezí mezi 21-45 lety, průměrný věk při absolvování kurzu se udržoval okolo 30 let. Nejpočetnější věkovou skupinou při zakončení kurzu byly ženy mezi 25-34 lety, absolventy starší 40 let byly spíše výjimkou. Většina žen si před příchodem do kurzu nejdříve zakládala rodinu, není tak překvapující, že převážný počet žen nastupoval do kurzu po dosažení 25 let. S příchodem většího počtu dětí do rodiny nastávaly také finanční problémy, jež motivovaly ženy k získání diplomu. Stávalo se také, že porodní báby určitou dobu provozovaly živnost bez přezkoušení a teprve s přibývajícím věkem byly donuceny k absolvování studia.

2.2 Realita praxe

Praktikování před kurzem

Babický diplom byl podmínkou pro provozování babické profese, v průběhu dějin se však neustále vyskytovaly nekvalifikované porodní báby, jež provozovaly činnost bez přezkoušení. V druhé polovině 19. století začal v českých zemích sílit tlak na nezkoušené porodní báby. Na rodičky bylo apelováno, aby přivolávaly k porodu pouze zkoušené porodní báby. Stíhání žen, jež poskytovaly pomoc u porodu bez přezkoušení, bylo zakotveno v trestním zákoně z roku 1852.²³⁴ Od 60. let 19. století se na činnost porodních bab začaly soustředit také okresní úřady. Dohled nad nimi byl zajišťován prostřednictvím farářů, kteří sami podléhali kontrole ze strany obce. Duchovní, zodpovědní za vedení matričních záznamů, přicházeli s porodními bábami do kontaktu zejména při křtech novorozenců, čímž si udržovali přehled o jejich aktivitě.²³⁵ Navzdory všem snahám však nezkoušené porodní báby stále praktikovaly. Nedostatek porodních bab v některých lokalitách měl za následek neuposlechnutí předpisů a praktikování babictví bez přezkoušení. Zkušené ženy pak nezištně pomáhaly svým sousedkám s přivedením jejich dětí na svět. Ministerské nařízení z roku 1854 upravovalo podmínky stíhání nekvalifikovaných porodních bab. Ty měly být vyšetřovány pouze v případě, kdy v dané oblasti

---

²³² STOKLASOVÁ, H. *Porodní bába? Asistentka?*. s. 182-199.; *Státní okresní archiv Jičín*, Okresní úřad Nová Paka, inv.č. 818, kart. č. 681, Evidence porodních asistentek v okrese Nová Paka, 1937-1942. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/kocarkova> [cit. 2025-3-30].

²³³ *Státní okresní archiv Jičín*, Okresní úřad Nová Paka, inv.č. 818, kart. č. 681, Evidence porodních asistentek v okrese Nová Paka, 1937-1942. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/koblrova> [cit. 2025-3-30].

²³⁴ Rakousko (1804-1867) – MILOTA, Albert. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852*, čís. 117 ř. z. s vedlejšími zákony včetně zákona o obraně státu ze dne 13. května 1936, čís. 131 Sb. z. a n. V Kroměříži: J. Gusek, 1936.

²³⁵ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 142.

provozovala činnost zkoušená porodní bába a bylo ji možné přivolat. Nařízení tak reflektovala přetrvávající nedostatek porodních bab v některých oblastech a jejich nerovnoměrné rozmístění. Děti se jednoduše musely rodit i tam, kde nebyly zkoušené porodní báby k dispozici, ať již kvůli jejich zaneprázdněnosti či nepřítomnosti.

U sledovaných porodních bab víme s jistotou o pěti ženách, které provozovaly určitou dobu činnost bez přezkoušení. Bohumila Hromádková z Chocně asistovala u porodů jako nezkoušená bába celých pět let, teprve poté absolvovala kurz. Praxi započala v pouhých 20 letech, brzy poté ovdověla a zůstala tak se svými dvěma dětmi sama. Za dobu provozování své činnosti odrodila přes 2 000 dětí.²³⁶ Františka Marešová, rozená Policarová, z Puklice (okres Jihlava), praktikovala od roku 1866, tedy devět let před zahájením kurzu. Diplom získala ve věku 41 let, poté dále působila jako porodní bába v Puklicích, Petrovicích a Střížově až do roku 1897.²³⁷ Františka Rázlová ze Sopotnice praktikovala zhruba rok před účastí na kurzu.²³⁸ Marie Zemanová, rozená Škrabalová, ze Střelic (okres Znojmo) působila jako porodní bába od 60. let 19. století, avšak diplom získala až v roce 1872. Do svých 41 let tak byla nezkoušená. Činnost provozovala v okrese Třebíč, konkrétně v okolí Biskupic, Rozkoše a Slatiny.²³⁹ Anna Zittová z Dobrušky (okres Rychnov nad Kněžnou) praktikovala nejdříve bez diplomu, její manžel v roce 1852 požádal město o finance pro účast jeho manželky na babickém kurzu v Praze.²⁴⁰

Za praktikování babické činnosti bez přezkoušení mohlo u porodních bab převážně jejich nerovnoměrné rozmístění. Dalším faktorem byla i délka kurzu a náročnost kurzu, při kterém žena musela na téměř na půl roku odejít od rodiny do Prahy. Ve městě se potřebovala po tuto dobu uživit a úspěšně absolvovat kurz. Doma často také zanechávala několik dětí, které se musely tuto dobu obejít bez matky. Každá žena si tuto skutečnost dovolit nemohla, v některých případech se tak snažila zkoušce vyhnout nebo ji alespoň oddálit. Pokud matka budoucí porodní báby praktikovala babickou činnost, ať již jako zkoušená či nezkoušená porodní bába, měla dcera přístup k řemeslu již od útlého věku. Mohla pomáhat matce a postupně se do procesu

---

²³⁶ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1935, č. 7, s. 10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hromadkova> [cit. 2025-4-5].

²³⁷ Databáze porodních babiček. *Marešová Františka*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-4-5]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/maresova>.

²³⁸ NEBESKÁ, L. Tři generace. In *Genealogické a heraldické listy*, r. 35, č. 4 (2015), s. 18-19. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/razlova> [cit. 2025-4-5].

²³⁹ Databáze porodních babiček. *Zemanová Marie*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-4-5]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/zemanova-1>.

²⁴⁰ *Státní okresní archiv Rychnov*, Archiv města Dobruška, Porodní báby, inv. č. 1661, kart. 474; M71 [97] 7110. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/zittova> [cit. 2025-4-5].

aktivněji zapojovat. Ačkoliv vykonávala činnosti pravděpodobně pod dozorem matky, nemění to nic na skutečnosti, že provozovala babictví bez řádné zkoušky. Nezkoušené porodní báby nebyly podle dostupných informací výjimkou, u zkoumaných porodních bab víme o čtyřech ženách, které později kurz absolvovaly, velmi pravděpodobně je však tento údaj podhodnocený. Marie Zemanová provozovala svoji činnost bez přezkoušení okolo deseti let a není známo, že by jí toto konání činilo nějaké nesnáze. Podobných případů tak mohlo být mnohem více. Údaje o životě porodních bab předcházející kurzu jsou velmi skromné a často nedohledatelné. Mnoho žen zkoušku babictví také nikdy neabsolvovalo, vypomáhat jim mohla zkoušená porodní bába, pod jejímž jménem činnost vykonávaly.²⁴¹ Pokud farář ani úřady proti těmto ženám nezakročili, nebránilo jim nic v neoprávněném babení a zpravidla není jejich „fušerství“ doloženo prameny.

Odvedené porody

Odhadovaný počet porodních asistentek před zřízením státních ústavů na území Československa byl mezi 9-10 tisíci. Na jednu asistentku tak připadalo průměrně méně než 2 000 obyvatel.²⁴² Jak již bylo zmíněno, rozmístění porodních bab a asistentek mělo daleko k dokonalosti, předpokládaný počet obyvatel na jednu praktikující ženu mohl být proto mnohem nižší. Pro námi sledovaný vzorek se nám zachovala data o počtu porodů pouze u čtyřiceti žen. Podle získaných údajů absolvovala porodní bába či asistentka v průběhu své praxe průměrně okolo 2 250 porodů. Nejvyšší dochovaný počet porodů je znám u porodní báby Marie Jedličkové, rozené Saidlové, ze Štěpánova u Ledče nad Sázavou (okres Havlíčkův Brod). Za svého působení v Zahrádce u Ledče (Horní Paseka) v okrese Leděč nad Sázavou a Královských Vinohradech v Praze odvedla více než 5 100 porodů za 58 let činnosti (1876-1934).²⁴³

Pokud bychom se zaměřili na užší vzorek, tedy na absolventky kurzu z posledního desetiletí 19. století, zjistíme, že průměrný počet porodů na jednu porodní bábu se pohybuje lehce pod 2 000. Sledovaný příklad je v tomto případě mnohem lépe vyvážený. Většina porodních bab, jež se přiblížila ke třem tisícům porodů, praktikovala již delší dobu. Výjimkou byla Marie Jandoušková z České Lípy, která odvedla za 24 let výkonu praxe úctyhodných 3 000 porodů (1896-1920).²⁴⁴ Zvolené porodní báby, a později asistentky, vykonávaly svou činnost

---

²⁴¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem*. s. 349.

²⁴² Tamtéž. s. 269.

²⁴³ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. R. XXII, č. 11, listopad 1934, s. 8-9; M71 [233] 7252. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jedlickova-1> [cit. 2025-4-15].

²⁴⁴ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1948, č. 2, s.10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jandouskova> [cit. 2025-4-15].

za Rakouska-Uherska a později i za Československé republiky. Jejich působišť byla rozprostřena po celých Čechách a měly tak přístup k různorodé klientele.

Tabulka č. 2 Absolventky z let 1890-1899 s počtem vykonaných porodů

Jméno a příjmení	Působišť	Počet porodů
Božena Bejčková	Nový Bohumín, okr. Karviná	1 500
Anna Drábková	Nový Bydžov, okr. Hradec Králové	3 726
Bohumila Hromádková	Choceň, okr. Ústí nad Orlicí	2 000
Marie Jandousková	Česká Lípa	3 000
Marie Kochová	Konstantinovy Lázně, okr. Tachov Most	2 710
Marie Kořínková	Krč u Prahy	3 000
Anna Nesnídalová	Praha 2	2 000
Marie Randáková	Sobotka, okr. Jičín	2 400
Anastázie Vaníčková	Turnov, okr. Semily	1 138
Anastázie Voráčková	Zlatá Koruna, okr. Český Krumlov	1 880
Karla Votrubová	Vinohrady, Praha	3 000

Porodní praxi si můžeme přiblížit na příkladu šesti porodních bab a asistentek, ke kterým se zachovaly podrobnější údaje o jejich vykonaných porodech. Hlavními pozorovanými údaji bude počet porodů, délka vykonávané praxe, úspěšnost porodů a množství vícečetných porodů.

Anna Čamrdová působila jako porodní asistentka v Praze. Diplom získala v roce 1911 pod vedením Václava Rubešky. Za dobu své praxe provedla více než 1 000 porodů. Po celou dobu její činnosti jí nezemřela ani jedna rodička, u žádné z žen nevypukla horečka omladnic. Během provozované praxe odvedla 13 úspěšných porodů dvojčat, jež tvořily 1,3 % jejich uskutečněných porodů. S pomocí lékaře přivedla na svět také jedna trojčata.²⁴⁵

Anna Hachová původem ze Starého Plzeň (okres Plzeň-město), provozovala porodnickou činnost ve Štěnovicích a okolí v okrese Plzeň-Jih po dobu 60 let (1879-1939). Kurz absolvovala v roce 1879 pod vedením Ferdinanda Webera z Ebenhofu. Během své praxe odvedla více než 2 000 porodů, můžeme odhadnout, že průměrně provedla okolo 33 porodů

²⁴⁵ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1937, č. 10, s. 7. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/camrdova> [cit. 2025-4-21].

ročně. V posledním roce své praxe odrodila ještě dvanáct žen, poté se ve věku 83 let vzdala činnosti ve prospěch porodní asistentky Kateřiny Ženíškové. Během své praxe asistovala u několika porodů dvojčat a dvou porodů trojčat, není však známé, zda byl přivolán lékař.²⁴⁶

Kateřina Hudcová, rozená Podzemská, ze Žumberka (okres Chrudim) vykonávala porodnickou činnost v Bítovanech, Bošově, Lukavici, Lukavičce, Smrčku, Žumberku a okolí. Po ukončení kurzu v roce 1874 praktikovala dalších 39 let, během kterých odvedla 1 423 porodů, průměrně se jednalo o 36 porodů ročně. Poslední porod provedla dva měsíce před smrtí v 78 letech. V průběhu své činnosti vykonala devatenáct nouzových křtů. Asistovala u porodu 15 dvojčat, které tvořily pouze 1,1 % ze všech porodů, nedozvídáme se ale, zda proběhly úspěšně.²⁴⁷

Marie Mikešová z Kyšperka (okres Ústí nad Orlicí) zde provozovala porodnickou činnost po dobu 34 let (1854-1888). V průběhu svého působení odvedla 1 028 porodů, průměrně tak vykonala okolo 30 porodů ročně. V roce 1873 provedla celých 46 porodů.²⁴⁸

Anna Pičová vykonávala porodnickou činnost v Liberku a jeho okolí (okres Rychnov nad Kněžnou). Praktikovala zde činnost po dokončení kurzu v roce 1864, za dobu svého působení odvedla 2 326 porodů. Z celkového počtu porodů se v 11 případech jednalo o dvojčata, což bylo pouhé 0,5 % ze všech porodů. Lékaře přivolala k pomoci u dvou případů, kdy nastal problém s příčnou polohou plodu.²⁴⁹

Anastázie Voráčková provozovala činnost ve Zlaté Koruně (okres Český Krumlov). Za 43 let vykonávané praxe (1898-1941) odvedla více než 1 880 porodů, v průměru tak provedla okolo 44 porodů ročně. Za své praxe asistovala u porodu 11 dvojčat, jež tvořily 0,6 % z uskutečněných porodů. Činnost vykonávala až do svých 72 let.²⁵⁰

Jak je zřejmé, mezi sledovanými porodními bábami a asistentkami se vyskytly dvě s velmi vysokým počtem porodů, což se promítlo do výsledného průměru. Okolo pěti tisíc porodů během svého působení odvedla opravdu jen málokterá porodní bába. Běžný počet

---

²⁴⁶ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1929, č. 12, s. 7; 1939, č. 2, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hachova> [cit. 2025-4-21].

²⁴⁷ Databáze porodních babiček. *Hudcová Kateřina*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-4-21]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hudcova>.

²⁴⁸ Databáze porodních babiček. *Mikešová Marie*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-4-21]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/mikesova>.

²⁴⁹ *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*, 1914, č. 8-10, s. 11; M71 [168] 7183. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/picova-pitsch> [cit. 2025-4-30].

²⁵⁰ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1934, č. 8, s. 5; R. XXII, č. 8, srpen 1934, s. 8; 1941, č. 2, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/vorackova> [cit. 2025-4-30].

porodů lze lépe pozorovat na výběru absolventek z období let 1890-1899. Roční průměr porodů se pohyboval okolo 30 porodů na jednu porodní bábu, která pečovala o matku i dítě nejen v průběhu těhotenství a porodu, ale i v následném šestinedělí. Hlavními faktory, jež měly vliv na počet porodů byly doba praktikování a oblast vykonávané činnosti. Oblasti se lišily rozličnou mírou porodnosti, ale také rozmístěním porodních bab a asistentek. V některých oblastech byla jen jedna žena se zkouškou či žádná, v jiných si mohly konkurovat a vykonané množství porodů na tom bylo závislé. Důležitým údajem byla úspěšnost porodu, z dochovaných záznamů není známa žádná smrt rodičky u porodu, občas se však objevují zmínky o nouzových křtech. Přivolání lékaře bylo často pro porodní báby věcí cti, avšak je znám případ, kdy porodní bába volala lékaře více než dvacetkrát.²⁵¹ Vícečetné porody nebyly zpravidla příliš běžné, porody dvojčat tvořily pouze 1 % z celkového počtu. U 140 porodních bab a asistentek se nám dochovaly pouze čtyři zmínky o porodu trojčat. U vícečetných porodů byla vyšší pravděpodobnost vzniku porodních komplikací, přivolání lékaře tak bylo na místě. Porodní báby a asistentky často provozovaly praxi po celý život, ve výkonu jim nebránil ani pokročilý věk, setkáváme se tak s ženami, jež odváděly porody i po překročení 70 a více let.

Mezi domovem a prací

Většina účastnic nastoupila do kurzu již vdaná, případně se provdaly krátce po jeho dokončení. Některé z žen při nástupu zanechávaly doma děti, ať již malé či dospívající. Pouze malé množství absolventek bylo v době studia svobodných, přičemž část z nich se nikdy neprovdala. U námi sledovaných žen bylo v době absolvování kurzu 8 svobodných, pouze jedna se nikdy neprovdala. Hmotné zajištění rodiny bylo v daném období ve většině případů závislé především na příjmu muže, a to obzvláště v situacích, kdy se rodina rozrostla o dítě. Profese manžela porodní báby či asistentky tak hrála klíčovou roli v ekonomické stabilitě domácnosti. V rámci výzkumu se podařilo zjistit zaměstnání u 31 manželů sledovaných žen. V naprosté většině šlo o řemeslníky, celkem 21 mužů pracovalo jako kováři, truhláři, krejčí, obuvníci a v dalších řemeslných profesích. Dva manželé byli evidováni jako chalupníci. Zbývající povolání se vyskytla pouze jednou a zahrnují úředníka, obchodníka, učitele, nádeníka, podruha, dělníka a pomocníka. Ve dvou případech se rovněž dochovaly informace, že manželé dotyčných žen působili jako legionáři. V nejhorsí finanční situaci se nacházely manželky nádeníků, podruhů a pomocníků.

---

²⁵¹ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1945, č. 8, s. 10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/korbelova> [cit. 2025-5-10].

Informace o rodinném prostředí se nám dochovaly u třiceti porodních bab a asistentek. Na základě dostupných údajů, jež lze sledovat v grafu č. 3, by se mohlo zdát, že obvyklý počet dětí v rodině se pohyboval mezi dvěma až třemi. Podrobnější analýza však ukazuje, že takový závěr by byl zavádějící, většina těchto žen se totiž narodila v posledních třech dekadách 19. století, tedy v období, kdy již docházelo ke snižování porodnosti a proměnám v rodinné struktuře. Výjimku představuje pouze Tekla Lumendová z Bukoviny u Čisté (okres Semily), u níž je doloženo, že vychovávala dvě děti okolo roku 1856, není však zřejmé, zda původně neměla dětí více.²⁵² Ve dvou případech zůstalo manželství porodní báby bezdětné. Nejpočetnější rodinu měla Kateřina Masopustová ze Zásbuk (okres Kolín), která získala diplom ve věku 35 let a během svého života porodila třináct dětí.²⁵³ Významný počet vlastních porodů zaznamenáváme také u Anny Vrátné, rozené Fiedlerové, z Hořic (okres Jičín), která porodila devět dětí, přičemž dospělosti se dožily pouze tři z nich.²⁵⁴ Podobný osud postihl nejednu rodinu a nevyhýbal se ani ženám, jež byly s porodem a péčí o dítě nejvíce znalé. Ženy se mohly také přivdat do rodiny s dětmi, jako v případě Františky Marešové z Puklice. Františka se provdala za kameníka Františka Mareše, který měl před uzavřením sňatku dvě nemanželské děti. Během jejich společného soužití se rodina rozrostla o další čtyři potomky, zaopatřit tak museli všech šest dětí.²⁵⁵ Jak bylo již zmíněno, tíživá finanční situace vedla i některé ženy k tomu, že zahájily studium i za cenu dočasného odloučení od svých malých dětí.

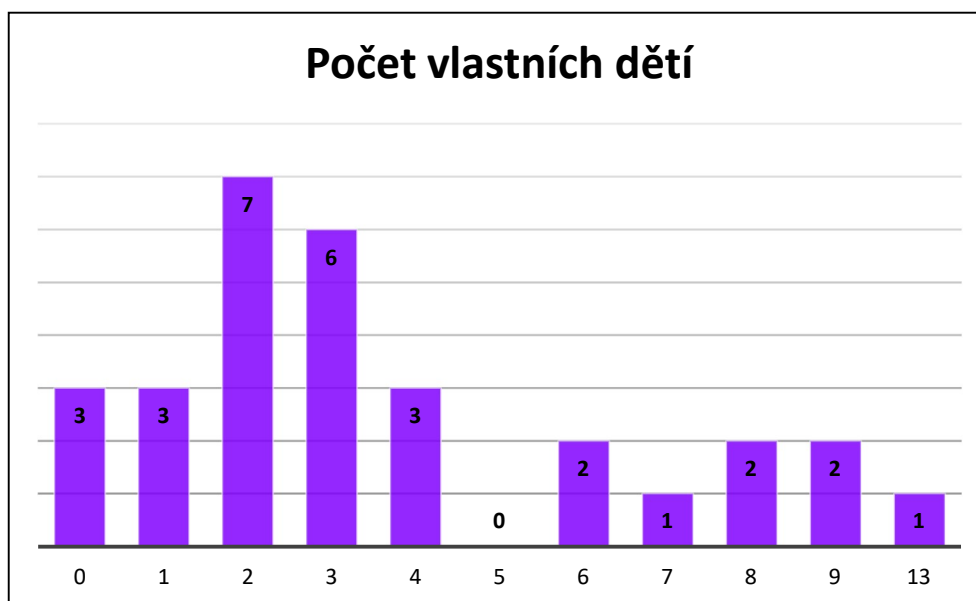
²⁵² *Státní okresní archiv Jičín*, Okresní úřad Nová Paka, inv. č. 199, kart. č. 45, Porodní báby 1853-1863; M71 [125] 7139. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/lumendova> [cit. 2025-5-10].

²⁵³ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, R. XIX, č. 7, červenec 1931, s. 7. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/masopustova> [cit. 2025-5-10].

²⁵⁴ DOLEŽAL, A. *Od babictví k porodnictví*. s. 118-121.

²⁵⁵ Databáze porodních babiček. *Marešová Františka*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-10]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/maresova>.

Graf č. 3 Průměrný počet dětí porodní báby/asistentky

Porodní báby a asistentky často vykonávaly svou profesi i ve vyšším věku, což bylo v mnoha případech důsledkem absence penzijního zabezpečení a nemožnosti jiného výděлку. Tato situace s sebou nesla řadu rizik, na která upozorňovali již tehdejší porodníci. Za nejvhodnější pro výkon povolání porodní báby byly považovány ženy ve středním či nižším věku, dobrého fyzického i psychického zdraví. Důvodem byla značná fyzická i psychická náročnost práce vykonávané často v kteroukoli denní či noční hodinu. Vyšší věk byl spojován nejen s úbytkem fyzických sil, ale také s poruchami paměti, ztrátou kognitivních schopností a tendencí setrvávat u zastaralých metod. Ideální porodní bába měla disponovat dobrým zdravím, tělesnou zdatností, a především plně funkčními smysly, zejména zrakem, sluchem a hmatem, které byly pro výkon profese klíčové.

Nejstarší zaznamenanou porodní bábou ve sledovaném souboru byla Růžena Havlíková z Prahy, která působila v Poříčí a Týnci nad Sázavou. Dožila se úctyhodného věku 98 let, avšak délka její činnosti není přesně známa.²⁵⁶ Více než devadesáti let se dožily ještě další tři ženy: Františka Rázlová ze Sopotnice, Anna Vondráčková, rozená Jansová, z Turkovic (okres Pardubice) a Julie Kasalová z Třeště (okres Jihlava).²⁵⁷ Údaj o dožitém věku se dochoval u třiatřiceti absolventek, přičemž průměrná délka života v tomto vzorku činila přibližně 74 let.

²⁵⁶ Databáze porodních babiček. *Havlíková Růžena*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-16]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/havlikova-0>.

²⁵⁷ NEBESKÁ, L. Tři generace. In *Genealogické a heraldické listy*, r. 35, č. 4 (2015), s. 18-19. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/razlova> [cit. 2025-5-16].; HANULÍK, V. *Porodila šťastně děvče*. s. 18-60.; *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1946, č. 10, s. 9; *Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek pro Čechy a Moravu*, 1949, č. 1, s. 12. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/kasalova> [cit. 2025-5-16].

Většina ze sledovaných žen se dožila více než 50 let. Porodní asistenci poskytovaly ženy i několik dní před svojí smrtí, řemeslo tak doslova vykonávaly až do své smrti, ačkoliv jim v cestě mohly stát i závažné zdravotní komplikace. Emilie Frühaufová, která působila ve Zdíkově (okres Prachatice), vykonala poslední porod týden před svou smrtí. Zemřela v roce 1939 na srdeční chorobu v nemocnici ve věku 56 let, přičemž jen dva roky předtím ještě absolvovala opakovací kurz na státní škole pro porodní asistentky v Pardubicích.²⁵⁸ Přes opakované doporučení porodníků, aby porodní báby svou profesi vykonávaly pouze v produktivním věku a v dobrém zdravotním stavu, nebyly jejich představy a požadavky v praxi zcela naplněny. Mnohé ženy totiž neměly jinou možnost obživy, a proto pokračovaly ve své činnosti i ve velmi pokročilém věku, často navzdory zhoršujícímu se zdraví či fyzické vyčerpanosti. Ideál „mladé, silné a svěží“ porodní báby tak zůstával mnohdy pouze v rovině teoretických doporučení lékařských autorit.

Průměrná délka praxe porodních bab a asistentek se pohybovala přibližně kolem třiceti let. V případě sedmi žen ze sledovaného souboru se podařilo doložit, že ve svém povolání setrvaly déle než čtyři desetiletí. Ve dvou případech však hranice délky praxe výrazně přesáhla i tuto dobu. Anna Hachová ze Starého Plzeňska působila jako porodní bába ve Štěnovicích na Plzeňsku bezmála šedesát let.²⁵⁹ Nejdělsí doloženou praxi měla Terezie Čapková ze Stráže nad Nežárkou (okres Jindřichův Hradec), která zde vykonávala svou činnost neuvěřitelných sedmdesát let. S největší pravděpodobností začínala ještě jako nezkoušená bába. Během této mimořádně dlouhé kariéry přivedla na svět přes tři tisíce dětí.²⁶⁰ Aby mohly ženy dosáhnout takto dlouhé praxe, musely s výkonem povolání začít již v raném věku. Zpravidla se také musely narodit kolem poloviny 19. století, neboť v pozdějších obdobích by jim okolnosti již neumožnily setrvat v této profesi tak dlouho. Po vzniku Československé republiky začal počet porodních bab a asistentek postupně klesat a samotné porody se stále častěji přesouvaly z domácího prostředí do porodnic, čímž se prostor pro jejich samostatné působení výrazně zmenšoval.

Většina žen nastupovala do kurzu již vdaná, zatímco svobodné účastnice tvořily jen malou část. Zajištění rodiny bylo zpravidla závislé na výdělku muže. Se vzrůstajícím počtem dětí však rostly i finanční nároky domácnosti, což mnohé ženy vedlo k obstarání vlastního

---

²⁵⁸ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1939, č. 3, s. 6. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/fruhafova> [cit. 2025-5-16].

²⁵⁹ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1929, č. 12, s. 7; 1939, č. 2, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hachova> [cit. 2025-5-17].

²⁶⁰ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1936, č. 9, s. 9; M71, fol. (221) 7239. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/capkova-0> [cit. 2025-5-17].

přivýdělků. Manželé porodních bab a asistentek působili nejčastěji v řemeslných profesích. Oproti nádeníkům či podruhům dokázali řemeslníci zpravidla zajistit své rodině stabilnější a vyšší příjem, což se odráželo i na celkové životní situaci domácnosti. Postupné snižování porodnosti se promítlo i do života porodních bab, u nichž lze v pozdějším období sledovat pokles počtu potomků. U žen narozených v posledních třech dekadách 19. století se počet dětí obvykle pohyboval mezi dvěma až třemi. Tento údaj však může být částečně zkreslen jak dobově stále vysokou dětskou úmrtností, tak i neúplností dochovaných pramenů. Tíživá finanční situace navíc některé ženy přiměla k nástupu do kurzu i přesto, že doma zanechávaly malé děti. V takových případech převažovala potřeba ekonomického zajištění rodiny nad mateřskými povinnostmi. Stejně ekonomické tlaky provázely porodní báby i ve stáří, kvůli nedostatku zabezpečení byly často nuceny vykonávat svou činnost i ve vysokém věku, navzdory zdravotním obtížím a poklesu fyzických sil. Snaha žen si takto přivydělat však přinášela rizika pro rodičku. Průměrná délka vykonávané činnosti porodních bab a asistentek ve sledovaném vzorku činila přibližně třicet let, přičemž se ženy v průměru dožívaly kolem 74 let. Nezřídka se stávalo, že své služby poskytovaly ještě krátce před smrtí, a to i navzdory vážným zdravotním komplikacím. Ženy bohužel neměly jinou možnost a ideál mladé porodní báby zůstal pouze teorií.

Hierarchie a plat

Hierarchická struktura existovala i v rámci povolání porodních bab a asistentek, přičemž nebyla určována pouze věkem či zkušenostmi, ale také místem jejich působení. Podle pracovního zařazení se rozlišovaly na báby školní, městské či okresní. Tyto pozice s sebou často nesly větší prestiž, pravidelnější přísun práce i stabilnější a vyšší finanční ohodnocení. Naproti tomu běžné porodní báby a asistentky, které pracovaly samostatně, bez institucionálního zázemí, čelily nejistotě výdělků a nemohly spoléhat na pravidelný příjem. Jejich ekonomická situace byla proto obecně méně stabilní a více závislá na místních podmínkách a aktuální poptávce po jejich službách.

Školní báby, které působil v pražské porodnici, nebyly jedinými ženami v dané instituci. Zaměstnány zde byly také dvě výpomocné porodní báby a jedna opatrovnice. Školní bába jim byla nadřazená a dohlížela na jejich činnost, vykonávala také dohled nad účastnicemi porodnického kurzu, které v porodnici vykonávaly svou praxi. Do své funkce byla školní bába jmenována ředitelstvím na dvouleté období. Její platové ohodnocení činilo 400 zl ročně, později 800 K. Za Československé republiky se její plat pohyboval mezi 8 000-12 000 Kč s nárokem na dovolenou. Vzhledem k výši odměny, stabilitě zaměstnání a prestiži funkce se jednalo

o mimořádně atraktivní pracovní pozici, o kterou měly porodní báby a asistentky trvalý a značný zájem.²⁶¹ Mezi sledovanými porodními bábami a asistentkami se vyskytla pouze jediná školní bába. Pavla Böhmová z Hradce Králové, která na pozici nastoupila krátce po získání diplomu v roce 1897, později působila jako redaktorka *Věstníku věnovaném zájmům porodních babiček*.²⁶²

Pozice výpomocné porodní báby sice nenabízela v rámci porodnice tak vysoký plat jako funkce školní báby, přesto byla považována za solidní a stabilní zaměstnání. V rámci výzkumu se nám podařilo doložit působení nejméně čtyř žen v této funkci, u dalších dvou je možné, že zastávaly roli opatrovnice, a jejich přesné pracovní zařazení tak nelze s jistotou určit. Na pozici výpomocné porodní báby působily Anna Bechyňková, rozená Modlíková, z Prahy,²⁶³ Anna Laušmanová z Horní Nové Vsi (okres Jičín),²⁶⁴ Josefa Sadlíková z Klatov a Kateřina Pokorná z Kutné Hory.²⁶⁵ Právě Kateřina Pokorná se ve věku 64 let obrátila na vedení porodnice s žádostí o přiznání penze, kterou skutečně obdržela ve výši 120 K.

Opatrovnice v porodnici dohlížely na těhotné ženy a zajišťovaly další nezbytné úkony spojené s jejím chodem. Platové ohodnocení této pozice bylo opět nižší, což souviselo s výkonem nepříliš namáhavé práce. Většina zkoušených porodních bab a asistentek zahajovala svou činnost v porodnici na pozici opatrovnice. Postupem času, po získání zkušeností a osvědčení v praxi, byly povyšovány na výpomocné porodní báby a teprve poté se mohly ucházet o místo školní báby. Porodnice tak vytvářela prostor pro postupný kariérní vzestup.²⁶⁶ Tento postupný kariérní růst dokládají i příklady Anny Laušmanové a Josefy Sadlíkové, které nejprve působily jako opatrovnice a posléze přešly na pozici výpomocných porodních bab. Činnost opatrovnice vykonávala také Anna Jeřábková z Prahy, a to mezi lety 1876-1886.²⁶⁷

---

²⁶¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 214-215.

²⁶² *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*, 5, č. 1, leden 1917, 1-4.; *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1936, č. 2, s. 10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/bohmov> [cit. 2025-5-20].

²⁶³ Databáze porodních babiček. *Bechyňková Anna*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-20]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/bechynkova>.

²⁶⁴ *Věstník věnovaný zájmům porodních babiček*, 2, 1914, č. 1, s. 14.; *Národní archiv*, Zemský výbor III. Babická škola, k. 3942. Zde i další info o nemoci; *Magistrát hlavního města Prahy*, Hlavní spisovna, odd. B; sg. B 9/22 – B 4/46, kar. B 950, Okresní lékaři a dozorci zdravotní. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/lausmanova> [cit. 2025-5-20].

²⁶⁵ *Magistrát hl. města Prahy*, Hlavní spisovna, odd. B; sg. B 9/22 - B 4/46, kar. B 950, Okresní lékaři a dozorci zdravotní. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/sadlikova> [cit. 2025-5-20].

Národní archiv, Zemský výbor III, kart. č. 3942, Babická škola, 1894-190.; *Archiv Univerzity Karlovy*, M71 *Matricula Facultatis Medicae pragensis ab anno 1828, fol. 7228*. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/pokorna> [cit. 2025-5-20].

²⁶⁶ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 215-216.

²⁶⁷ Databáze porodních babiček. *Jeřábková Anna*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-20]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jerabkova>.

V porodnici působily také Anna Benešová, rozená Böhmová, z Prahy a Františka Šuková, rozená Štafllová, z Košíku (okres Nymburk), není však jasné, na jaké pozici.²⁶⁸

Městské porodní báby se objevovaly nejen v Praze a jejích městských částech, ale také v Moravské Ostravě, Jičíně, Chomutově či ve Strakonících. Lze předpokládat, že daná funkce existovala i v dalších městech.²⁶⁹ Jedna ze sledovaných žen, Marie Navarová, rozená Smolíková, působila jako městská porodní asistentka v Praze.²⁷⁰

Okresní porodní báby působily pravděpodobně ve větších městech souběžně s městskými porodními bábami, péči zajišťovaly také v jednotlivých pražských čtvrtích. Do funkce byly vybrány skrze konkurz vedený fyzikem. Mezi jejich povinnosti patřilo nejen asistování u porodů, ale i následná péče o šestinedělku a novorozence, a to bez ohledu na finanční odměnu. V praxi to znamenalo, že porodní bába poskytovala své služby sociálně slabším rodinám bezplatně, přičemž za každý porod obdržela stanovenou fixní částku.²⁷¹ Pouze u jediné porodní báby ze sledovaného souboru máme doloženo, že prošla konkurzem, jedná se opět o Annu Jeřábkovou z Prahy. Funkci okresní porodní báby vykonávala od roku 1890, přičemž její roční plat činil 200 zl.²⁷² Další porodní báby a asistentky se hlásily na konkurzy do různých městských částí Prahy, avšak nejspíše pozici nezískaly. Konkrétně se jednalo o konkurzy do Nového Města, na Malou Stranu a do obvodu Praha 8.

Většina porodních bab a asistentek však vykonávala svou činnost samostatně, na území celé Rakousko-Uherské monarchie a později i Československé republiky. V tomto případě nemusely být zaměstnány městem ani působit v rámci instituce. Tato forma nezávislé praxe jim však neposkytovala stejné jistoty, sjednané odměny nebyly vždy dodržovány a jejich vymáhání bylo často obtížné. Po značnou část 19. století přetrvával zákonem stanovený roční honorář ve výši 50 zl, což na obživu zpravidla nestačilo. V případech, kdy byla žena rodička nemajetná, měla porodní bábě poskytnout náhradu obec. Praxe však ukazuje, že se obce často placení vyhýbaly a ve většině případů k uhrazení nedocházelo. Ještě na počátku 20. století byly obce upomínány k dodržování zákona. Výše příjmů za vedení porodu a následnou péči se lišila

---

²⁶⁸ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 13, č. 4, duben 1935, s. 11. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/benesova> [cit. 2025-5-20].; Databáze porodních babiček. *Šuková Františka*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-20]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/sukova>.

²⁶⁹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 217.

²⁷⁰ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1931, č. 10, s. 9.; Tamtéž, 1936, č. 9, s. 5. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/navarova> [cit. 2025-5-20].

²⁷¹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 217, 219.

²⁷² Databáze porodních babiček. *Jeřábková Anna*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-21]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jerabkova>.

především podle typu klientely, rozhodujícím faktorem však byla velikost lokality, kde porodní bába či asistentka působila. Zatímco ve městech dosahoval průměrný roční výdělek z této činnosti přibližně 216 K, v menších městečkách klesal na 173 K a na venkově činil v průměru pouhých 121 K. Takto nízké částky zpravidla nestačily k obživě celé rodiny a porodnictví představovalo pro většinu žen spíše doplňkový než hlavní zdroj příjmu.²⁷³ Postupně vznikaly různé iniciativy, které však ve většině případů nebyly uposlechnuty. Ministerstvo veřejného zdravotnictví v roce 1927 rozdělilo platy porodních asistentek do tří společenských tříd i v tomto případě se rozhodnutí neobešlo bez komplikací.²⁷⁴

U sledovaných porodních bab a asistentek se nám dochovaly informace o výši odměny pouze u tří žen. Anna Hachová původem ze Starého Plzeňce pobírala na počátku své praxe, tedy po roce 1879, za jeden porod nejvýše 2 zl.²⁷⁵ Další příklad pochází z o něco pozdější doby, Anna Drábková z Nového Bydžova (okres Hradec Králové) vykonávala svou činnost za dobrovolný honorář, který se obvykle pohyboval mezi 2-3 zl, výjimečně však mohla obdržet i 5 zl.²⁷⁶ V posledním známém případě pobírala Marie Mokrá po roce 1914 roční plat 25 Kč.²⁷⁷ Dochoval se nám ještě jeden údaj o odměně pro porodní bábu, není z něj však jasné, zda se jednalo o opětovnou platbu či pouze jednorázovou. V tomto případě Anna Vítová z Kostelce nad Orlicí (okres Rychnov nad Kněžnou) obdržela od obce 70 K 80 hal.²⁷⁸

V porodnictví 19. století a počátku 20. století panovala poměrně pevně daná hierarchická struktura, která určovala postavení porodních bab a asistentek nejen na základě věku a délky praxe, ale zejména podle charakteru jejich zaměstnání a místa výkonu povolání. Nejprestižnější pozice zastávaly školní, městské a okresní porodní báby, jejichž práce byla spojena s větší mírou stability a pravidelným příjmem. V porodnici kromě školní báby pracovaly také výpomocné porodní báby a opatrovnice. Školní bába nad nimi vykonávala dohled. Právě pozice opatrovnice představovala vstupní a nejméně výdělečnou příčku v této profesní hierarchii. Městské a okresní porodní báby a asistentky působily často souběžně, zejména ve větších městech. Jejich hlavním úkolem bylo zajišťovat péči o nemajetné rodičky. Porody tak často

---

²⁷³ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 220-222.

²⁷⁴ Viz. tabulka: Tamtéž. s. 227.

²⁷⁵ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1929, č. 12, s. 7; 1939, č. 2, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hachova> [cit. 2025-5-22].

²⁷⁶ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 22, č. 4, duben 1934, s. 6. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/drabkova> [cit. 2025-5-22].

²⁷⁷ GRUNDA, B. - ŠEVČÍKOVÁ, J. *Ranhojiči, lékaři a porodní báby*. s. 76. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/mokra> [cit. 2025-5-22].

²⁷⁸ *Státní okresní archiv Rychnov, OZ Kostelec nad Orlicí*, inv. č. 268, k. 24, Stav porodních bab 1903; M71 [178] 7193. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/vitova> [cit. 2025-5-22].

vykonávaly bez nároku na přímou odměnu, jejich práce byla následně kompenzována předem stanovenou fixní částkou. O tyto funkce byl mezi ženami značný zájem, jak dokládají četné zmínky o výběrových řízeních. Naproti tomu ženy, které pracovaly samostatně mimo institucionální rámec, tedy bez zázemí porodnice či městského úřadu, čelily větší nejistotě. Výše jejich příjmů byla proměnlivá a závisela na místní poptávce i schopnosti domoci se sjednané odměny. V řadě případů jim měla neuhrazený porod nahradit obec, což se ale často nedělo. Výdělek těchto žen proto zpravidla nepokrýval potřeby celé domácnosti a měl spíše charakter doplňkového příjmu.

2.3 Působišť

Obvod a přeprava

Místo svého působišť si porodní bába či asistentka zpravidla vybírala sama, přičemž na výběr lokality nebyly kladeny žádné požadavky. Výjimku tvořily pouze ženy, které do kurzu poslala obec nebo farář.²⁷⁹ Působišť musela žena vybírat rozumně, aby se v daném místě užívala. Nejčastěji praktikovaly ženy svou činnost buď v domovské obci nebo místě, kde bydlely před nástupem do kurzu. Důvodem bylo již existující zázemí se znalostí klientely. Pokud se po návratu z kurzu provdaly, měnily své bydliště spolu s působišťem. Pokud se již v dané oblasti vyskytovala jiná bába či asistentka, byly nově příchozí, mladé a nezkušené ženy v profesní hierarchii postaveny pod ni.

Velikost působišť jednotlivých porodních bab a asistentek se mohla výrazně lišit v závislosti na poptávce, terénních podmínkách a možnostech přepravy. Problémy nastávaly při vyšším počtu kolegyň v obvodu. Kateřina Hudcová ze Žumberka vykonávala svou praxi mezi lety 1874–1913 a za rodičkami docházela přibližně do vzdálenosti čtyř kilometrů.²⁸⁰ O něco širší oblast obstarávala Františka Marešová z Puklice, která mezi lety 1875–1897 navštěvovala okolní vesnice v okruhu zhruba pěti kilometrů.²⁸¹ Výrazně delší trasy absolvovala Anna Landovská, rozená Spoustová, z Předlice (okres Ústí nad Labem) jež po roce 1877 docházela za svou činností až devět kilometrů.²⁸² Poměrně rozsáhlé působišť měla také Anna Hachová ze Starého Plzně, která v letech 1879–1939 působila ve Štěnovicích u Plzně

---

²⁷⁹ LENDEROVÁ, M. a kol. *Ženy s kufříkem a nadějí*. s. 204.

²⁸⁰ Databáze porodních babiček. *Hudcová Kateřina*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-25]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hudcova>.

²⁸¹ Databáze porodních babiček. *Marešová Františka*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-25]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/maresova>.

²⁸² *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, R. XV, č. 5; květen 1927, s. 6-7; M71 [236] 7255. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/landovska> [cit. 2025-5-25].

a docházela za rodičkami až do sedmikilometrové vzdálenosti.²⁸³ Přesné informace o způsobu přepravy těchto sledovaných porodních bab a asistentek nemáme k dispozici. Můžeme však předpokládat, že kratší vzdálenosti překonávaly ženy pěšky.

Informace o způsobu přepravy k rodičkám se dochovaly pouze u tří porodních bab, ve všech případech byla využívána chůze. Františka Šuková z Košíku pravidelně docházela pěšky nejen k rodičkám ve své obci, ale i do okolních vsí. Nosila také děti ke křtu, katolické děti přepravovala do vzdálenosti přibližně tři kilometrů, evangelické až do téměř sedmi kilometrů.²⁸⁴ Výjimečný případ představuje Anna Korbelářová, rozená Koudelková, z Peřimova (okres Semily) která od roku 1919 působila v Lomnici nad Popelkou a docházela za rodičkami do vesnic vzdálených až dvě hodiny cesty.²⁸⁵ Poslední zmíněná žena měla poněkud raritní příběh, Barbora Hlaváčková vykonávala svou činnost i během druhé světové války, v květnu 1945 docházela za rodičkami přes barikády.²⁸⁶ Vykonávání cest tímto způsobem mohlo být pro ženy velmi nebezpečné, silnice nevedly úplně všude a cestovat musela bába i během noci.

Porodní báby a porodní asistentky si obvykle volily místo svého působení samostatně, bez vnější regulace. Při výběru působiště hrála klíčovou roli praktická hlediska. Ženy si volily místo, kde se mohly uživit a kde měly již existující sociální zázemí se znalostí místní klientely. Nejčastěji ženy působily ve své domovské obci nebo v místě, kde žily před absolvováním kurzu. V případě sňatku docházelo ke změně bydliště i působiště, čímž se zároveň proměnila i jejich profesní situace. Velikost působiště jednotlivých porodních bab a asistentek se lišila podle poptávky po službách, terénních podmínek a možností přepravy. Dochované informace ukazují, že ženy zpravidla docházely za rodičkami pěšky. Pěší docházka byla běžná nejen k samotnému porodu, ale i při dalších úkonech, jako byl doprovod dětí ke křtu. Do větších vzdáleností se některé ženy vydávaly i přes náročný terén nebo nepříznivé podmínky, například během válečných událostí. Docházkové vzdálenosti se pohybovaly obvykle mezi 4-9 km, výjimečně i dále, jako v případě Anny Korbelářové, která putovala za rodičkami až dvě hodiny. Rozmanitost praxe porodních bab a asistentek svědčí o jejich značné přizpůsobivosti a ochotě

---

²⁸³ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1929, č. 12, s. 7; 1939, č. 2, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hachova> [cit. 2025-5-25].

²⁸⁴ Databáze porodních babiček. *Šuková Františka*. [online] © 2025, Databáze porodních babiček [cit. 2025-5-25]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/sukova>.

²⁸⁵ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1945, č. 8, s. 10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/korbelova> [cit. 2025-5-25].

²⁸⁶ *Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek*, 1946, č. 2, s. 11. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/hlavackova> [cit. 2025-5-25].

překonávat i náročné podmínky, včetně dlouhých a komplikovaných cest za klientkami. Výkon tohoto povolání si vyžadoval nejen fyzickou a psychickou odolnost, schopnost přizpůsobit se místním poměrům, ale i ochotu poskytovat pomoc i ve velmi obtížných situacích.

Migrace

Změny působiště nebyly v praxi porodních bab a asistentek ničím výjimečným. Ženy se často stěhovaly v reakci na rodinné události, jako byly sňatek, ovdovění či jiné životní okolnosti, případně kvůli obtížím s prosazením se v oboru. V některých případech sehrály roli i širší společenské a politické změny. Ve většině případů však konkrétní důvod změny působiště neznáme. Celkem u deseti porodních bab a asistentek máme doloženou změnu místa výkonu činnosti, avšak jen u tří z nich známe i její příčinu. Petronela Stejskalová, rozená Štěpánková, z Dačic (okres Jindřichův Hradec) se například během své kariéry stěhovala celkem třikrát, a to kvůli opakovanému neúspěchu s prosazením.²⁸⁷ Marie Květová působila na Milevsku mezi lety 1908-1912, byla však nucena se odstěhovat kvůli „nepřízni jedné staré kolegyně“. Svou činnost následně vykonávala v Kostelci nad Vltavou, odkud se po několika letech opět vrátila do původního působiště.²⁸⁸ Třetím případem je Marie Jandousková, která působila v pohraničí, to musela v roce 1938 po uzavření Mnichovské dohody opustit.²⁸⁹

Změna místa výkonu povolání nebyla v případě porodních bab a asistentek nijak výjimečná, často odrážela jak osobní, tak profesní okolnosti. Ženy byly v rámci své praxe nuceny se přizpůsobovat měnícím se životním podmínkám a často se stěhovaly podle situace. Uplatnění v některých lokalitách mohlo být obtížné, a proto bylo nutné volit působiště účelně. V některých oblastech panovala mezi porodními bábami a asistentkami značná konkurence, která byla důsledkem jejich vysokého počtu, jinde se však jednalo spíše o osobní neshody a konflikty. Do života těchto žen se promítaly i širší společenské a politické změny, které mohly jejich činnost výrazně ovlivnit. Schopnost adaptace tak byla pro výkon tohoto povolání zcela zásadní, bez ní by mnohé ženy nemohly svou činnost vůbec vykonávat.

2.4 Spolková činnost

Jak bylo uvedeno výše (kapitola Sociální potenciál profese), sdružování porodních bab a asistentek probíhalo prostřednictvím spolků, časopisů a odborných sjezdů. Jeho cílem byla

---

²⁸⁷ STEJSKALOVÁ, Marie. *Vzpomínky z mého života*. Brno: Organizace pokrokových žen 1927. Orgán. r. 1, č. 10, 20.12. 1909, s. 4. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/stejskalova-2> [cit. 2025-5-26].

²⁸⁸ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. R. XXI, č.11, listopad 1933, s. 8. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/kvetova> [cit. 2025-5-26].

²⁸⁹ *Věstník Ústřední jednoty porodních asistentek*, 1948, č. 2, s.10. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/jandouskova> [cit. 2025-5-26].

podpora jeho členek a zlepšení jejich vzdělávání a poměrů. Absolventky se do spolkové činnosti aktivně zapojovaly, jak dokládá účast sedmnácti žen v různých organizacích. Pouze jedna z nich byla členkou *Ústřední jednoty porodních babiček*, jednalo se o Anastazii Vaníčkovou, rozenou Pešlovou, z Turnova. Dále se také zapojovala do *Sdružení rakouských porodních babiček* a později *Ústřední jednoty porodních asistentek*, kde byla členkou.²⁹⁰ Mezi členky *Ústřední jednoty porodních asistentek* náleželo dalších dvanáct ze zkoumaného vzorku žen. Dvě z nich byly součástí výboru a jedna byla i zakládající členkou. Další dvě ženy zastávaly ve spolku konkrétní funkce, Marie Patzeltová z Ústí na Labem působila jako předsedkyně místní odbočky a Anna Nesnídalová z Prahy vykonávala roli pokladní.²⁹¹ Čtyři ženy byly aktivní i v *Podpůrné jednotě porodních babiček*.

Porodní báby a asistentky se zapojovaly i do činnosti dalších profesních spolků mimo hlavní organizace. Například Marie Steinová z Lovosic byla již od roku 1890 členkou vídeňského spolku porodních asistentek.²⁹² Kateřina Biedermannová, rozená Chaloupková, z Častolovic (okres Rychnov nad Kněžnou), působila jako předsedkyně místní odbočky *Zemské jednoty porodních babiček v Rychnově nad Kněžnou*. Z dochovaných pramenů vyplývá, že ženy se do spolkové činnosti aktivně zapojovaly a spolky pro ně představovaly významný prostředek profesního sdružování i vzájemné podpory.

---

²⁹⁰ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1934, č. 6, s. 9. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/vanickova> [cit. 2025-5-27].

²⁹¹ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, R. XXI, č. 9, září 1933, s. 6. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/patzeltova> [cit. 2025-5-27].; *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, R. XXI, č. 1, leden 1933, s. 1; *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, R. XVIII, č. 7, červenec 1930, s. 1-2; 1937, č. 2, s. 6; 1939, č. 5, s. 7. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/nesnidalova> [cit. 2025-5-27].

²⁹² *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1930, č. 11, s. 9. Dle <https://porodnibaby.upce.cz/cs/steinova> [cit. 2025-5-27].

Závěr

Zdokumentovaný vývoj babictví a porodnictví se zaměřením na 19. a 20. století nám dal možnost nahlédnout do ideální představy fungování porodnické asistence. Tento ideál však nebyl často dodržován a v mnoha případech ani dodržován být nemohl. Důkazem byla každodenní realita života porodních bab a asistentek, které absolvovaly pražskou babickou školu v období mezi lety 1850-1920. Základním pramenným východiskem se stala *Databáze porodních babiček*, díky níž bylo možné podrobně sledovat osudy 140 žen, u kterých je absolvování této instituce doloženo. Výběr zkoumaného vzorku byl veden snahou o maximální ověřitelnost údajů, nejedná se však o konečné číslo, počet porodních baba a asistentek se postupně navyšuje. Dochované informace poskytují nejen základní biografické údaje, ale především cenný vhled do profesního i osobního života žen, které sehrály významnou, a přesto dosud poměrně opomíjenou, roli v dějinách českého zdravotnictví.

Porodní báby a asistentky tvořily základní pilíř péče o matku a dítě. Jejich úloha nespočívala pouze v asistenci při porodu, poskytovaly rovněž předporodní i poporodní péči. Profese porodní báby s sebou nesla řadu obtíží. Mnohé ženy vykonávaly tuto činnost bez oficiálního přezkoušení, a to především kvůli nerovnoměrnému rozložení absolventek kurzu mezi oblastmi. Další překážkou byla délka a náročnost odborného kurzu, který si nemohla každá zájemkyně dovolit absolvovat.

Motivace ke studiu porodní asistence byly rozmanité. Nejčastějším důvodem byla snaha zajistit si alespoň základní finanční jistotu, přestože se nejednalo o profesi výrazně výdělečnou. Pro mnohé ženy představovala tato činnost především doplňující prostředek k obživě a zajištění rodiny. V některých případech šlo o mezigenerační předávání řemesla. Dcery porodních bab, které byly s tímto povoláním obeznámeny již od útlého věku, bývaly tak oproti ostatním uchazečkám ke studiu lépe připravené. V realitě se však jednalo spíše o výjimky. Motivace mohla vzejít i z vnějších podnětů. V oblastech s nedostatkem porodních bab a asistentek vznikaly iniciativy k vysílání žen na studium ze strany představitelů obce nebo duchovních. Do kurzů se zpravidla hlásily vdané ženy, zatímco svobodné ženy a vdovy tvořily méně než jednu třetinu absolventek. Ženy často nastupovaly ke studiu až po založení rodiny, a to na základě konkrétní životní situace.

Porodnictví 19. století a počátku 20. století se vyznačovalo pevně strukturovanou hierarchií, která určovala postavení porodních bab a asistentek nejen podle jejich věku či délky praxe, ale především podle typu zaměstnání a místa jeho výkonu. Nejvyšší prestiž náležela

školním, městským a okresním porodním bábám a asistentkám, jejichž pracovní pozice nabízely větší míru stability a pravidelný příjem. V porodnici kromě školní báby pracovaly také výpomocné porodní báby a opatrovnice, jimž byla školní bába nadřazena. Městské a okresní porodní báby a asistentky působily často souběžně, zejména ve větších městech. Jejich hlavním úkolem bylo zajišťovat péči o nemajetné rodičky. Pro ostatní porodní báby a asistentky byla výše jejich příjmů proměnlivá a závisela na místní poptávce a schopnosti domoci se sjednané odměny.

Ženy si obvykle volily místo svého působení samy. Nejčastěji se rozhodovaly podle možností obživy a podle existujícího sociálního zázemí, které jim poskytovalo znalost místního prostředí a klientely. Nejčastějším působištěm byla jejich rodná obec nebo místo, kde žily před zahájením studia. Rozsah území, na němž ženy působily, se lišil v závislosti na místní poptávce po jejich službách, terénních podmínkách a možnosti přepravy. Z dostupných pramenů vyplývá, že porodní báby a asistentky nejčastěji docházely za rodičkami pěšky, a to v průměrné vzdálenosti 4–9 kilometrů, výjimečně i více. Změna místa výkonu povolání nebyla v jejich případě nijak neobvyklá a často byla výsledkem kombinace osobních a profesních okolností.

Hmotné zajištění rodiny bylo ve sledovaném období ve většině případů závislé především na příjmu muže. S rostoucím počtem dětí narůstaly i finanční nároky domácnosti, což vedlo mnohé ženy k hledání vlastního přivýdělku. Manželé těchto žen bývali nejčastěji zaměstnáni v řemeslnických a dalších méně výdělečných profesích. Stejně ekonomické tlaky provázely porodní báby i ve stáří, kvůli nedostatku zabezpečení byly často nuceny vykonávat svou činnost i ve vysokém věku, navzdory zdravotním obtížím a poklesu fyzických sil. Snaha žen si takto přivydělat však přinášela rizika pro rodičku. Průměrná délka činnosti porodních bab a asistentek ve sledovaném vzorku činila přibližně třicet let, přičemž se ženy v průměru dožívaly kolem 74 let. Nezřídka se stávalo, že své služby poskytovaly ještě krátce před smrtí, a to i navzdory vážným zdravotním komplikacím.

Analýza výkonnosti porodních bab ukázala značné rozdíly. Průměrný roční počet asistovaných porodů se pohyboval kolem třiceti na jednu porodní bábu. Jejich péče však nekončila porodem, věnovaly se ženám i v průběhu těhotenství a následném šestinedělí. Na počet porodů měly zásadní vliv především délka praxe a lokalita, v níž žena působila. Jednotlivé oblasti se lišily nejen porodností, ale také rozmístěním daných žen. V některých oblastech byla jen jedna nebo také žádná zkušovaná porodní bába či asistentka. Jinde si navzájem konkurovaly, což se přímo promítalo do počtu provedených výkonů. Vícečetné porody nebyly z pravidla příliš běžné, u dvojčat se jednalo pouze o 1 % z celkového počtu porodů.

Neméně důležitým aspektem byla i činnost v profesních spolcích. Ukázalo se, že ženy neusilovaly jen o individuální profesní uplatnění, ale také o kolektivní hájení svých práv a sdílení zkušeností. Prostřednictvím spolků, odborných časopisů a sjezdů se aktivně podílely na formování profesní identity a utvářely síť vzájemné podpory.

Výsledky této práce přispívají k hlubšímu pochopení nejen systému vzdělávání porodních bab a asistentek, ale i širšího společenského kontextu, v němž tyto ženy působily. Odhalují rozpor mezi oficiálními normami a každodenní realitou, v níž ženy hledaly rovnováhu mezi péčí o vlastní rodinu a profesním závazkem. Ukazují, jak byla jejich činnost formována dobovými genderovými, sociálními a ekonomickými strukturami. Dokázána byla také nezastupitelná role těchto žen ve zdravotní péči do poloviny 20. století. Zkoumání jejich životních drah přináší pohled na minulost nikoliv jen skrze instituce a předpisy, ale prostřednictvím konkrétních příběhů.

Resumé

This thesis, titled *Certified midwives: Graduates of the Prague Midwifery School from the mid-19th century to the 1920s*, focuses on the development and transformation of the profession of midwives in the Czech lands during the examined period. Special attention is given to the life and professional trajectories of the graduates of the Prague Midwifery School. The study is grounded in the methodological framework of gender history and social historical research, and it applies the method of collective biography as a key analytical tool. The research is based on the newly established Database of Midwives, which contains detailed data on 140 women whose involvement in obstetric care is documented and followed through this work.

The thesis aims to understand how the professional identities of these women were formed, what their motivations and educational opportunities were, under what real conditions the profession was practised, and what social and professional significance these women held at a time when obstetrics was becoming increasingly professionalized and institutionalized. The thesis also seeks to capture the impact of structural changes in the fields of healthcare, law, and education on this professional group.

The first part of the thesis is devoted to the broader historical context of obstetric development. It traces the evolution of obstetrics both at the European level and within the Czech lands, emphasizing the formation of obstetrics as an independent medical discipline. A key turning point for the Czech lands was the division of the Prague maternity clinic and the subsequent establishment of the Prague Midwifery School. This section also analyses the role of physicians and educators in the education of midwives, relevant legislative frameworks, the institutional development of other schools and state institutions, as well as the responsibilities of midwives and their cooperation with local authorities.

The second part of the thesis focuses on the actual graduates of the Prague Midwifery School. By employing the method of collective biography, it was possible to identify common patterns in their life and career paths. The analysis examines changes in diploma formats, the age and social background of women at the start of their studies, prior experience with childbirth, motivations for entering the profession, and especially the course of their professional careers. The research revealed that many women completed their studies only after starting a family and that their engagement in the profession was often driven by specific life circumstances or recommendations from local authorities in areas lacking qualified personnel.

The profession of midwifery brought with it many challenges, ranging from the duration and cost of training to the physical demands of the work, and economic insecurity. Women typically chose their place of practice themselves, often in their hometowns or in areas where they had a social network and knowledge of the local population. The size of their practice area varied depending on the terrain and availability of transportation. Midwives typically travelled on foot to reach clients, covering average distances of 4 to 9 kilometres. The average length of a midwife's career was approximately 30 years, with many continuing to work into old age, often due to insufficient financial security. The work of midwives went far beyond assisting with births. They also cared for pregnant women and provided postpartum support to mothers. On average, a midwife assisted in about 30 births annually, although this number varied significantly depending on the region, birth rate, and local competition among midwives.

The thesis also analyses the hierarchical structure of the field of obstetrics, within which women were evaluated not only by age and experience but especially by the type and location of their practice. The highest prestige was attained by school, municipal, and district midwives, who received regular income and had stable employment. Other women were dependent on local demand and often faced uncertain and fluctuating earnings. Professional identity was significantly shaped by associations and specialized journals, which enabled the sharing of experience, professional support, and collective advocacy. The study shows that midwives did not seek only individual employment but were actively engaged in both public and professional life.

This work provides insight into the everyday reality of a female healthcare profession that has long been overlooked in favour of institutional and medical history. It offers new findings on the gendered dimensions of women's professional participation, their ability to adapt to changing circumstances, and their role in shaping a space of their own within the healthcare system. Its major contribution lies in highlighting a professional group whose importance to the development of maternal and infant care was fundamental yet historically marginalized.

Based on the data analysed, it can be stated that midwives and obstetric assistants formed a crucial pillar of maternal and newborn care in the Czech lands until physicians gradually took over their role. The thesis contributes not only to the history of healthcare but also to our understanding of the transformation of women's labour, authority, and education in the 19th and early 20th centuries.

Použité zdroje

Seznam archivních pramenů

Archiv Univerzity Karlovy, M71 Matricula Facultatis Medicae pragensis ab anno 1828, fol. 7228.

Magistrát hl. města Prahy, Hlavní spisovna, odd. B, sig. B 9/22–B 4/46, kar. B 950, Okresní lékaři a dozorcí zdravotní.

Národní archiv, Zemský výbor III. Babická škola, k. 3942.

Státní okresní archiv Jičín, Okresní úřad Nová Paka, inv. č. 199, kart. č. 45, Porodní báby 1853-1863; M71 [125] 7139.

Státní okresní archiv Jičín, Okresní úřad Nová Paka, inv.č. 818, kart. č. 681, Evidence porodních asistentek v okrese Nová Paka, 1937-1942.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška, Porodní báby, inv. č. 1661, kart. 474; M71 [97] 7110.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Městský úřad Kostelec nad Orlicí, inv. č. 499, č. kartonu 49, folio 1-10.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, OZ Kostelec nad Orlicí, inv. č. 268, k. 24, Stav porodních bab 1903; M71 [178] 7193.

Seznam tištěných pramenů

STEJSKALOVÁ, Marie. *Vzpomínky z mého života*. Brno: Organizace pokrokových žen 1927. Orgán. r. 1, č. 10, 20.12. 1909.

Seznam zákonů

Československá republika, 77/1951 Sb. *Vládní nařízení o středních zdravotnických pracovnících*, § 4.

Československá republika, 99/1948 Sb. *Zákon o národním pojištění*, VIII. část: Přejídná a závěrečná ustanovení, II. oddíl: Přejídná ustanovení nemocenského pojištění, § 264.

Československá republika, 103/1951 Sb. *Zákon o jednotné preventivní a léčebné péči.*

Československá republika, 150/1948 Sb. Ústavní zákon, *Ústava Československé republiky*, Podrobná ustanovení ústavy, Kapitola první: Práva a povinnosti občanů, Práva sociální, § 29.

Československá republika, 154/1929 Sb. *Vládní nařízení o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu.*

Československá republika, 170/1950 Sb. *Zákon o zdravotnických povoláních.*

Československá republika. 200/1928 Sb. *Zákon o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic).*

Československá republika, 221/1924 Sb. *Zákon o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří*, III. část: O pojistných dávkách, I. oddíl: O dávkách pojištění nemocenského, Povinné dávky, § 95 a § 96.

Československá republika, 236/1922 Sb. *Novela zákona, jímž stát přejímá výkony zdravotně-policejní*, IV. oddíl: Opatření zvláštní, § 15.

Československá republika, 248/1948 Sb. *Zákon o okrskových porodních asistentkách a o úpravě oprávnění k výkonu pomocné praxe porodnické.*

Rakousko-Uherská monarchie. 68/1870 *Zákon o organizaci veřejné služby zdravotní.*

Rakousko-Uherská monarchie. *Nářízení ministerstva vyučování ve shodě s ministerstvem vnitra, z 27. ledna 1898 č. ř. z. 35 o všeobecném regulativu pro vyučování a službu na školách pro báby porodní.*

Seznam periodik

Časopis porodních asistentek. 1928-1940. Brno: Sdružení porodních asistentek pro Moravu, Slezsko a Slovensko, 1928-1940.

Časopis porodních babiček: odborný list porodních babiček pro Moravu, Čechy a Slezsko. V Brně: Anastasie Sotolářová, 1907-1918.

Kalendář českých babiček na rok 1895: ročník I. V Praze: Spolek porodních babiček českých, 1894.

Porodní babička: orgán Sdružení porodních babiček v Rakousku: orgán Sdružení moravských porodních babiček se sídlem v Brně. 1909-[1920]. V Brně: Sdružení porodních babiček v Rakousku, 1909-[1920].

Reichsorganisation und Unterstützungsverein für Hebammen Mitwirkende R. *Hebammen-Zeitung des Reichsverbandes der Hebammen Österreichs und offizielles Mitteilungsblatt der Hebammengremien in Wien, Niederösterreich, Kärnten, Salzburg, Vorarlberg und Burgenland.* Schwarz-Verl., 1887-1934.

Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek. Praha: Zemská jednota porodních babiček, 1917-1941. ISSN 1804-1981.

Věstník věnovaný zájmům porodních babiček. Praha: Zemská jednota porodních babiček v Království českém, 1912-1917. ISSN 1805-2665.

Zdravotnický věstník: příloha Časopisu lékařů českých věnovaná veřejnému zdravotnictví, orgán lékařské komory pro Král. České. r. 10, 1898.

Seznam encyklopedií

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1890. sv. 3.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1903. sv. 20.

Seznam dobové odborné literatury

JUNGMANN, Antonín Jan. *Úvod k babení.* Praha, 1804.

JUNGMANN, Antonín Jan. *Umění babické.* Praha, 1814.

JUNGMANN, Antonín Jan. *Umění porodnické, k užítku ženám při porodu obsluhujícím.* Tábor, 1842.

MOŠNER, František Jan. *Babictví čili umění porodnické*. Olomouc: Škarniclova tiskárna, 1837/1848.

Nařízení vydané od c. k. ministerium záležitostí vnitřních dne 4. června 1881, jímž to se vydává revidovaná instrukce bábám porodním. C. k. tiskárna dvorská a státní, 1881.

PREININGER, Vladimír. *Sbírka zákonů a nařízení o zdravotnictví, se zvláštním zřetelem ku zemím koruny české*. V Praze: Bursík & Kohout, 1900.

Rakousko (1804-1867) – MILOTA, Albert. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, čís. 117 ř. z: s vedlejšími zákony včetně zákona o obraně státu ze dne 13. května 1936, čís. 131 Sb. z. a n. V Kroměříži: J. Gusek, 1936.*

RUBEŠKA, Václav. *Porodnictví pro babičky*. Praha, 1893/1897/1903/1910/1919.

Služební předpisy pro porodní báby vydané nařízením c. k. ministerstva věcí vnitřních ze dne 10. září 1897.

STRENG, Jan. *Kniha babická: ku prospěchu žen babictví se učících*. Praha: Nákladem knihkupectví Bedřicha Ehrlicha, 1859.

STRENG, Jan. *Učebná kniha o porodnictví pro babičky*. Praha: J. Streng, 1870.

WEBER Z EBENHOFU, Ferdinand. *Učebná kniha porodnictví pro babičky*. V Praze: I.L. Kober, 1871/1877/1890.

WEBER Z EBENHOFU, Ferdinand. *Antiseptické ošetřování rodiček a nedělek: návod pro babičky, jak mohou novým protihnilobným způsobem ošetřování zameziti veškerou nákazu rodiček a šestinedělek, a poučení pro matky, jak mohou být ušetřeny před zhoubnými nemocemi šestinedělí*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1880/1886.

Zákoník zemský království Českého. Praha: Statthalterei - Buchdruckerei, 1907, 1906(1-148).

Seznam sekundární literatury

ANDĚL, Michal - ČERNÝ, Karel - DIVIŠOVÁ, Bohdana - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila - KRÍŽOVÁ, Eva et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada, Lékařství. Praha: Paseka, 2023. ISBN 978-80-7637-331-0.

Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie (2006: Pardubice, Česko) et al. *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-920-5.

DOLEŽAL, Antonín. *Od babictví k porodnictví*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0277-6.

GRUNDA, Blahomil - ŠEVČÍKOVÁ, Jitka. *Ranhojiči, lékaři a porodní báby Blanenska, Kunštátska a Boskovička*. Blansko: Nemocnice, 2012. ISBN 978-80-260-0884-2.

HANULÍK, Vladan (ed.). *Porodila šťastně děvče...: porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-111-7.

JADRNÁ MATĚJKOVÁ, Hana. „Neznalé“ báby a „vzdělaní“ lékaři?: konstrukce (ideální) porodní báby a strategie vytváření autority ve spisech autorek a autorů raně novověkých porodnických příruček z německojazyčných oblastí. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-506-2.

KLAUS, Karel. Antonín Jungmann a jeho škola. In *Časopis lékařů českých*. 1942, roč. 81, s. 1010.

KUTNOHORSKÁ, Jana (ed.). *Historie ošetrovatelství v kontextu historie medicíny a porodní asistence: sborník z 1. mezinárodního kongresu : Zlín 18.-19.5.2011*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut zdravotnických studií, 2011. ISBN 978-80-7454-121-6.

LAŠŤOVKA, Marek a kol. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 1998. ISBN 80-902151-9-X.

LENDEROVÁ, Milena - Tomáš JIRÁNEK - Hana DOUŠOVÁ a Univerzita Pardubice. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století, I. díl: Dějiny hmotné kultury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. ISBN 80-7194-414-9.

LENDEROVÁ, Milena a Univerzita Pardubice. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století, II. díl: Život všední i sváteční*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

LENDEROVÁ, Milena. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4475-2.

LENDEROVÁ, Milena - TINKOVÁ, Daniela - HANULÍK, Vladan. *Tělo mezi medicínou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*. Česká historie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-313-6.

LENDEROVÁ, Milena - Tomáš JIRÁNEK - Marie MACKOVÁ a Univerzita Karlova. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, Milena. Od porodní báby k porodní asistentce. In *Theatrum historiae 1. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISSN 1802-2502.

LENDEROVÁ, Milena. Od porodní báby k porodní asistentce. In Markéta Pánková (ed.). *Historia Scholastica 4*. Praha, 2018. ISSN 2336-680X.

MUSILOVÁ, Renata. *Porodnictví v Brně od poloviny 19. století do 30. let 20. století*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice. Pardubice, 2013.

NEBESKÁ, Lenka. Tři generace porodních babiček ze Sopotnice. In *Genealogické a heraldické listy*, r. 35, č. 4 (2015), s. 12-21. ISSN 1212-9631.

NEŠPOR, Václav. *Dějiny university olomoucké*. Olomouc, 1947.

ROZSÍVALOVÁ-LENZOVÁ, Eva. Vznik babických škol v Československu. In *Československá nemocnice*. 1951, roč. 19, s. 96-102. ISSN: 2694-8222.

RUBEŠKA, Václav. Příspěvky k dějinám porodnictví v Čechách. In *Československá gynekologie*, 1968, roč. 33, s. 168-173.

SEDLÁČKOVÁ, Radmila. *Historie babictví v Čechách a na Moravě*. Brno, 1973.

STÁTNÍKOVÁ, Pavla - REMEŠ, Prokop. *Ludmila Kapalínová – porodní bába sobínská: od sousedské asistence k institucionalizovanému porodnictví v Praze a okolí*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2017. ISBN 978-80-87828-30-4.

STOKLASOVÁ, Hana (ed.). *Porodní bába? Asistentka?: porodní deníky z let 1898-1954*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-196-4.

SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.

ŠUBRTOVÁ, Alena. *Dějiny populačního myšlení v českých zemích*. Praha: Česká demografická společnost, 2006. ISBN 80-239-8369-5.

TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát: zrození porodnice v osvícenské Evropě. Každodenní život*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0223-9.

TRTÍKOVÁ, Kateřina. *Profesní organizace porodních asistentek*. Bakalářská práce. Lékařská fakulta Masarykovi univerzity. Brno, 2014.

VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1764-6.

WIESNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek v Československu. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 7-8, s. 3-5; č. 9, s. 8-11.

History of Midwives: Social, Cultural and Economic Aspects of Childbirth. In *Theatrum historiae*. Pardubice: Ústav historických věd, Univerzita Pardubice, 2019, č. 25. ISSN 1802-2502.

Seznam internetových zdrojů

ASPI. *Vládní nařízení 154/1929 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10].

Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4906/1/2/vladni-narizeni-c-154-1929-sb-o-podminkach-pro-prijeti-do-statnich-ustavu-pro-vzdelani-a-vycvik-porodnich-asistentek-o-zkouskach-prijimacich-o-vysi-skolneho-vysi-zkusebnich-tax-o-zkouskach-prospechovych-a-o-zkousce-zaverecne-o-zneni-diplomu-a-zneni-slibu/vladni-narizeni-c-154-1929-sb-o-podminkach-pro-prijeti-do-statnich-ustavu-pro-vzdelani-a-vycvik-porodnich-asistentek-o-zkouskach-prijimacich-o-vysi-skolneho-vysi-zkusebnich-tax-o-zkouskach-prospechovych-a-o-zkousce-zaverecne-o-zneni-diplomu-a-zneni-slibu>.

ASPI. *Zákon 99/1948 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/17293/1/2/zakon-c-99-1948-sb-o-narodnim-pojisteni/zakon-c-99-1948-sb-o-narodnim-pojisteni>.

ASPI. *Zákon 200/1928 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4723/1/2/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic/zakon-c-200-1928-sb-o-pomocne-praksi-porodnicke-jakoz-i-o-vzdelani-a-vycviku-porodnich-asistentek-porodnich-pomocnic>.

ASPI. *Zákon 221/1924 Sb.* [online] © 2025, Wolters Kluwer [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/3702/1/2/zakon-c-221-1924-sb-o-pojisteni-zamestnancu-pro-pripad-nemoci-invalidity-a-stari/zakon-c-221-1924-sb-o-pojisteni-zamestnancu-pro-pripad-nemoci-invalidity-a-stari>.

Databáze porodních babiček – porodní babičky. [online] © 2025, *Databáze porodních babiček* [cit. 2025-2-28]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs/porodni-babicky>

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. *Ústavní zákon 150/1948 Sb.* [online] Praha, [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html.

Společnost hygieny. *Zákon 68/1870.* [online] © 2025, SHKM ČLS JEP [cit. 2025-2-9]. Dostupné z: http://www.spolecnost-hygieny.cz/dokumenty/zakon-68_1870.pdf.

STARFOS. *Projekt GA17-14082S Porodní báby: profesionalizace, institucionalizace a výkon historicky prvního ženského kvalifikovaného povolání v průběhu dvou staletí. 1804-1948.* [online] © 2022, TA ČR [cit. 2025-2-28]. Dostupné z: <https://starfos.tacr.cz/cs/projekty/GA17-14082S>.

Zákony pro lidi. *Vládní nařízení 77/1951 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-77>.

Zákony pro lidi. *Zákon 103/1951 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-103>.

Zákony pro lidi. *Zákon 170/1950 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-170>.

Zákony pro lidi. *Novela zákona 236/1922 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-236>.

Zákony pro lidi. *Zákon 248/1948 Sb.* [online] © AION CS, 2025 [cit. 2025-2-11]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-248>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Diplom porodní báby Marie Holubové z roku 1872.

Příloha č. 2 - Diplom porodní báby Evy Boucníkové z roku 1889.

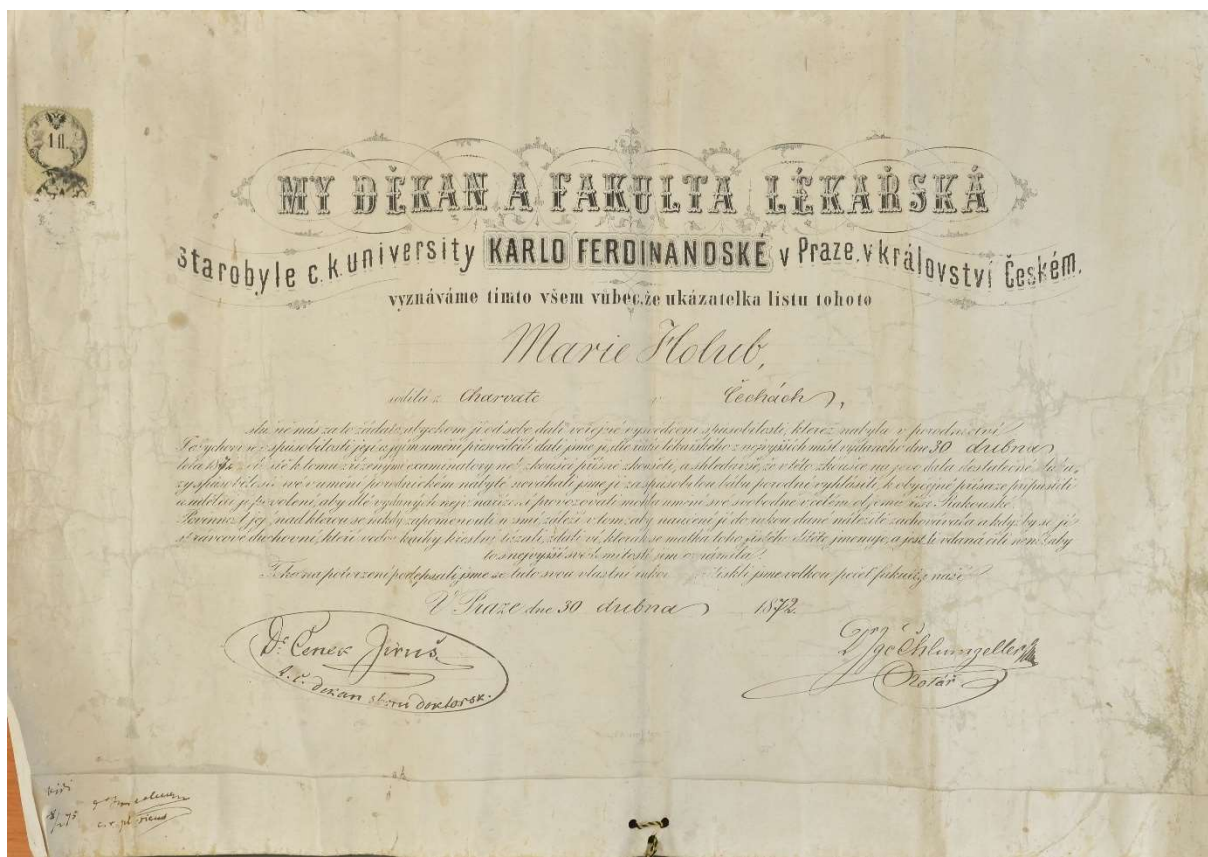
Příloha č. 3 - Diplom porodní báby Františky Kovářikové z roku 1896.

Příloha č. 4 - Diplom porodní báby Františky Štaflové z roku 1904.

Příloha č. 5 - Diplom porodní báby Marie Waltrové z roku 1914.

Přílohy

Příloha č. 1

Diplom porodní báby Marie Holubové z roku 1872

(zdroj: Diplom v NKPM Praha, od dr. Halířové)

Diplom porodní báby Evy Boucníkové z roku 1889

(zdroj: e-mail od pana Martina Hejtmínka)

Diplom porodní báby Františky Kovářikové z roku 1896

(zdroj: Diplom v Městském muzeu Lomnice nad Popelkou)

Příloha č. 4

Diplom porodní báby Františky Štaflové z roku 1904

(zdroj: e-mail od paní Blahoslavy Černé)

